

**RUSÇA VE TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI
ETKİLEŞİMİNİN SÖZCÜKSEL VE ANLAMSAL
ANALİZİ**

Evindar BAKİ

**Yüksek Lisans Tezi
Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Evindar BAKİ

RUSÇA VE TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ETKİLEŞİMİNİN SÖZCÜKSEL VE
ANLAMSAL ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL

ERZURUM – 2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Rusça ve Türkçe Söz Varlığı Etkileşiminin Sözcüksel ve Anlamsal Analizi.." adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

10.07.2024

Evindar BAKİ

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğrt. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİĞİL danışmanlığında, Evindar BAKİ tarafından hazırlanan bu çalışma 07/05/2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğrt. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİĞİL

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğrt. Üyesi Hadi BAK

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSÇA VE TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ETKİLEŞİMİNİN SÖZCÜKSEL VE ANLAMSAL ANALİZİ

1.1. ETKİLEŞİM AÇISINDAN DİL OLGUSUNUN TANIMI	6
1.1.1. Dil Nedir?	6
1.2. RUS DİLİ'NİN OLUŞUM TARİHİ VE GELİŞİMİ	10
1.2.1. Kiril Alfabesinin Oluşumu	12
1.2.2. Rus Dili'nin Lehçe ve Ağızları	14
1.3. TÜRK DİLİ'NİN OLUŞUM TARİHİ VE GELİŞİMİ.....	16
1.3.1. Türk Dili'nin Lehçe ve Ağızları.....	20
1.4. RUSÇA VE TÜRKÇENİN TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ DİL İLİŞKİLERİ	22

İKİNCİ BÖLÜM

RUSÇA VE TÜRKÇENİN SÖZ VARLIĞINDAKİ ÖDÜNÇLEMELERİN SÖZCÜKSEL VE ANLAMSAL BAĞLAMDA KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

2.1. SÖZCÜK BİLİM (LEKSİKOLOJİ)	29
2.2. ANLAM BİLİM (SEMANTİK)	31
2.3. DİLDE SÖZ VARLIĞI VE ÖDÜNÇLEME	32
2.4. TÜRKÇEDEN RUSÇAYA GEÇEN ÖDÜNÇ KELİMELERİN ANALİZİ ...	36
2.4.1. Rusçanın Söz Varlığındaki Türkçe Kökenli Kelimelerin Sınıflandırılması..	39
2.5. RUSÇADAN TÜRKÇEYE GEÇEN ÖDÜNÇ KELİMELERİN ANALİZİ ...	84
2.5.1. Türkçenin Söz Varlığındaki Rusça Kökenli Kelimelerin Sınıflandırılması.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR.....	90
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ.....	110

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUSÇA VE TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ETKİLEŞİMİNİN SÖZCÜKSEL VE ANLAMSAL ANALİZİ

Evindar BAKİ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENİGİL

2024, 109 Sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENİGİL (Danışman)

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

Dr. Öğr. Üyesi Hadi BAK

Bu çalışmada, Rusça ve Türkçenin dil etkileşimlerine ilişkin olarak, her iki dilin birbirlerinin söz varlıklarına verdikleri ödünçlemeler sözcüksel ve anlamsal bağlamda analiz edilmektedir. Çalışmanın amacı, E.N Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç olmak üzere; üç dil bilimcinin etimolojik sözlüklerinde ortak kullandıkları Türkçe ödünç kelimeleri sentezlemek ve Türk Dil Kurumu'nun Rusça ödünç kelime verileri ile karşılaştırmalı olarak sözlüklerde kullanılan açıklayıcı anlamları verilerek suretiyle kullanım alanlarına göre sınıflandırarak bilimsel alana katkı sunmaktır.

Dil etkileşimleri 19. yüzyıldan günümüze kadar dil bilimin önemli bir araştırma alanı olmuştur. Dil bilimcilere göre, aynı veya farklı dillerde konuşan toplulukların bireyleri arasında gerçekleşen sözlü iletişim sonucunda dil etkileşimleri ortaya çıkmaktadır. Bu yöndeki etkileşimler, dillerin söz varlıkları üzerinde büyük etkiler bırakmaktadır. Dil bilimde bu disiplin alanı, belirli tarihi veya sosyal koşullar altında iki ya da daha fazla dil arasında gerçekleşen etkileşimin tarihi süreçlerini ve sonuçlarını incelemektedir. Bu bağlamda Rus ve Türk dillerinin karşılıklı etkileşimleri, birçok dil bilimcinin araştırma alanı olmuştur. Tarihi süreç içerisinde Rus ve Türk halkları arasında kültürel, coğrafi, politik, askeri, ticari, dini vb. etkileşimler yaşanmıştır. Bu doğrultuda Rus ve Türk halklarının günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılamak için dili her alanda kullanmaları, Rusça ve Türkçenin birbirlerine birçok alanda ödünç kelime vermelerine neden olmuştur. Bu çerçevede çalışma, farklı dil ailelerinden olan Rusça ve Türkçenin söz varlıklarına giren ödünç kelimeleri sözcüksel ve anlamsal bağlamda incelemekte ve söz varlığı düzeyindeki etkileşimin boyutunu açıklığa kavuşturmaktadır.

Rus dili, Türk dili ve diğer dillerden çeşitli bilimsel çalışmalar taranmış, Türk Dil Kurumu'nun verileri ile E.N. Şipova, M. Fasmer, G. Karaağaç'ın açıklamalı ve etimolojik sözlüklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bilgiler ve tespit edilen veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözcüksel, Anlamsal, Dil etkileşimi, Rusça, Türkçe, Söz varlığı.

ABSTRACT**MASTER THESIS****LEXICAL AND SEMANTIC ANALYSIS OF RUSSIAN AND TURKISH
VOCABULARY INTERACTION****Evindar BAKİ****Advisor: Assist. Prof. Dr. Muhammed TAŞKESENLİGİL****2024, 109 Pages****Jury: Assist. Prof. Dr. Muhammed TAŞKESENLİGİL (Advisor)****Assoc. Prof. Dr. Reşat ŞAKAR****Assist. Prof. Dr. Hadi BAK**

This study analyses the lexical and semantic borrowings of Russian and Turkish in relation to their language interactions. The aim of the study is to synthesise the Turkish loanwords common to the etymological dictionaries of three linguists, E.N. Şipova, M. Fasmer and G. Karaağaç, and to contribute to the scientific field by classifying them according to their usage areas by giving their descriptive meanings in the dictionaries in comparison with the Russian loanword data of the Turkish Language Association.

Language interactions have been an important research area of linguistics since the 19th century. According to linguists, language interactions occur as a result of oral communication between individuals of communities speaking the same or different languages. These interactions have a great impact on the vocabulary of languages. This disciplinary field in linguistics studies the historical processes and consequences of the interaction between two or more languages under certain historical or social conditions. In this context, the interaction of Russian and Turkish languages has been a research area for many linguists. In the historical process, there have been cultural, geographical, political, military, commercial, religious, etc. Interactions between Russian and Turkish peoples. In this direction, the fact that Russian and Turkish people use language in every field to meet their needs in daily life has caused Russian and Turkish to lend many loanwords to each other. In this framework, the study analyses the loanwords entering the lexicon of Russian and Turkish, which are from different language families, in lexical and semantic contexts, and clarifies the extent of interaction at the level of lexicon.

Various scientific studies from Russian, Turkish, and other languages were scanned, and the data of the Turkish Language Association and the annotated and etymological dictionaries of linguists such as E.N. Şipova, M. Fasmer, G. Karaağaç were used. The information obtained and the data identified were evaluated.

Keywords: Lexical, Semantic, Language interaction, Russian, Turkish, Vocabulary.

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
BRIC	: Brasil, Russia, India, China, South Africa (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika)
EurAsEC	: Eurasian Economic Community (Avrasya Ekonomi Topluluğu)
CIS	: Commonwealth Of Independent States (Bağımsız Devletler Topluluğu)
CSTO	: Collective Security Treaty Organization (Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü)
Çev.	: Çeviren
SCO	: Shanghai Cooperation Organisation (Şangay İşbirliği Örgütü)
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu)
IAEA	: International Atomic Energy Agency (Uluslararası Atom Enerji Kurumu)
İng.	: İngilizce
Örn.	: Örneğin
UN.	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğeri
Vs.	: Vesaire
Yy.	: Yüzyıl
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Siyasi – Askeri – Yönetim Alanında Kelimeler.....	40
Tablo 2.2. Ticari – Ekonomik Alanda Kelimeler	43
Tablo 2.3. Sosyal – Kültürel Alanda Kelimeler	45
Tablo 2.4. Din – İnanç Alanında Kelimeler	48
Tablo 2.5. Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında Kelimeler	49
Tablo 2.6. Bitki – Sebze – Meyve Adları Alanında Kelimeler	57
Tablo 2.7. Hayvan Adları Alanında Kelimeler	61
Tablo 2.8. Yer – Mekân – Coğrafya Alanda Kelimeler	66
Tablo 2.9. Araç / Gereç – Alet / Materyal – Eşya Alanında Kelimeler	68
Tablo 2.10. Gıda – Yemek – Yiyecek – İçecek Alanında Kelimeler	75
Tablo 2.12. Mimari Alanda Kelimeler	78
Tablo 2.13. Lakap – Mizaç – Duygular – Görünüş ile İlgili Kelimeler	79
Tablo 2.14. Ölçü Birimleri Alanında Kelimeler.....	81
Tablo 2.15. İnsan Bedeni – Doku – Organ Adları Alanında Kelimeler	82
Tablo 2.16. Özel Ad – Unvan Alanında Kelimeler	82
Tablo 2.17. Gök Cisimleri – Hava Olayları Alanında Kelimeler.....	83
Tablo 2.18. Değerli Taşlar – Madenler – Minareller Alanında Kelimeler	84
Tablo 2.19. Meslek Adları Alanında Kelimeler	84
Tablo 2.20. Siyasi – Askeri – Yönetim Alanında Kelimeler.....	86
Tablo 2.21. Ticari – Ekonomik Alanda Kelimeler	86
Tablo 2.22. Sosyal – Kültürel Alanda Kelimeler	87
Tablo 2.23. Din – İnanç Alanında Kelimeler	87
Tablo 2.24. Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında Kelimeler	87
Tablo 2.25. Yer – Mekân – Coğrafya Alanında Kelimeler	88
Tablo 2.26. Araç / Gereç – Alet / Malzeme – Eşya Alanında Kelimeler	88
Tablo 2.27. Gıda – Yiyecek – İçecek Alanında Kelimeler.....	88
Tablo 2.28. Mimari Alanda Kelimeler	89
Tablo 2.29. Lakap – Mizaç – Duygular – Görünüş Alanında Kelimeler	89
Tablo 2.30. Özel Ad – Unvan Alanında Kelimeler	89
Tablo 3.1. Rusçanın Söz Varlığındaki Türkçe Kökenli Kelimeler	90
Tablo 3.2. Türkçenin Söz Varlığındaki Rusça Kökenli Kelimeler	91

ÖNSÖZ

Dünya üzerindeki dillere bakıldığında, bütün dillerin tarih boyunca birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olduklarını görmekteyiz. Aralarındaki bu bağ, dillerin birbirleriyle etkileşim yaşamasına ve sözcük alışverişinde bulunmalarına yol açmıştır. Bu hususta toplumlar arası çok yönlü ilişkiler göz önüne alındığında, dünya üzerindeki bütün diller gibi Rusça ve Türkçe de etkileşimde bulunmuşlardır ve birbirlerinden kelime ödünçlemişlerdir.

Tarihi süreç içerisinde çeşitli alanlarda etkileşimleri bulunan Rus ve Türk halklarının ilişkileri, bu iki halkın dili üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Bu anlamda, karşılıklı etkileşimin yansımaları daha çok dilin söz varlığı düzeyinde görülmektedir. Yazılı ve konuşma dili vasıtasıyla Rus ve Türk dillerine giren ödünç kelimelerin zamanla anlam değişimine uğrayarak söz varlığının bir parçası haline geldiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Rusça ve Türkçenin dil etkileşimleri detaylı bir şekilde incelenmektedir. Etkileşimin somut bir göstergesi olan, her iki dilin söz varlığına yansıyan ödünçlemeler üzerinde durulmaktadır.

İki bölümden oluşan bu çalışmanın giriş kısmında, dil etkileşim alanı ile ilgili bilgilere yer verilmekte ve dil bilimcilerin görüşleri ışığında dil etkileşim terimine ve sonuçlarına açıklık getirilmektedir.

Birinci bölümde, dil olgusunun teorik tanımlarına yer verilmektedir. Bu tanımlar doğrultusunda iletişimi sağlaması yönüyle, dilin etkileşim açısından önemi ortaya konulmaktadır. Karşılaştırmalı olarak Rus ve Türk dillerinin oluşum tarihi ve gelişimi, lehçe ve ağızları üzerine çeşitli kaynaklar üzerinden konunun içeriğine uygun genel bir bilgilendirme yapılmaktadır. Bu bağlamda hedeflenen, farklı dil ailelerine mensup Rus ve Türk dilleri hakkında ortaya çıkış tarihlerinden itibaren gelişim dönemleri ve son halini aldıkları döneme kadar derinlemesine bilgi sahibi olunmasını sağlamaktır. Tarihi süreç içerisinde Rus ve Türk etnik halkları arasında dil iletişimini gerekli kılan siyasi, askeri, sosyal, kültürel, ticari, dini vb. çeşitli ilişkileri ekseninde, Rusça ve Türkçenin dil etkileşimleri incelenmektedir. Bu doğrultuda her iki dil arasında etkileşimin gerçekleşmesini sağlayan faktörlere, etkileşimin ortaya çıkış süreçlerine ve sonuçlarına açıklık getirilmektedir.

İkinci bölümde; sözcük bilim, anlam bilim, dilde söz varlığı ve ödünçleme kavramlarıyla ilgili teorik bilgiler verilmektedir. Ödünç kelimelerin dile giriş sebepleri açıklanmaktadır. Rusçadan Türkçeye, Türkçeden Rusçaya geçmiş kelimeler birbirinden

farklı dil bilimcilerin görüşleri ve çalışmaları ışığında karşılıklı olarak incelenmektedir. Çalışmanın temelini oluşturan bu kısımda, E. N. Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç'ın etimolojik açıklamalı sözlüklerinde ortak kullandıkları Türkçe ödünçlemeler sentezlenmektedir. Türk Dil Kurumu'nun verilerinin taranmasıyla tespit edilen Rusça ödünçlemelerle karşılaştırılmaktadır. Kelimelerin sözlüklerdeki anlamları incelenerek; siyasi, askeri, sosyal, kültürel, ticari, dini, mimari, tekstil, günlük ev eşyaları vb. alanlardaki kullanımlarına göre farklı başlıklar altında sınıflandırılmaktadır. Sözcüksel ve anlamsal analizleri yapılan ödünçlemeler, tablolar halinde sıralanmaktadır. Tablolarda ödünç kelimeler alfabetik sıra ile verilmektedir. Üç dil bilimcinin ortak kullanımları ve Türk Dil Kurumu'nun verileri dikkate alınarak; kelimelerin Rusça yazılışları ve parantez içerisinde Türkçe karşılığı verilmektedir. Karşısında kelimelerin açıklamalı anlamları, hangi sözlükten alındığı, varsa cilt ve sayfa numaraları verilmektedir. Tasnif oluşturulurken, Reşat Şakar'ın *“Farklı Dil Ailelerinden Olan Rusça ve Türkçenin Birbirleriyle Etkileşimleri”* adlı çalışmasında yer verdiği ana başlıklar yardımcı olmuştur.

Sonuç bölümünde; teorik bilgiler ve tespit edilen veriler, konuyla ilgili Rusça-Türkçe kaynakların taranması ve incelenmesi sonucu elde edilmiş ve bu bilgiler kapsamlı şekilde ortaya konulmuştur. Bu kaynaklardan bazıları şunlardır: E. N. Şipova *“Slovar Tyurkizmov v Russkom Yazıke – Alma/Ata 1976”*, M. Fasmer *“Etimologičeskiy Slovar Russkogo Yazıka – Russiches Etymologisches Wörterbuch Heidelberg 1950-1958”*, G. Karaağaç *“Türkçe Verintiler Sözlüğü – 2021*, H. Bak ve V. V. Şapoval *“Regionalizmi Russkogo Proishojdeniya v Dialekte Erzuruma”*, A. N. Baskakov *Russkie Familii Turskogo Proishojdeniya*, R. Aktaş *“Türk-Rus İlişkileri Bağlamında Rusya'da Türkoloji'nin Tarihsel Gelişimi”*.

Tez çalışması süresi boyunca benden desteklerini esirgemeyen, bilgi birikimi ve deneyimleriyle bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL'e ve bugünlere gelmemde emeği geçen tüm değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca her daim yanımda olan ve beni destekleyen kıymetli babam Ferit BAKİ'ye, annem Gülhan BAKİ'ye, kardeşlerime ve arkadaşlarıma sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.

Bu tez çalışmasının yürütülmesinde büyük rol oynayan ve çalışmayı destekleyen üniversitemiz Bilimsel Araştırmalar Proje Birimine (BAP) teşekkürü bir borç biliriz.

GİRİŞ

Dil; temelde iletişim işlevi olan, düşünme faaliyetini yöneten, fikir alışverişi sağlayan ve kişinin kendini ifade etmesine yarayan bir araçtır. Belirli bir insan topluluğunda doğal olarak ortaya çıkan dil olgusu; geleneksel yazılı ve sözlü sembollerden oluşan, değişime ve gelişime açık bir sistemdir (Arslantosun, 2021: 81). Bir iletişim vasıtası olarak dil, konuşulduğu toplumun benliğini yansıtan bilgi, beceri, tutum ve değerleri gelecek nesillere aktarmada en büyük toplumsal misyonu yerine getirmektedir. Buradan, dil ile o dili konuşan toplum arasında sıkı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

İnsanlar kişisel, sosyal, kültürel, politik, ekonomik gibi çeşitli ihtiyaçlara sahiptirler. Bu ihtiyaçlarını karşılamak için de dile gereksinim duyarlar (Arslantosun, 2021: 81). Dolayısıyla dil, günlük yaşam içerisinde sözlü ve yazılı konuşmada en fazla kullanım ihtiyacı duyulan iletişim vasıtasıdır. Buna bağlı olarak yeryüzündeki her dil, çağlar öncesinden günümüze kadar belirli bir etnik topluluğa iletişim aracı olarak hizmet etmiştir demek mümkündür. Bu bağlamda tarihi devirlerde dil vasıtasıyla aynı veya farklı etnik grubun bireyleri arasında çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda kurulan iletişimler, dil etkileşimlerini ortaya çıkarmıştır.

Dil etkileşimlerinin incelenmesi, 19. yüzyılda ortaya çıkan önemli bir dil bilim alanıdır. Dil biliminde belirli sosyal ve tarihsel koşullar altında halklar, etnik gruplar veya farklı dilleri konuşan bireysel insan toplulukları arasında yaşanan etkileşimlerin süreçlerini ve sonuçlarını inceleyen ‘dil etkileşim bilimi’ adında bağımsız bir alan vardır. Bu alan ‘etkileşim dilbilimi’, ‘dilsel kontaktoloji’ veya ‘dil etkileşim bilimi’ olarak da adlandırılmaktadır (Zahvataeva, 2010: 165). Dil biliminde “dil etkileşimi” (language contact) terimi, ilk kez 1950’lerde Fransız dil bilimci A. Martinet tarafından önerilmiş ve bu alandaki araştırmalara genel bir bakış sunan W. Weinreich tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. Bu terim, birçok bilim insanı tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bu bağlamda V. Y. Rosensweig dil etkileşimini iki dil kolektifi arasındaki sözlü iletişim olarak tanımlamaktadır (Efremova, 2019: 153). O.S. Ahmanova’nın bakış açısına göre bu terim, farklı dillerde konuşan insan toplulukları arasında dil iletişiminin gerekliliğine yol açan tarihi, sosyal, coğrafi faktörlerin sonucunda ortaya çıkan dillerin etkileşimi olarak ifade edilmektedir (Ahmanova, 2004: 535). Dil etkileşimi, bir bireyin dil bilincinde veya

dil topluluğunda dillerin bir arada var olması ve etkileşimi durumudur (Lomteva ve Paharenko, 2014: 316). Bunun yanı sıra dil etkileşimleri, farklı kültürlerdeki bireylerin veya birden çok bireysel grupların karşılıklı iletişim kurmasıyla ortaya çıkmaktadır (Atasoy ve Ercan, 2022: 568).

Dil bilim Terimleri Sözlüğünde dil etkileşimi, insanlığın dil tarihinde meydana gelen ana aşamalar olarak tanımlanmaktadır. Dil etkileşimlerinin gerçekleşmesini sağlayan aşamalar şunları içerir: Bunlardan ilki, dillerin (lehçelerin) bölünmesini veya farklılaşmasını (ayrışması ya da uzaklaşma), ikincisi de dillerin ve lehçelerin birleşmesini veya yakınlaşmasını içermektedir. Bunun yanı sıra dil entegrasyonlarının özel durumlarından birinin, dilin kelime hazinesinin ödünç alınması ve diller arası sözcüksel (çoğunlukla terminolojik) durumların oluşmasına yol açan dil etkileşimleri olduğu belirtilmektedir (Jerebilo, 2010: 57; Akt. Leşenko ve Ostapenko, 2018: 26).

Yeryüzündeki bütün halklar, tarihi gelişimleri boyunca diğer halklarla belirli etkileşimlerde (politik, askeri, ekonomik, kültürel vb.) bulunmaktadırlar. Bu etkileşim yalnızca halklar arasındaki ilişkileri değil aynı zamanda o halkların dilini de etkilemektedir. Bu yönde bir etkileşim, dillerin zenginleştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Özellikle de dillerin söz varlığının oluşumu üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Dil etkileşimleri üzerine yapılan incelemeler ve analizler, bir dilin tarihi gelişiminin izinin sürülmesini sağlayan çeşitli dilsel belirtileri ortaya çıkarmaktadır (Hagverdiyeva, 2019: 348). Bu doğrultuda dildeki değişiklikler ve söz varlığı üzerine yapılacak incelemeler dil etkileşimin izlerinin sürülmesine yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra tarihi belgelerin incelenmesi, dilin evrimindeki önemli dönemlere ışık tutularak diller arası etkileşimlerin derinlemesine analizini sağlamaktadır.

Dil etkileşiminin en önemli sonucu, etkileşim halindeki dillerde karşılıklı ödünçleme türlerinin ortaya çıkmasıdır. Dil biliminde ödünçleme kavramı çok anlamlıdır. Bazı dil bilimciler ödünçleme kavramı ile süreci, bazıları ise sürecin sonunu kastetmektedirler. Bu sebeple, bazı dil bilimciler ödünçlemeyi bir dil biriminin bir dilden diğerine geçişiyle sonuçlanan süreç olarak tanımlamaktadır. Diğerleri ise ödünçlemeyi, başka bir dile aktarılan unsurlar, yani etkileşim sona erdikten sonra bu dilde var olabilen dil etkileşiminin sonuçları olarak görmektedir. Bu bağlamda ödünç alma ve ödünç kelime

kavramlarını birbirinden ayırarak bu terimi “dillerin karşılıklı etkileşimi” olarak tanımlamayı önermektedirler (Kudriaşova, 2015: 67-68).

Ödünçleme kavramı, İ. G. Dobrodomov’un da ifade ettiği üzere dil etkileşimi sonucunda bir dilden diğerine aktarılan yabancı dil unsuru (kelime, morfem, söz dizimsel yapı vb.) ve aynı zamanda unsurların bir dilden diğerine geçiş sürecidir. Ödünçleme kavramı ile yabancı dildeki unsurlar, öncelikli olarak da sözcükler kastedilmektedir çünkü ödünçleme çoğunlukla sözcük düzeyinde gerçekleşmektedir. Tarihteki uzun vadeli etkileşimlerin veya dillerin birbirine karışımının bir sonucu olan ödünç kelimeler, birçok dilin söz varlığında önemli bir yer tutmaktadır (Dobrodomov, 1990:158-159; Akt. Kudriaşova, 2015: 68). Bu bağlamda ödünçleme tarihsel bir olgudur demek mümkündür. Bu hususta dilin söz varlığı birimi olan ödünç kelimelerin incelenmesi, o dilin oluşum tarihinden itibaren son halini aldığı döneme kadar nasıl geliştiğinin anlaşılmasını sağlayan önemli bir etkidir.

Çalışmanın konusu: Rusça ve Türkçenin söz varlığı etkileşimleri dikkate alınarak, her iki dildeki ödünçlemelerin karşılıklı araştırılması ile elde edilen verilerin, sözcüksel ve anlamsal bağlamda analizlerini ele alınmaktadır.

Çalışmanın amacı: Rusça ve Türkçenin söz varlığı düzeyindeki etkileşiminin sözcüksel boyutunu ortaya koymak maksadıyla; ilgili konu üzerinde dikkate değer çalışmaları bulunan ve oldukça önemli sayıda kelime verileri sunan dil bilimciler, E. N. Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç’ın etimolojik sözlüklerinde ortak kullandıkları Türkçe ödünçlemeleri sentezleyerek, Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğünde tespit edilen Rusça kelime verileri ile karşılaştırmalı analiz yöntemi yardımıyla, açıklamalı anlamları verilip kullanım alanlarına göre sınıflandırarak, bilimsel literatüre özgün bir katkı sunmaktır.

Çalışmanın önemi: Bu araştırmanın Rusça ve Türkçenin tarihini, gelişimlerinin farklı aşamalarında kendi aralarındaki ve diğer dillerle olan ilişkilerini, dil etkileşimlerinin sebep ve sonuçlarını öğrenmede oldukça faydası vardır. Rusça ve Türkçenin söz varlıklarına zenginlik katan ödünçlemelerin sözcüksel ve anlamsal bağlamda karşılıklı incelenmesi; her iki dildeki kelimelerin tarihi süreç içerisinde geçirdikleri değişim ve gelişimlerinin, anlamlarının farklı türlerinin tespit edilmesi açısından önemlidir. Üç dil bilimcinin söz varlığı bakımından zengin içeriklere sahip,

derli toplu sözlük çalışmalarında ortak kullandıkları ödünçlemelerin sentezi ile Türk Dil Kurumu verilerinden tespit edilen ödünçlemelerin karşılaştırmalı şekilde kullanım alanlarına göre sınıflandırılması, her iki dilin söz varlığı etkileşimlerinin daha çok hangi alanlarda yoğunluk kazandığını göstermesi açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın anlatılan bilgiler doğrultusunda sözcük bilimsel, anlam bilimsel, sosyo-linguistik, etno-linguistik, etnografik ve tarihi dil bilim alanlarında veya ilgili konu üzerinde yapılacak araştırmalara kapı aralayacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın kapsamı: Söz konusu çalışmada Rusça-Türkçe ve Türkçe-Rusça sözcük ödünçlemelerinin karşılaştırılması üzerinde durulmaktadır. Çalışma etimolojik ve yapısal bir nitelik taşımamaktadır. Rusça ve Türkçe söz varlığı etkileşiminin sözcüksel ve anlamsal düzeyde analizini içeren bu çalışmada, Türkçeden Rusçaya geçen kelimeler incelenirken E. N. Şipova, M. Fasmer, G. Karaağaç gibi dil bilimcilerin açıklayıcı ve etimolojik sözlüklerinden yararlanılmıştır. Buna karşılık Rusçadan Türkçeye geçen kelimelerin analizi ise Türk Dil Kurumu'nun verileri ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın yöntemi: Nitel araştırma yöntemi esas alınarak belirlenmiştir. Her iki dildeki ödünçlemeler; sınıflandırma yöntemi yardımıyla tarihsel-tipolojik ve karşılaştırmalı analiz metodu kullanılarak irdelenmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak bilimsel literatürde genel bir kaynak taraması yapılmıştır. Rus ve Türk dil bilimcilerin sözlük çalışmalarından elde edilen veriler ışığında Rusçanın söz varlığındaki Türkçe kökenli kelimeler ile Türk Dil Kurumu'nun verileri ışığında Türkçenin söz varlığındaki Rusça kökenli kelimeler karşılaştırmalı olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmanın materyali: Konu kapsamında genel bir doküman taraması yapılmış, yabancı kaynaklar dilimize çevrilmiştir. Rusça-Türkçe açıklamalı etimolojik sözlükler, dil bilim kaynakları ve yazılı belgeler incelenmiş elde edilen materyallerle kelime analizleri yapılmıştır.

Çalışmanın özgün değeri: çalışmada E. N. Şipova, M. Fasmer, G. Karaağaç'ın ortak kullandıkları Türkçe ödünçlemelerin sentezlenmesi ile Türk Dil Kurumu'nun Rusça ödünçlemeleriyle ilgili farklı alanlardaki sınıflandırmalar yer almaktadır. Çalışmanın amacına uygun olarak kullanılan sözlüklerin sözcüksel ve anlamsal açıdan zengin söz varlığı içerikleri yansıtmaları, eserlerin önemini ortaya koymaktadır. Üç dilbilimcinin sözlüklerinde ortak kullandıkları ödünçlemelerin sentezlenmesiyle ilgili bir

karşılaştırmalı çalışma yapılmadığı düşünülürse, bu anlamda bilimsel literatüre özgün bir katkı sağlayacağı açıktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSÇA VE TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ETKİLEŞİMİNİN SÖZCÜKSEL VE ANLAMSAL ANALİZİ

1.1. ETKİLEŞİM AÇISINDAN DİL OLGUSUNUN TANIMI

1.1.1. Dil Nedir?

Dilbilimin kurucusu olarak kabul edilen F. de Saussure dili, hem konuşma yetisinin toplumsal bir ürünü olarak hem de insanların iletişim kurmak amacıyla kullandığı toplumsal bir yapı tarafından benimsenen gerekli kuralların bütünü olarak tanımlamaktadır. Dil, farklı fikirlere karşılık gelen bir işaretler sistemidir (Saussure, 1959: 9-10). Dil, içerisinde kendine özgü kurallar barındıran fonetik, sözcüksel ve dilbilgisel araçlardan oluşan bir sistemdir. Dil, insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayan duygu, düşünce ve isteklerin aktarımını gerçekleştiren bir ifade aracıdır (Bezrukova, 2000: 855). Bu açıklamalar dahilinde, dilin insan iletişiminin en önemli aracı olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü insanlar yaşamları boyunca kendilerini ifade etmek için dile ihtiyaç duyarlar. Dil aracılığıyla karşılıklı olarak konuşup, fikirlerine, duygularına yön verirler. Bu açıdan, konuşmanın en önemli unsuru olan dil olgusunun insan yaşamındaki önemi anlaşılmaktadır.

Dil, daima dil bilimcilerin her yönden üzerinde araştırmalar yaptığı önemli bir konu olmuştur. Dil olgusuyla ilgili olarak dil bilimcilerin ve düşünürlerin çeşitli görüşleri bulunmaktadır. Bu anlamda çalışmanın bu kısmında, dil olgusunun tanımlarına yer verilmektedir. Bu tanımlar doğrultusunda iletişimi sağlaması yönüyle etkileşim açısından dilin önemi ortaya koyulmaktadır.

Rus Dili'nin Büyük Ansiklopedik Sözlüğünde dilin tanımı şöyledir: İnsanların birbirleriyle iletişimini sağlayan en önemli araç dildir. Dil ve düşünce birbirlerine bağlı, ayrılmaz bir bütündür. Dil, insan davranışlarını kontrol etmenin, fikirleri biçimlendirmenin yollarından biridir. Bununla beraber bilgilerin depolanıp, iletilmesini sağlayan sosyal bir sistemdir (Bolşoy entsiklopedičeskiy slovar, 2000; Akt. Dohman, 2019: 42). Buna göre, dilin bir toplumda yaşayan insanların binlerce yıllık düşünce, bilgi

ve deneyimlerini depolayıp aktarmada önemli bir iletişim aracı olarak hizmet ettiğinden bahsedilebilir.

Dil, düşünmek için tasarlanmış, bütün insanların iletişim kurarken kullandığı soyut bir kavramdır. Dil, yüzyıllardır aynı istikrar ve süreklilikle değişip gelişmektedir. Ancak dilin gelişimi ve değişiminin uzun yıllar aldığı görülmektedir. Çünkü dil durgundur, hızla değişim gösterebilen bir nitelikte değildir. Zihnin algıladığı her kavram, duygu ve düşünce dil kalıbına dökülerek ifade edilmektedir. Dolayısıyla dil, insanların iç dünyasını dışa vurmanın bir yolu olarak düşünülebilir (Zvereva, 2009: 16). Buna bağlı olarak, insanların fikirlerinin, duygularının aklın süzgecinden geçtikten sonra dışa yansımaları dilin sağladığı anlaşılmaktadır.

Dil, o dili konuşan toplumun düşünce yapısından ayrı düşünülemez. Dil, ait olduğu topluma bağlı olarak var olan, gelişim ve değişime uğrayarak olgunlaşan, toplumda kabul görmüş düşünce yapısını yansıtan bir fenomendir (Brunot, 1922; Akt. İnce, 2009: 162). Bu görüşe dayanarak, dilin varlığının devamlılığı ve gelişimi toplumla bağlantıdır demek mümkündür. Bu düşünceyle, toplumsal ilişkilerin dile etkisi ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda, bir toplumda meydana gelen kültürel, sosyal değişiklikler ve yenilikler, o toplumda konuşulan dil üzerinde muhakkak yansımaları bulmaktadır denebilir. Çünkü çevre farklılaştıkça, kültürel ilişkiler çeşitlendikçe doğal olarak dil de bu değişime paralel olarak ayak uydurmaktadır.

Toplumda meydana gelen değişiklikler ve gelişmeler dili farklı biçimlerde etkilemektedir. Bu doğrultuda dildeki değişimler şu şekilde sıralanabilir:

Birincisi: *“Dil bilgisi özelliği; yani ses ve bilimsel, biçim bilimsel ve söz dizimsel değişim. Buradaki değişim tamamen dilin kendi sisteminden kaynaklanmaktadır. İkincisi: Anlamsal ve sözlüksel değişim; toplumun değişim isteği doğrudan veya dolaylı olarak burada görülür. Üçüncüsü: Dil ve lehçe karışımı”* (Akay, 2007: 4). Bu bilgilerden hareketle, dilin kendini yenileyen doğal bir sisteme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dilin, sosyal ve dil bilimsel faktörlere bağlı olarak değişim geçirdiği görülmektedir. Dil ve lehçe karışımı neticesinde farklı dil ya da lehçeye ait unsurların yarattığı yeni bir iletişim şekli ortaya çıkabilir. Bu da dil değişim ve gelişiminin bir faktörü olarak dil etkileşimiyle açıklanabilir.

“Dil Denen Mucize” adlı eserde, toplumdaki bireyleri bir araya getiren, aynı çatı altında toplayan en önemli unsurun dil olduğu belirtilmektedir. Bir arada yaşayan insan toplulukları, dil aracılığıyla toplumu oluşturmaktadır. Aynı toplumda yaşayan bireyler de dil sayesinde birbirleriyle iletişim kurarak bir arada yaşayabilmektedirler. Bu olanağı sağlaması bakımından dil, toplumsal oluşum sürecinin en önemli sağlayıcısı olarak kabul edilmektedir (Porzig, 2011: 157; Akt. Göçemen, 2020: 1004). Bu yönüyle bireyler arasında iletişim kurma sürecini sağlayan dil olgusunun, toplumun günlük hayatının akışını kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Dil kullanımı üzerinden gerçekleşen karşılıklı iletişim, toplumlar arasında dil açısından etkileşimi meydana getirmektedir.

Yeryüzünde konuşulan bütün diller tarih boyunca birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. Aralarındaki bu bağ, dillerin birbirleriyle etkileşim yaşamasına yol açmıştır. Bu anlamda toplumlar arası ilişkiler göz önünde bulundurulursa dünya üzerindeki bütün diller etkileşimde bulunmuşlardır ve birbirlerinden sözcük almışlardır. Kimi zaman karşılıklı, kimin zaman tek taraflı yaşanan etkileşimlerin izlerine günümüz Kumuk, Karay ve Gagauz Türklerinin lehçeleri örnek gösterilebilir. Bu lehçelerin coğrafi yakınlıktan kaynaklı olarak Rusça, Bulgarca, Moldovaca gibi Slav dilleriyle uzun süre etkileşimde bulunmaları, kelime alışverişi yaşanması ve dillerin cümle yapılarında değişiklik yaşanması gibi etkiler bırakmıştır (Özkan ve Musa, 2004: 96). Buradan coğrafi koşulların diller üzerindeki etkisi ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda yaşanan etkileşimlerin dile yeni kelimeler girmesini sağladığı ve dilbilgisi yapısında değişiklikler oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Diller arasındaki etkileşimler oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Tarihi dönemlerde aynı çatı altında yaşayan ya da birbirlerine komşu olan toplumlar karşılıklı olarak çeşitli ilişkiler kurmuşlardır. Bunlar kültürel, siyasi, ticari, tarihi, ekonomik, dini vb. alanlardaki ilişkiler olarak açıklanabilmektedir. Bu ilişkilerin dile yansması neticesinde dillerin karşılıklı olarak farklı alanlarda etkileşim yaşadıkları söylenebilir. Diller arası etkileşimlerde esas olarak ödünç alınan unsurlar, sözcükler olmaktadır. Bunun yanı sıra etkileşimlerin dilin söz dizimi, biçim bilim, ses bilim, deyimler gibi alanlarında da gerçekleştiğinden bahsedilebilir (Göçemen, 2020: 1004-1005) Bu doğrultuda, aynı coğrafyada iç içe yaşayan toplumların dillerinin, birbirlerinden daha çok sözcük düzeyinde etkilendikleri görülmektedir.

Bir dilin sözcük oluşumunda diğer dillerin muhakkak etkisi bulunmaktadır. Yeryüzündeki medeniyetlerin ve kültürlerin birbirlerini etkilemesi gibi diller de birbirlerinden etkilenmekte ve karşılıklı alışverişte bulunmaktadır. Bir veya birden çok dil arasındaki geçişler dil ilişkilerini ortaya çıkarmaktadır. Buna bağlı olarak dil ilişkileri, iki ya da daha fazla dil arasında gerçekleşen etkileşimler şeklinde açıklanabilmektedir. Dil etkileşimleri leksik (sözlük) düzeyde gerçekleşebileceği gibi dil bilgisi temelinde de gerçekleşebilmektedir (Toprak, 2022: 11-12).

Dil etkileşimleri, dünya üzerinde hem birbirlerine yakın bulunan hem de uzak komşuluk ilişkisi bulunan milletlerin dillerinde görülebilmektedir. Diğer yandan etkileşimler bir dilin yalnızca kolları olan lehçe, ağız veya şivelerinde meydana gelebildiği gibi, farklı dil ailelerinden olan dil grupları arasında da görülebilmektedir (Göçmen, 2020: 1005).

Dil etkileşim olgusu, Bown'ın da belirttiği gibi aynı veya farklı kökene ait, benzer ya da farklı sosyal alanda konuşulan dil grupları arasında ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, dil etkileşimlerine çeşitli yönlerden etnik köken, sosyal sınıf, eğitim seviyesi, yaş, cinsiyet gibi faktörlerin etkisinin olduğundan bahsedilebilir (Bown, 2013: 341; Akt. Taşçı, 2018: 20).

Toplumlar arasında her alanda yaşanan dil etkileşimleri, insanlığın varoluşundan günümüze dayanan doğal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç içerisinde dil etkileşimlerinin gerçekleşmesini sağlayan pek çok faktörden bahsetmek mümkündür. Toplumlar üzerinde etkili olan siyasi, teknolojik, kültürel hususlar, farklı dilleri konuşan insanların birbirleriyle evlenmeleri, yabancı dil öğrenimi, seyahatler gibi etmenler diller arası etkileşimleri sağlayan faktörler arasında gösterilmektedir (Taşçı, 2018: 20).

Dil, konuşulduğu toplumların zamanla farklı coğrafi bölgelere yayılmasıyla değişmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan sosyal, kültürel değişimler söyleyiş farklılığı yaratarak ağızları, yapısal farklılıklar yaratarak ise lehçeleri oluşturmaktadır. Zamanla ortak dili konuşan insanların birbirlerini tamamen anlamamaları yeni bir dil oluşmasını sağlamaktadır. Böylelikle aynı kaynaktan türeyen diller, ortak kökenden meydana gelen dil ailelerini oluşturmaktadır (Uzun, 2012: 116).

Aşağıda dildeki söyleyiş ve yapısal farklılıklar sonucu ortaya çıkan lehçe ve ağız terimlerinin tanımlarına yer verilmektedir:

Güncel Türkçe sözlükte lehçe kavramı: “*Bir dilin siyasal, bölgesel ve tarihi sebeplerden dolayı sentaks (sözdizimi), fonetik (ses), morfolojik (biçim) özellikleriyle ayrılan kolu, diyalekt*” (“Türk Dil Kurumu”, [TDK], 2023) şeklinde tanımlanmaktadır. Lehçelerin oluşmasına etki eden koşullar bulunmaktadır. Bunlar; bir dili konuşan milletlerin farklı bölgelere göç etmesi, kültürel ve toplumsal açıdan farklılıkların ortaya çıkması, aktif ağızlara sahip olma, alfabe ve siyasi yenilikler olmak üzere sıralanabilir. Bu koşullar, birbirlerinin sonucu ve birbirlerini tamamlayan süreçlere bağlı olarak kendini göstermektedir (Akar, 2010: 9). Ağız kavramı ise; aynı dil sınırları içinde, belli bölgeler veya topluluklara göre değişen ses, biçim, söz dizimi ve telaffuz farklılıkları oluşturan kendine mahsus konuşma biçimidir (Demir, 2002: 108). Bu bağlamda tanımlardan da anlaşılacağı üzere, bir dilin lehçe ve ağız oluşumlarında dilin çeşitli sebepler sonucu telaffuz, dil bilgisi gibi açılardan değişime uğraması olası bir durumdur.

1.2. RUS DİLİ’NİN OLUŞUM TARİHİ VE GELİŞİMİ

Rus dili, dünya dilleri sınıflandırmasında Hint-Avrupa dil ailesinin Doğu Slav Dilleri grubuna girmektedir. Yapı itibarıyla diğer Doğu Slav dilleri arasında yer alan Ukraynaca ve Belarusça ile yakındır. Diğer Slav dilleri grubunda olan; Batı dilleri grubundan Lehçe, Çekçe, Slovakça ile Güney dilleri grubundan Bulgarca, Slovence, Hırvatça, Sırpça ile uzaktan akrabalık ilişkisi bulunmaktadır. Bu dillerin benzerliği, konuşulduğunda açıkça fark edilmektedir (Kondakov vd., 2015: 45).

Rusça, Birleşmiş Milletlerin genel kabul görmüş resmi dillerinden birisidir. Günümüzde en yaygın kullanılan dördüncü dil olarak kabul edilmektedir. Rusya Federasyonu’nun resmi dilidir. Rusça, dünya üzerinde anadili ve konuşmacı sayısı bakımından toplam 288 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır (İkilikyan, 2017: 15). Buradan Rusçanın konuşma oranı bakımından genel dağılım alanının oldukça geniş olduğu görülmektedir.

Rusça, önemli uluslararası kuruluşlar olan *WHO*, *IAEA*, *UN*, *UNESCO* ve *BRIC*, *EurAsEC*, *CSTO*, *CIS*, *SCO* gibi bölgesel kuruluşların resmi dilleri arasında yer almaktadır. Avrupa ülkeleri içerisinde en çok konuşulan Slav dili olan Rusça, *Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri*, *Gürcistan*, *Letonya*, *Litvanya*, *Estonya*, *İsrail*, *Moğolistan*,

Finlandiya, Doğu Avrupa, Almanya, Fransa, ABD, Kanada, Çin ve Avustralya gibi pek çok ülkede konuşulmaktadır (Balaev, t.y.).

1991 yılına kadar SSCB'nin devlet dili olan Rusça, uluslararası iletişim dili olarak da hizmet vermektedir. Daha önce SSCB'nin bir üyesi olan tüm ülkelerde konuşulan Rusça, günümüzde bu ülkelerde kullanımını devam ettirmektedir. Bugünkü Rusya Federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde Rusça konuşanların sayısının, yaklaşık olarak 130 milyon civarında olduğu kabul edilmektedir (Balaev, t.y.).

Rus dili, orta, doğu ve güneydoğu Avrupa'nın geniş bir bölgesine yayılmış olan Slav dilleri grubuna aittir. Slav dillerinin yanı sıra Baltık, Cermen, Roman, Hint, Yunan ve diğer dillerin de ait olduğu geniş Hint-Avrupa dil ailesinin kollarından birini oluşturmaktadır. Slavca ile birlikte tüm bu diller eski ilkel Hint-Avrupa dili temelinde gelişen, ortak kökene dayanan akrabalık bağlarıyla birbirleriyle ilişkilendirilmektedirler. Akrabalıkları hatırı sayılır ortak bir sözcük dağarcığı katmanının, sözcük oluşumunda ve sözcüklerin gramer yapısında bir dizi ortak özelliğin ve düzenli ses karşılıklarının varlığıyla ifade edilmektedir. Ancak aynı kollar arasındaki benzerlik (örneğin Slavca), aynı kollardaki benzerlikten daha azdır. Çünkü milattan birkaç bin yıl önce ortak Hint-Avrupa dil temelinden ayrılmışlardır (Samsonov, 1973: 10-22). Bu bağlamda şöyle söylenebilir ki, ilkel Hint-Avrupa dili, bütün modern Hint-Avrupa dillerinin köken kaynağı olarak kabul görmektedir. İkel Hint-Avrupa dili zamanla parçalanmıştır ve çeşitli lehçelere bölünmüştür. Bunun sonucunda farklı kabilelerin konuştuğu lehçelerden diller oluşmaya başlamıştır. Bu da Slav Dillerinin temelini oluşturmuştur.

Proto-Slav dilinin ortaya çıkışı, ilkel Hint-Avrupa temel dilinin ayrı akraba dillere bölünmesi dönemine aittir. Nispeten küçük lehçe farklılıklarına sahip tek bir dil olan Proto-Slav Dili, Doğu ve Orta Avrupa'nın orta orman kuşağında yaşayan, yakından ilişkili Proto-Slav kırsal kabileler tarafından konuşulmuştur. Gelişimi 2500 yılı aşan uzun bir dönemden geçmiş ve çok karmaşık bir evrim geçirmiştir. Bu süre zarfında, bu dili konuşanlar zorlu bir tarihsel gelişim yolundan geçmişlerdir. Tartışmalı ve yarı efsanevi belgeleri saymazsak, Slavlardan ilk kez yazılı anıtlarda çağımızın başlangıcında (I-II yüzyıllar) bahsedilmektedir (Samsonov, 1973: 22-23).

M.Ö. II-I. Bin yılda Hint-Avrupa dil grubunun birbiriyle ilişkili lehçelerinden, M.S. I-VII. yüzyıllarda Proto-Slav (Pan Slav) dili ortaya çıkmıştır. Proto-Slavlar Dinyeper ve

Vistül nehirleri boyunca, İlmen gölü yakınlarındaki topraklarda yaşıyorlardı. M.Ö. VI-III. yüzyıllarda Karadeniz bölgesindeki İskit Krallığı ile komşuydular. Ruscolan Prensiğini kuran Proto-Slavlar, M.Ö. 4.- 6. yüzyıllar arasında Gotlar'ın ve sonrasında Hunların işgalleri sonucu dağılmışlardır. Bu işgaller neticesinde Proto-Slav dil birliği de dağılmıştır. Bunun sonucunda, birbirleriyle yakından ilişkili üç Slav dil grubu oluşmuştur: Doğu (Eski Rus milliyeti), Batı (Polonyalılar, Çekler, Slovaklar, Lusatyalılar, Pomeranya Slavları), Güney (Bulgarlar, Sırlar, Hırvatlar-Slovenler, Makedonyalılar) (Tselişev, 2014: 1). Proto-Slavcanın tüm Slav dillerinin atası olduğu anlaşılmaktadır. O dönemde yazı dili olmadığı için, yazılı olarak kayıt altına alınamamıştır (Rasulov, 2016: 17). Pan Slav dil birliği dönemi sona erdikten sonra ortaya çıkan Eski Rusça (Doğu Slavcası), 7. 8. yüzyıllardan itibaren kendine has bazı özellikler etrafında gelişmeye başlamıştır. Bu özellikler onu Batı ve Güney Slavlarının dillerinden ayırmıştır (Samsonov, 1973: 26). Bu hususta Eski Rus dilinin Kiev Knezliği'nin kuruluş döneminde ortaya çıktığından bahsedilebilir.

13. yüzyılda Kuzeydoğu Rusya'da ki Tatar-Moğol boyunduruğu ve Polonya-Litvanya fetihleri, siyasi, ekonomik ve kültürel hayatın ayrışmasına yol açmıştır. Sonuç olarak Kiev Knezliği'nin Eski Rus milliyetinin tek dili temelinde parçalanmasıyla; Rusça, Ukraynaca ve Belarusça olmak üzere üç bağımsız dil ortaya çıkmıştır. 14. yüzyıldan itibaren Kuzeydoğu Rusya "Büyük Rusya" olarak anılmaya başlanmıştır. 15. yüzyılda "Rusya" adı ortaya çıkmıştır. Rus merkezi devletinin kurulmasıyla ve Büyük Rus milletin oluşumuyla, Rus dili de gelişmiştir. Başlangıçta Moskova lehçesini de içeren Rostov- Suzdal lehçesi öncü rol oynamıştır (Samsonov, 1973: 34-35-36). Bu bağlamda 14. yüzyılda Eski Rus dilinin çöküşü, Rusçanın (Büyük Rus dili) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Büyük Rus ulusunun Kuzey ve Kuzeydoğu kolları, Rusçanın temelini oluşturmaktadır. Rusçanın gelişiminin merkezi, en temelde Moskova lehçesidir (Rasulov, 2016: 19). Bu bilgiler doğrultusunda, Modern Rusçanın, Doğu Slavcası olarak bilinen Eski Rus dilinin devamı niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Ulusların oluşumlarıyla beraber Rusça, Ukraynaca ve Belarusça kendilerini ulusal dillere dönüştürmüşlerdir.

1.2.1. Kiril Alfabesinin Oluşumu

Slav dilinin gelişiminde, Bulgar yerleşimleriyle çevrili Selanik şehrinde doğan Yunan misyonerler Kiril (827-869) ve Metodiy (815-885) kardeşlerin faaliyetleri büyük

rol oynamıştır. Konstantinopolis'te ki saray okulunda öğretmen olan Kiril, Slavca okur yazarlığı derlemiştir ve İncil'i Slavcaya çevirmiştir. 863 yılında büyük Moravya prensi (Slav halklarının merkezlerinden biri) Rostislav'ın isteği üzerine, o zamana kadar keşiş olan Kiril ve Metodiy, Bizans imparatoru tarafından kutsal kitapları Slavcaya çevirmek, Slavca ibadeti tanıtmak ve ulusal Slav kilisesinin papazlarını eğitmek üzere Moravya'ya gönderilir (Tselişev, 2014: 1).

Kiril'in ölümünden sonra Slav alfabesi Kiril alfabesi olarak adlandırılmıştır. Kiril ve Metodiy kardeşlerin icat ettikleri bir diğer alfabe Glagolitik alfabedir. Ancak bu alfabe daha karmaşık olduğu için yaygınlaşmamıştır. Kiril ve Metodiy tarafından yaratılan yazı dili, Bulgaristan, Sırbistan, Moravya ve Doğu Slavları arasında kullanılmaya başlanmıştır. Böylelikle Kiril alfabesi, Rus alfabesi de dahil olmak üzere tüm Slavların temel alfabesi haline gelmiştir. 9. yüzyılda Doğu Avrupa (veya Rus) Ovası'nın kuzey kesiminde Eski Rus devletinin ortaya çıkması ile (Tselişev, 2014: 2) Kiril alfabesinin kullanılması aynı yıllara tekabül etmektedir.

Başlangıçta Rus alfabesi, 43 harften oluşmaktaydı. Daha sonra 4 harf eklenmiş ve 14 harf kullanılmadığı için çıkarılmıştır. İlk başta bazı harfler, çok az Yunanca görünse de 14. yüzyılda yapılan imla reformu ile günümüzde kullanılan harflerle değiştirilmiştir. Daha sonra Aralık 1917'de Rus devlet adamı Anatoly Lunaçarski, tüm kuruluşların 33 harften oluşan yeni bir alfabe kullanmasını emreden bir kararname yayımlamıştır. O günden bugüne kadar modern alfabe kök salmış ve varlığını devam ettirmiştir ("Kto pridumal russkiy alfavit?", 2015).

Edebi dil bakımından modern Rus dilinin oluşumu, 19. yüzyılın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. O dönemde Rus klasikleri, Rus edebiyatının önemli yazarları olan I.A. Krılova, N.M Karamzin, V. A. Jukovskiy dilin gelişimine ve dönüşümüne önemli katkılarda bulunmuşlardır. Modern Rus edebi dilinin zenginleşmesine en büyük faydayı A.S. Puşkin'in çalışmaları sağlamıştır. 20. yüzyıl da Rusça için Ekim 1917'den Nisan 1985'e kadar iki önemli dönem göze çarpmaktadır. Bu dönemler arasında laik ve dini sözcüklerden oluşan büyük bir katman, pasif sözcük dağarcığına dahil edilmiştir (Pyatakov, 2022).

Yukarıda belirtilen dönemlere örnek olarak; Çar, lord, hükümdar, piskopos vb. sözcüklerden bahsedilebilir. Bu dönemde siyasi, ekonomik, ideolojik reformlar

nedeniyle, Rus dilinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Rusçanın kelime hazinesi, yeni kelimelerin oluşumu (post Sovyet-ulusallıktan uzaklaştırma) ve yabancı kelimelerden yapılan ödünçlemeler nedeniyle genişlemiştir. Rus dilinde argo ve ödünç alınmış kelimelerin kullanımı yaygınlaşmıştır. Teknoloji ve hukuk alanında birçok yeni terim Rusça ya eklenmiştir (Pyatakov, 2022). Bu bilgiler dahilinde Rusçanın uzun yıllar süren gelişim sürecinde farklı dillerle aktif bir etkileşim içinde olduğu anlaşılmaktadır.

Rus dilinin başka dillerle etkileşimi sorununa dikkat çeken Yulia Maslova'ya göre: *“Bir milletin dili o milletin zihniyetinin yansımasıdır. Rus halkı her zaman misafirperverliği ile öne çıkmıştır ve bu diline de yansımıştır”* Buradan yola çıkarak bir milletin anlayışı, milli karakteri, kültürü, yaşadığı coğrafya diline yansımaktadır demek mümkündür. Maslova, Moğol-Tatar istilas döneminde Rus diline oldukça fazla sayıda kelime geçtiğini belirtmiştir. Rus ve Türk kültürlerinin yakından etkileşime geçmesiyle Türk dilinden Rus diline birçok ödünçleme gerçekleşmiştir. Ödünçlemeler arasında, ev eşyaları, kıyafetler, askeri terimler gibi farklı alanlardan kelimeler bulunmaktadır. Örneğin: Ataman, sandık, para, bekçi, cam vs. (Pyatakov, 2022).

1.2.2. Rus Dili'nin Lehçe ve Ağızları

Yeryüzündeki her dil, karmaşık bir sistemden oluşmaktadır. Bunu yalnızca bir gramer meselesi olarak tanımlamak doğru değildir. Çünkü bir dilin bir başka dille etkileşim halinde olduğu birçok katman bulunmaktadır. Katmanlar arasındaki bağlantıların karmaşıklığı ise; insanların karmaşık tarihi, toplumun sosyal tabakalaşması, edebi dilin oluşumu ve gelişimi, çeşitli lehçelere sahip kabilelerin yerleşimleri gibi hususlar ile açıklanabilmektedir (Fedosova, t.y.).

Günümüzde kullanılan modern dillerin bir zamanlar lehçe oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla bu anlamda her dilin kendi bölgesel lehçeleri olduğundan bahsetmek mümkündür. Bu dillerden bazıları Eski Rus dilinin lehçeleri olan Rusça, Ukraynaca ve Belarusça olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca Fedosova Rus dilinde çok sayıda lehçe bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlar alt kollar halinde Kuzey, Güney ve Orta Rus lehçeleri olmak üzere üç grup şeklinde tanımlanabilmektedir (Fedosova, t.y.).

19. yüzyıl da yapılan Rus dilinin ağızları ile ilgili ilk araştırmalarda temelde Rusçanın ağızları ve lehçeleri incelenmiştir. Bu araştırmalar neticesinde, Rus dilinin

Kuzey ve Güney olmak üzere iki lehçeye ayrıldığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra diğer bölümde (orta grup) kalanların ise her iki grubun niteliklerini yansıttığı ifade edilmektedir. Ayrıca bu araştırmalar her lehçenin çeşitli ağızlardan (govor) oluştuğunu ortaya koymaktadır (Özeren, 2018: 224).

Rus diyalektologlar (lehçe bilimi uzmanı) tarafından yapılan araştırmalarda, sosyal ve bölgesel olmak üzere diyalektler (lehçe) iki grupta sınıflandırılmaktadır: Bunlardan ilki olan sosyal diyalektler; sınırlı olarak belirli bir sosyal grup tarafından kullanılan, anadilin bir çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Ağırlıklı olarak sözcüksel, dilsel özellikler taşımaktadırlar. Bir diğeri olan bölgesel diyalektler; bölgelere göre değişebilen, kelime dağarcığı, gramatik, söz dizimi, fonetik gibi özellikleri bulunan ulusal dilin varyantlarından biri olarak tanımlanmaktadır (İsaev, 2016).

Rusçanın lehçe ve ağızları: “*Kuzey lehçesi- Ladogo-Tihvin, Vologod, Kostrom, Arhangel Ağız gruplarından; Güney lehçesi Batı, Yukarı Dnepro, Yukarı Desnin, Kursko-Orlov, Doğu (Ryazan), Tul ağız grupları ile Elets ve Oskol ağızlarından oluşmaktadır. Orta grupta olup lehçe oluşturmayanlar ise Gdov, Pskov, Vladimirsko-Povoljskiy ağız grupları ile Novgorod, Seligero-Torjko ağızlarıdır*” (Özeren, 2018: 224-225).

Çeşitli Türk boylarının, Rusça ağızların konuşulduğu bölgelerde yaşıyor olması ve bunun yanı sıra Rus dilinin ağızlarında bulunan Türkçe kökenli alıntı sözcüklerin bulunması her iki dil arasında yaşanan etkileşimin ispatı niteliğindedir. Ancak bu anlamda Türkçe kökenli alıntı kelimeler konuşulduğu bölgeye göre farklılık göstermektedir. Örneğin: Rusçanın konuşulduğu Güney bölgelerden biri olan Kazakistan’da Rus dili üzerinde oldukça yoğun bir Kazak etkisi oluşmuştur. Bu doğrultuda da Kazak Türkçesinden birçok kelime Rus diline geçmiştir: “*Джигит (djigit), келин (kelin), бай (baiy), кедей (kedey), сүйек (suyek), биі (biy), нукер (nuker), акын (akyn), аймак (aimak), аул (aul), зиндан (zindan), шанырақ (şanıyrak), дастархан (dastarkhan), кесе (kese), кумган (kumgan), чапан (çapan), кимешек (kimeshek)*” gibi sıralanabilir (Özeren, 2018: 225-226). Bu kelimeler, Türkçenin Rusça üzerindeki söz varlığı etkisini yansıtan bazı örneklerdir.

Yapılan araştırmalar neticesinde Rusya’nın farklı bölgelerinde yaşayan insanların, Rus dilini farklı şekillerde konuştukları görülmektedir. Bazı bölgelerde kelimeler farklı

telaffuz edilirken, bazı bölgelerde cümle kurulumunun dahi farklılık gösterdiği görülmektedir.

1.3. TÜRK DİLİ'NİN OLUŞUM TARİHİ VE GELİŞİMİ

Türk dili; Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna giren kadim dillerden biridir. Moğol, Mançu, Kore ve Japon dilleri de aynı grupta yer almaktadır. Dünya üzerinde oldukça geniş bir kullanım alanı bulunan Türk dilinin, günümüzde 220 milyon kişi tarafından konuşulduğu bilinmektedir (Akalın, 2009: 195). Yazı dili olarak kullanılan ve 20'ye yakın lehçesi bulunan Türk dili, en çok konuşulan beşinci dil olarak bilinmektedir (Karademir, 2016: 555).

Türkler, tarih boyu Orta Asya'dan başlayarak farklı bölgelere göç etmişlerdir. Türk nüfusu, Kuzey Buz denizinden Tibet'e, Balkanlardan Büyük Okyanus'a kadar oldukça geniş bir saha da dağılım göstermektedir. Buna bağlı olarak H. Vambery Türk dilini bilen birinin, Türkçe konuşarak kolaylıkla Balkanlar'dan Çin'e gidebileceğini ifade etmektedir (Gümüser, 2018: 15). Bu bağlamda Türk dilinin geniş bir coğrafyada dağılım göstermesi hususunda, Türklerin birçok dilden insanla iletişim kurarak etkileşimde bulunmasıyla etki alanını genişlettiğinden bahsedilebilir.

Türk dilleri: Güney-batı (Oğuz Türkçesi), Kuzey-batı (Kıpçak Türkçesi), Güney-doğu (Uygur Türkçesi), Kuzey-doğu (Sibiry Türkçesi), Çuvaşça (Ogur/Bulgar), Halaçça, Argu olmak üzere 6 grupta sınıflandırılmaktadır (Akalın, Eker, Cavkaytar, Demir ve Macit, 2009: 17-18). Bu doğrultuda Güney-batı Türkçesi olan Oğuzca'nın tarihi gelişim sürecindeki son halkasını oluşturan Türkiye Türkçesi, bugünkü Türkiye sınırları içerisinde yazı ve konuşma dili olarak kullanılan Türkçe olarak kabul edilmektedir (Korkmaz, 2010: 31).

Genel olarak Türk dili günümüzde Türkiye Türkçesi, Azerbaycan, Kazak, Yeni Uygur, Kırgız, Türkmen, Özbek Türkçesi gibi bağımsız birer yazı diline sahiptir. Bunların dışında Rusya Federasyonu'nun batı ile doğu kesimleri ve Kafkasya'dan Balkanlar'a kadar uzanan Başkurt, Tuva, Hakas, Karaçay, Karakalpak, Altay, Nogay, Balkar, Kumuk, Gagavuz, Yakut ve Çuvaş Türkçeleri sıralanabilir. Bunun yanı sıra Türk dilinin kabul gördüğü coğrafyalar açısından Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Kuzey

Kıbrıs, Irak, Suriye, Romanya, İran gibi devletlerdeki Türk nüfusunun konuştukları Türkçe de eklenebilir (Korkmaz, 1995: 20-21).

Türk dilinin tarihi derinliğine değinilecek olursa, yazılı olarak Türk dili tarihinin başlangıcının Göktürk devletinin kuruluşu açısından M.Ö. 6-8. (552-740) yüzyıllar ile M.S. 725, 731, 732 tarihlerinde dikilen Tonyukuk, Kültigin, Bilge Kağan, Taryat yazıtlarının dikildiği tarihler arasına kadar gittiği görülmektedir. Ancak Türk dili tarihinin çok daha eski dönemlere dayandığı düşünülmektedir. Türk dilinin en eski yazılı metinleri arasında ter alan Göktürk yazıtlarının dil özellikleri, kavramlar ve söz varlığı açısından oldukça gelişmiş, edebi ve sanatlı bir yapıda olduklarını ortaya koymaktadır (Korkmaz, 1995: 28). Bu bağlamda Göktürkler dönemindeki Türk dili etkili anlatım gücüne sahip, özenle düzenlenmiş ve işlenmiş birer sanat eseri niteliğinde değerlendirilmektedir (Özkan, 2005: 142). Bu eserler yazı öncesi dönemden yazı dili dönemine Türk dilinin bilinmeyen özelliklerini taşıması yönüyle önemli birer kaynak mahiyetindedirler. Bu doğrultuda köklü bir geçmişe dayanan Türk dilinin, içerisinde zengin bir tarihi miras barındırdığı anlaşılmaktadır.

Anlam bilim özellikleri açısından da Türk dili dikkate değer bir dildir. Derin tarihi ve eskiliği, coğrafi dağılımı, geçirdiği birçok farklı kültürel süreçlerle orantılı olarak oldukça zengin bir kavramlar dünyasına sahiptir. Öyle ki bu dil, bireyin iç ve dış dünyasındaki onlarca kavramı anlamlı birer söz varlığı haline getirebilmek için dil bilgisi kuralları dışında, anlam bilimi açısından da bazı hususlara başvurmuştur. Örneğin anlam bilimi açısından birbirinden farklı nesneleri somutlaştırma ve benzetme yoluyla ortaya koymuştur. Bu hususta keçiboynuzu, devetabanı, aslanağzı gibi bir bitki türü olan söz varlıklarından bahsedilebilir. Bunlar dışında deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözlerde Türk diline farklılık ve anlam zenginliği katan söz varlıkları öğeleridir (Korkmaz, 2010: 21-22).

En eski yazılı kaynaklara sahip dillerden biri de Türk dilidir. Sümerce tabletlerdeki Türk dili ile yazılmış olan kelimelere dayanılarak, en eski yazılı metne sahip dilin Türk dili olduğu varsayılmaktadır. Avrupa'da Latin ve Yunan dilleri dışında Türk dilinden daha eski yazılı kaynağı bulunan bir dil bulunmaması bu düşünceyi destekler niteliktedir. Bunun yanında, Ural-Altay dilleri arasında en eski yazı dilinin de Türk dili olduğu kabul edilmektedir. Türk dilinin yazılı kaynaklarının, eski dönemlerde Göktürk, Kiril, Latin,

Uygur, Arap gibi 10'dan fazla alfabe ile yazılarak günümüzde dünyanın çeşitli bölgelerindeki kütüphane ve müzelerde muhafaza edildiği bilinmektedir (Gümüser, 2018: 5). Bu bağlamda, tarihi dönemler boyunca Türk dilinin farklı alfabeler kullanmasının hem dilin gelişimine katkıda bulunduğundan hem de o döneme ait anıt, eser, yazılı belgelerin korunup günümüze kadar aktarılmasını sağladığından bahsetmek mümkündür.

Türklerin kullandıkları ilk alfabenin Köktürk alfabesi olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra Türk dilinde, başta Göktürk olmak üzere Arap, Latin, Kiril, Uygur gibi yaklaşık olarak 10 farklı alfabe kullanıldığı yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konulmuştur (Gümüser, 2018: 5). Buna dayanarak, Türk dilinde kullanılan çeşitli alfabelerin, Türklerin zengin tarihi geçmişine ışık tutarak, Türk dilinin pek çok farklı dil, kültür ve toplumla yaşadığı etkileşimi yansıttığından söz edilebilir.

Oldukça geniş bir coğrafyada konuşulan Türk dili, dünya üzerindeki birçok farklı dille etkileşime girmiştir. Güneybatı ve Batı'ya dağılan Türk halkları burada Bizans, Hint ve İran çevrelerinde bir araya gelmişlerdir. İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra ise Araplarla, İran halklarıyla güçlü ilişkiler kurmuşlardır. Daha sonra Batıda Fin-Ugorlarla, güneyde Çinlilerle, yanı sıra Moğol, Mançu ve Tunguzların atalarıyla etkileşimde bulunmuşlardır. Bunun sonucunda diller arasında karşılıklı alıntılar meydana gelmiştir. Aralarında yapıcı bir bağ bulunmayan Arapça, Farsça, Sanskritçe, Çince ve Slav dillerinden çok sayıda kelime Türk diline geçmiştir. Etkileşimde bulunduğu dillerden söz varlığına kelimeler dahil etmiş ve bu dillere de Türkçeden kelime geçişleri olmuştur (Özyetgin, 2006: 2). Bu bilgiler göstermektedir ki, tarih içerisinde Türk dili birçok farklı medeniyetle etkileşimde bulunarak kültürel alışverişin aracı olmuş ve o bölgelerde konuşulan dillerin söz varlığı üzerinde önemli izler bırakmıştır.

Türk dili, tarihi kronolojik gelişim ve değişim aşamaları açısından birçok Türk dili tarihçisi tarafından çeşitli dönemlere ve bunlarda kendi içlerinde devrelere bölünerek incelenmektedir. Ancak hangi alt dönemlere ayrılması gerektiği ve başlangıçlarının ne zaman olduğu konusunda Türk dili araştırmacıları arasında tam anlamıyla bir görüş birliği sağlanmadığı ifade edilmektedir (Berbercan, 2013: 767). Bu bağlamda Türk dilinin asırlar öncesine dayanan gelişim tarihi aşamaları dönemler halinde şu şekilde tasnif edilmektedir (Demirel, 2020: 179):

1. Altay- Dil Birliği (Türk-Moğol)

2. Proto Türkçe (İlk Türk Dil Birliği)
3. İlk Türkçe
4. Eski Türkçe (6.-9. yy)
5. Orta Türkçe (10.-13. yy)
6. Yeni Türkçe (13.-20. yy)
7. Çağdaş Türkçe Dönemi

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, Türk dilinin gelişiminin yedi evrede tamamlandığı ve günümüzde son şeklini aldığı anlaşılmaktadır.

Türk bilim insanı M. Ergin, Eski Türkçe'nin Yakutça ve Çuvaşçayla, bu ikisinin de devamında Moğolcayla bir araya geldikleri devrin, Türk dilinin karanlık devri olarak kabul gördüğünü ifade etmektedir. Bu devrin önemini ondan sonraki devirlerde yaşanacak gelişmelerin kaynağı olarak belirtmektedir. En yalın tabirle Türk dilinin şekil, yapı olarak oluşumuna kaynaklık eden başlangıç devresi olarak nitelendirmektedir (Ergin, t.y.: 1).

Türk dili ile Ural-Altay dil ailesinde bulunan diğer diller arasında, uzaktan veya yakından akrabalık bağı bulunup bulunmadığı yönünde birtakım tartışmalar bulunmaktadır. Bu anlamda, Altay dil grubundan olan Japon – Kore – Moğol, Mançu – Tunguz ile Fin, Ugor dil grubundan Fin, Macar, Samoyed gibi dillerin Türk diliyle olan akrabalık dereceleri ya da aynı kökenden gelip gelmediği yönündeki tartışmalar, dil bilimciler arasında hala ortak bir sonuca varılamamıştır (Karamanlioğlu, 1972: 11). Bu doğrultuda Altay dillerinin teorisinin başlangıcı 18. yüzyılın otuzlu yıllarına dayandırılmaktadır (Ercilasun, 2004: 17). Bu teori üzerinde ilk kez, İsveçli Subay Johann von Strahlenberg'in araştırma yaptığı bilinmektedir. Köktürk harfleriyle yazılan Yenisey yazıtlarının bulunup bilim dünyasıyla tanıştırılmasında Strahlenberg'in önemli rolü bulunmaktadır. Strahlenberg Volga ve Sibirya'da yaşayan Türk lehçelerini incelemiştir. Bu inceleme neticesinde Doğu Asya ile Kuzey Avrupa civarı bölgelerde bulunan dilleri Tatar dilleri ismiyle tanımlamaktadır. Bu bağlamda farklı dil ve lehçelerden 60'a yakın kelimeyi karşılaştırmıştır (Aksan, 1979: 111) Bazı araştırmalar Altay dilleri teorisi ile ilgili iki ayrı görüş bulunduğunu ileri sürmektedir: Bu görüşlerden ilki; Türk Dili'nin Altay Dili'nden ortaya çıktığını destekleyenlerin görüşüdür. Buna göre; Moğolca, Mançuca, Tunguzca, Japonca, Korece, Aynuca, Nanayca dilleri Türkçeyle aynı dil

ailesinden gelmektedir. İkincisi ise, Türkçe'nin Ana Hun Dili olarak adlandırılan bir dilden türediği görüşüdür. Buna göre; (Batı, Doğu, Kuzey Hun lehçelerinden olan) Türkçe, Yakutça, Çuvaşça dilleri aynı dil ailesine mensuptur. Bu anlamda oluşum ve belgeler yönüyle, ilk görüş daha çok kabul görmektedir (Gümüşer, 2018: 10).

Altay dil teorisinin en büyük savunucularından biri olarak kabul edilen Fin bilgini G. J. Ramsett'tir. Devamında ise bu teoriyi destekleyenler, Ramsdett'in öğrencileridir. Bunlar; Penti Aolto ve Nicholas Poppe' dir. Bu teoriyi destekleyen Rus Mongolistleri ise şunlardır; Vladimirsto, W. Kotwicz, Rudnev. Bunun yanı sıra Macar Türkologlar; Gombocz ve J. Nemeth da bu teoriyi destekleyen bilim insanları arasında gösterilebilmektedirler. Bu teoriyi destekleyen diğer kişiler: K.H. Menges ve O. Pritsak'tır. Bunun aksine, Gümüşer'in ifade ettiği üzere, bu teoriye karşı çıkan bilim insanları ise; Sir Gerard Clauson, G. Doerfer, Benzing, K. Grönbech'tir. Bunlar Altay dilleri arasındaki akrabalığın, benzerlikten ziyade karşılıklı ödünçlemelerden oluştuğunu savunmaktadırlar (Gümüşer, 2018: 10-11).

1.3.1. Türk Dili'nin Lehçe ve Ağzları

Türk dili, içinde barındırdığı lehçe ve ağzların zenginliğiyle, tarihi gelişimi boyunca iç ve dış faktörlerin etkisiyle çeşitli kollara ve diyalektlere ayrılmıştır. L. Johanson, Türk dilinin kendi içerisinde ilk ayrışmasının hangi tarihlerde yaşandığına dair yazılı bir belge bulunmadığını ifade etmektedir. Türk dilinin lehçelerini Türkçe, Çuvaşça ve Yakutça olmak üzere üç kola ayırmaktadır. Bilindiği üzere Çuvaşça ve Yakutça Türk dilinin uzak lehçeleridir (Johanson, 1992; Akt. Demir, 2006: 120-121).

Türk dili günümüzde konuşma ve yazı dili olarak varlığını sürdürmektedir. Oldukça geniş bir etki alanı bulunan Türk dili, bazı bölgelerde kelime söyleyişi bakımından farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Türk Dili'nin bu geniş alanda ortak bir temelde birleşen birçok ağız ve lehçe kolu bulunmaktadır (Korkmaz, 2010: 20). Bu bağlamda Türk dili bazı lehçelerde yazı dili, edebi dil, devlet dili statülerinde kullanılmaktadır. Türk dilinin bu şekilde kullanıldığı bölgeler: Rusya Federasyonu içerisinde bulunan Karaçay, Balkar, Çuvaş, Dağıstan, Yakut, Tuva, Hakas, Altay, Tataristan, Başkurdistan Cumhuriyetleri olmak üzere Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan Cumhuriyetleri şeklinde sıralanabilmektedir (Özyetgin, 2006: 14-15). Bu bilgiler ışığında, Türk dilinin Asya ve

Kafkaslarda geniş bir alanda konuşulmasının, tarih boyunca Türk halklarının buralara göçlerinin ve etkileşimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Bir dilin yazı dili, bir bölgenin ya da şehrin ağızına dayandırılmaktadır. Böylelikle o ağız, devletin standart yazı dili (resmi dil) olarak kabul edilmektedir. Konuşma dilindeki bütün ses, biçim farklılıkları yazı dilinde temel alınan ağza uydurulmaktadır. Bundan dolayıdır ki bir ülkede birden fazla konuşma dili bulunurken yalnızca tek bir yazı dili bulunmaktadır. Bu hususta bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti devletinin yazı dili, İstanbul ağızına dayanmaktadır (Demirbilek, 2005:237). Bu doğrultuda, Türkiye sınırları içerisinde yazı dilinin dikkate alınmadığı bölgelerde ortaya çıkan kendine özgü konuşma ve kelime telaffuz farklılıkları; daha çok şive ve ağızlarda kullanılan günlük konuşma diliyle alakalandırılabilir.

Lehçeler, dilin gelişmişliğinin bir göstergesidir. Türk lehçeleri de birçok araştırmacının inceleme konusu olmuştur. Türk dilinin birçok lehçe koluna ayrıldığı bilinmektedir. Bu açıdan, her araştırmacı tarafından farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Bu hususta Tarihi ve Çağdaş Türk lehçeleri kısaca şu şekilde sıralanabilir (Gümüser, 2018: 28):

1. Göktürk-Orhun, Eski Uygur, Kuman-Kıpçak, Peçenek, Çağatay, Bulgar, Hazar.
2. Türkiye, Azerbaycan, Gagavuz, Kırım-Tatar, Karaçay-Balkar, Türkmen, Tatar, Karaim, Nogay, Kumuk, Tova, Şor, Başkurt, Altay, Uygur, Hakas, Kırgız, Kazak, Dolgan, Yakut, Çuvaş, Özbek, Karakalpak Türkçesi.

Yukarıdaki bilgiler neticesinde, Türk dilinin oldukça zengin ve çeşitli bir yapıya sahip olduğu ve coğrafi, kültürel vb. sebeplerle birçok farklı bölgede lehçelere, ağızlara ayrıldığından bahsedilebilir. Bu lehçeler ve ağızlar arasında telaffuz, söz varlığı, dilbilgisi kuralları gibi farklılıklar bulunabilir.

Türkçenin birçok farklı ağızı bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızları Rumeli ve Anadolu bölgelerinde yazı dili dışında tutulan yerli ağız farklılıkları yönünde gelişmiş bölge ağızlarına ve konuşma dilleri olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 2010: 129). Bu doğrultuda Türkçe'nin ağızlarını Rumeli ağızları hariç, Anadolu ağızları olarak 6 grupta şöyle sınıflandırılmaktadır (Caferoğlu, 1959: 2539; Akt. Özden, 2019: 186):

- 1). “Güneybatı ağızları (Bandırma-Antalya civarı)
- 2). Orta Anadolu ağızları (Afyon- Elazığ-Erzurum kapsamı)
- 3). Doğu ağızları (Elazığ-Erzurum doğu sınırına kadar)
- 4). Kuzeydoğu ağızları (Samsun-Rize)
- 5). Güneydoğu ağızları (Gaziantep-Adana-Antalya civarı)
- 6). Kastamonu ağzı”

Bir başka görüşle Anadolu ağızları: Kastamonu yöre ağzı, Harput yöre ağzı, Karadeniz ağzı (Lazca), Ankara (Kızılırmak havzası) yöre ağzı, Mersin-Konya arası (Karamanlıca ağzı), Güneydoğu Anadolu yöre ağzı, Zeybekçe olarak bilinen İzmir-Bursa yöre ağızları şeklinde sınıflandırılmaktadır (Kowalski, 1931: 991-1011; Akt. Özden, 2019: 185).

Bu bilgiler doğrultusunda, Türk dilinin dünya üzerinde yaygın konuşulan bir dil olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkçenin sahip olduğu ağız ve lehçe çeşitliliği ile içerisinde oldukça zengin kültürel bir miras taşıdığı görülmektedir. Bu bağlamda, lehçe ve ağızların her birinin kendine özgü farklı aksan, dil bilgisi kuralları ve söz varlığı unsurları gibi çeşitlilikler içerdikleri anlaşılmaktadır.

1.4. RUSÇA VE TÜRKÇENİN TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ DİL İLİŞKİLERİ

Yapılan araştırmalar, Rusça ve Türkçenin etkileşimlerinin Türklerin M.S. 4. yüzyıl civarında çeşitli sebeplerden ötürü Orta Asya’dan batıya göç ettikleri tarihlere dayandığını göstermektedir. Çok eski dönemlerden beri Türkler Orta Asya ile güneydoğu Avrupa steplerinde, bunun yanı sıra Güney Rusya steplerinde yaşamışlardır. Orta Asya’dan batıya göç eden Hun, Sabir, Bulgar– Ogur, Avar, Peçenek, Uz, Kuman/Kıpçak boyları, zamanla topraklarını Avrupa’nın iç kesimlerine kadar genişletmişlerdir. Türklerin Avrupa milletleri ile ilk etkileşimi bu bölgelerde kaydedilmiştir. Türklerin ikinci ana yurdu olarak adlandırılan bu bölgeler, Türk topluluklarının Ruslar üzerinde siyasi, askeri, kültürel etkilerinin ortaya çıktığı bölgelerdir (Yasin, 2018: 95). Elbette bu etkileşimler her iki ulusun dilinde de yansımaları bulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında, Rusça ve Türkçenin dil etkileşimlerine ilişkin olarak, her iki milletin tarihi süreç boyunca ilişkilerinin seyri ele alınarak incelenmektedir. Rusça ve

Türkçenin dil ilişkilerini tarihi açıdan ele almak; her iki halkın dil ilişkilerinin nasıl geliştiğine, etkileşimin süreçlerine, sonuçlarına açıklık getirmekte ve etkileşimin gerçekleşmesini sağlayan faktörlerin neler olduğunun anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Bu bağlamda Rusça ve Türkçenin etkileşimlerinin bir sonucu olarak gerçekleşen kelime ödünçlemelerinin her iki dile girmelerine derinlemesine açıklık sağlanmaktadır.

Türk halkları, geçmişten bu yana uzun dönemler Rus halklarıyla aynı topraklarda yaşamışlardır. Günümüzde de birçok Türk halkı Rusya Federasyonu bünyesinde hala yaşamaya devam etmektedir. Buna bağlı olarak, Rusya Federasyonu bünyesinde en kalabalık dil grubunu Türk dillerinin oluşturduğundan bahsetmek mümkündür. Bu durumun en temel nedeni, Türk kavimlerinin tarih içerisinde Slavların yaşadıkları coğrafyalara gerçekleştirdiği göçlerdir (Aktaş, 2022: 313). Türkler eskiden beri bu topraklarda varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bundan dolayı, bu alanlara Türk kültürü ve dili yayılmıştır. Bu bağlamda şöyle söylenebilir ki, Türkçenin Rusça üzerindeki etkinin daha baskın olmasının nedeni, Türk halklarının Rusların yaşadıkları coğrafyalara yaptıkları göçlerdir.

Rus-Türk dil ilişkileri Avarlar öncesinden beri sürmektedir. Altın Orda döneminde Rus ve Türk milletleri arasındaki siyasi ilişkilerin güçlenmesiyle dil ilişkileri de güçlenmiştir. Bu durum ilk tercümanların (tolmaç) ortaya çıkmasına temel oluşturmuştur (Özeren, 2014: 1095). Şöyle ki bazı araştırmalar yakın komşuluk ilişkileri bulunan Rus ve Türk uluslarının ekonomik, ticari vb. ihtiyaçlarını giderebilmek için birbirlerinin dillerini öğrenmek durumunda kalmaları sonucunda ilk çevirmenlerin ortaya çıktığını ifade etmektedir (Şakar, 2015: 2326). Buradan Rus ve Türk toplumlarının bilgi alışverişi sağlamak, diplomatik ilişkileri yürütmek, günlük hayattaki ihtiyaçları karşılamak gibi çeşitli münasebetlerden ötürü iletişim kurmaları sonucunda dil etkileşimleri yaşadığı anlaşılmaktadır.

Rus ve Türk milletleri arasında yaşanan yoğun ilişkiler, her iki dilin lehçe ve ağızları üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır. Bu durum Rusça ve Türkçenin karşılıklı kelime alışverişi yaşamasıyla açıklanabilir. Her iki dil arasında yaşanan kelime alışverişi 12. ve 15. yüzyıllarda yaşanan Moğol İstilasası sonrasında artış göstermiştir. Hanlıklar döneminde ise kelime geçişlerinin sayısında daha fazla artış olmuştur. Bu şekilde Sovyetler Birliği dönemine ve devamında günümüze kadar her iki dil arasında karşılıklı

kelime alışverişi hızla devam etmiştir (Özeren, 2014: 1095). Bu doğrultuda anlaşılmaktadır ki, bir milletin başka bir milletle kurduğu ilişkiler doğal olarak dili üzerinde etkili olmaktadır, o dilin söz varlığına yansımaktadır.

Rusça ve Türkçenin dil etkileşiminin incelenebilmesi için Rus ve Türk milletlerinin ilişkilerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu hususta Rus Türkolog N. A. Baskakov, Rus ve Türk ilişkilerini karşılıklı olarak beş tarihi aşamada sıralamaktadır. Baskakov'un Rus ve Türk dillerinin karşılıklı etkileşim süreçlerini, başlangıçtan itibaren beş aşamada sıralaması, bu etkileşimin hangi dönemlerde, ne şekilde ortaya çıktığına açıklık getirmektedir.

N. A. Baskakov'un Slav ve Türk dillerinin etkileşimlerini sıraladığı beş tarihi aşama (Baskakov, 1985; Akt. Şakar, 2015: 2326-2327) şu şekilde ifade edilmiştir:

İlk aşama birinci ve sekizinci yüzyılları kapsamaktadır. Bu aşamada Kiev Rusyası henüz kurulmamıştır. Bu dönemlerde Doğu Avrupa'da Eski Rus dili; Hunlar, Hazarlar, Sabirler, Bulgarlar vb. Türk boylarının dilleriyle etkileşim yaşamıştır. Bunun yanı sıra Eski Rus kabileleri bir yandan da İran, Fin vb. diğer kabilelerle etkileşim yaşamışlardır. Buna dayalı olarak Rusçanın Fin, İran gibi dillerden de ödünç, alıntı kelimeler aldığından bahsedilebilir.

İkinci aşamayı Baskakov: Kiev Rusyasının (Eski Rus devleti) kurulduğu dönem olarak tanımlamaktadır. Bu aşama dokuzuncu ve on ikinci yüzyılları kapsamaktadır. Eski Rus devleti ile Türk boylarından Peçenekler ve Oğuzlar arasında yoğun bir etkileşim yaşanmıştır. Sonrasında, Eski Rus dilinin söz varlığını büyük oranda etkileyen Kıpçaklar ile etkileşim yaşanmıştır. Bu bağlamda, Kıpçaklar döneminde Rus diline önemli ölçüde kelime geçişi yaşandığı söylenebilir. Rusların en eski ve ilk yazılı kaynağı olan 'İgor Destanı' bu döneme aittir. İçeriğinde çok fazla (Kuman) Kıpçak Türkçesinden sözcük unsuru ihtiva etmesiyle büyük öneme sahip bir eserdir.

N. A. Baskakov'un ifade ettiği üzere üçüncü aşama, on üçüncü ve on beşinci yüzyıllar ile karakterize edilmektedir. Bu aşama, Moğol-Tatar istilasından sonraki süreci kapsamaktadır. Eski Rus prensliklerinin bu dönemde Altın orda devletine bağlılıkları bulunmaktadır. Aynı zamanda Eski Rus dili Altın orda hakimiyetindeki Kuman/Kıpçak vb. Türk lehçelerinin yoğun etkisi altında kalmıştır. Türk lehçeleri vasıtasıyla Arap, Fars,

Sanskrit, Çin, Tibet vb. dillerden ödünçlemeler, alıntılar bu aşamada Eski Rus diline geçmiştir.

Dördüncü aşama; on altıncı ve on dokuzuncu yüzyıllara tekabül etmektedir. Bu dönem, Rusya’da geniş bir coğrafyada egemenlik kuran Kırım, Kazan, Astrahan devletleri ile Orta Asya, Kafkas halklarının Rusya’nın egemenliği altında birleştikleri aşamadır. Türkçeden Rusçaya kelime aktarımı bu dönemde yoğun olarak sürmüştür.

Beşinci aşama, yirminci yüzyıldan günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Şöyle ki bu aşama; Büyük Ekim (Bolşevik) devrimi, Sovyet Rusya’sının kuruluşu ve ondan sonraki dönemleri tanımlamaktadır demek mümkündür. Baskakov, Rus ve Türk dilleri arasında gerçekleşen kelime alışverişini, Türk topluluklarının Sovyet Rusya’sında yer almasından ötürü en aktif ve en önemli evre olarak ifade etmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle; Rus ve Türk halklarının oldukça eski dönemlerden beri çeşitli ilişkiler doğrultusunda etkileşim halinde oldukları görülmektedir. Bu etkileşim, her iki dil arasında karşılıklı olarak kelime alışverişi gerçekleşmesini olası kılmıştır. Rusça ve Türkçe kelime alışverişine temel oluşturan faktörler ise her iki dilin mensubu olduğu milletlerin tarihi süreç içerisinde kurdukları ilişkiler ekseninde ortaya çıkmaktadır. Bu tespitin yanı sıra, Rus dilinin Türkçe dışında birçok farklı dille etkileşim yaşadığı görülmektedir. Bu neticede, Türkçe üzerinden ya da Arap, İran, Fin, Çin, Tibet, Sanskrit vb. diller aracılığı ile çeşitli alanlarda geçen ödünç, alıntı kelimelerin Rusçaya geçerek söz varlığını etkilediğinden bahsedilebilir.

Tarihte Rus ve Türk halkları arasında pek çok farklı alanda etkileşim yaşandığı görülmektedir. Bu açıdan Türk halklarından biri olan Peçenek boyunun tarihi süreç içerisinde Ruslarla yakın komşuluk ilişkisi yaşadıkları bilinmektedir. Peçenekler, bu süreçte Rusların (Kiev Rusları) yanı sıra, Bizanslarla da etkileşimde bulunmuşlardır. Bu dönemde Peçenekler Bizans’tan kumaş, boya, süs eşyası, mücevher vb. eşyalar almaktaydı. Buna karşın Peçeneklerinde, Bizans’a tutkal, bal mumu, deri, at, öküz, koyun sattıkları bilinmektedir. Bu bağlamda, Kiev devleti döneminde Rus halkının Bizanslar ile ticari alandaki faaliyetlerini canlı tutabilmek için Peçeneklerle dostane ilişkiler yürütmek zorunda kaldıklarından bahsedilebilir. Aynı zamanda Peçenek askerleri Bizans’a karşı Rus ordusunda paralı asker olarak yer almışlardır (Tektaş, 2007: 333). Bu durumun her iki halkın askeri alandaki ilişkilerine ayna tuttuğu söylenebilir. Buna göre, Rusça ve

Türkçe arasında etkileşim yaşanmasının en önemli sebeplerinden birinin, insanların gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için kurmuş oldukları zorunlu ilişkiler olduğundan bahsedilebilir. Yine görülmektedir ki her iki dil arasındaki etkileşimin boyutu oldukça eski dönemlere uzanmaktadır.

Peçenekler dışında Ruslarla doğrudan etkileşim yaşayan bir diğer Türk hanlığı Kıpçaklardır. Rusların askeri faaliyetleri üzerinde Batı Kıpçaklarının etkisinin fazla olduğundan bahsedilebilir. Bu doğrultuda Ruslar ve Kıpçaklar arasındaki etkileşim 180 yıl civarında sürmüştür. Bu uzun etkileşim sürecinde Ruslar, Türklerin Doğu Avrupa steplerine göç ettikleri güzergahlar üzerinde çeşitli engeller oluşturmuşlardır. Genel olarak göçü durduramamaları da bazı olumsuz etkiler yarattıkları bilinmektedir. Bunu takiben şöyle söylenebilir ki; Rus ve Kıpçaklar arasındaki askeri hususiyetler, bu dönemde Rus dilinin söz varlığını da önemli ölçüde etkilemiştir. Bunun en büyük göstergesi ‘İgor Destanı’dır. İçeriğinde Kıpçak dilinden kelimeler barındırması açısından önemlidir. Ayrıca adını Kumanlardan alan günümüzde Makedonya’da yer alan “Kumanova” şehri de Türk dilinin Rus diline etkisinin bir örneğidir (F. Başbuğ ve F. Başbuğ, 2016: 328-329). Kıpçakların Ruslarla olan ilişkilerine yön veren bir başka önemli husus, Kıpçak beylerinin kızları ile Rus Knezleri arasında yapılan evliliklerdir. Bu dönemde Rus Prensları, Türk Hükümdarlarının kızları ile evlenerek aralarındaki hasımlığı hısımlığa çevirmişlerdir. Her ne kadar Rus Knezleri Kıpçaklarla olan dostluğa önem verse de gerçekte siyasi ve askeri güç elde etmeyi amaçlamışlardır (Kemaloğlu, 2015: 24; Akt. Aktaş, 2022: 315). Kıpçaklar o dönemde üstün ve güçlü savaşçı özellikleriyle bilinmekteydiler. Bu doğrultuda Ruslar ve Türkler arasında yapılan evliliklerin her iki kültürü birbirine yaklaştırdığı ve etkilediğini söylemek mümkündür. Bunun yanında kültürel farklılıklar yaratan din unsuru ve geleneksel alışkanlıkların karışmasıyla, kültürel etkileşim ve değişim yaşandığından bahsedilebilir. Bu durum, her iki kültürdeki bireylerin iletişim kurma ihtiyacından dolayı birbirlerinin dillerini öğrenmeyi gerekli kılmaktadır. Buna bağlı olarak Rus ve Türk dillerinin karşılıklı etkileşime girdiğinden ve böylelikle söz varlıklarına kültürel, dini, siyasi alanlarda yeni kelimeler eklendiğinden bahsedilebilir.

Tarihte Türkler ve Ruslar arasındaki ilişkilerin en etkili yaşandığı süreçten biri de Altın Orda dönemidir. Bu dönemde Altın Orda hanı ve Rus Knezleri arasında hiyerarşik bir bağ oluşmuştur. Bu doğrultuda, hemen her Rus Knez’in Altın Orda hanlığı itaatine

dayalı siyasi bir sistemi benimsediğinden bahsedilebilir. Bunun en temel göstergesi, Rusya'nın Altın Orda hanının sözüne bağlılığı ve Rusya devletinden düzenli olarak toplanan vergilerin Altın Orda hanlığı hazinesine teslim edilmesidir. Bunu takiben, Altın Orda hanlarının Rusya'da iktisadi, ticari yaşamın gelişmesine yönelik uyguladıkları politikalarda bu düşünceyi desteklemektedir. Aynı zamanda İslami ve atalarının dini inançlarını benimseyen Altın Orda hanlarının, Rusların dini inançlarına hoşgörülü oldukları, kilise ile yakın etkileşim kurdukları, hatta Rus kilisesini himaye ettikleri görülmektedir (Özcan, 2022: 365-366). Tüm bu düzen dahilinde yaşanan olaylar, uzun yıllar devam edecek siyasi, askeri, ticari, iktisadi, dini vb. alanlarda Rus ve Türk dillerinde izler bırakmıştır. Tarihi kaynaklarda İlk Rus Çarı ve son Moskova Knezi olan 'Korkunç İvan' lakaplı 4. İvan'ın kökeninin Altın Orda Tatarlarından geldiğinden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra ilk imparator Büyük Petro'nun annesi Natalya Narişkina'nın soyunun, Tatar soylu Abatur Mirza'dan geldiği bilinmektedir. Aynı zamanda Korkunç İvan'ın annesi Yelena Glinskaya'nın Altın Orda'lı Mamay Han'ın oğlu Mansur Kiyata'nın torunu olduğundan söz edilmektedir. Tüm bunlara bağlı olarak, Altın Orda kökenli birçok aristokratın Rus tahtına kadar çıktığı gözler önüne serilmektedir (Kemaloğlu, 2015: 48; Akt. Aktaş, 2022: 318). Bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki, Rus ve Altın Orda devletleri arasındaki kültürel, siyasi ilişkiler her iki ulus arasında kaynaşma sağlayarak soy bağı oluşturmuştur. Altın Orda dağıldıktan sonra bir diğer Türk devleti olan Osmanlı devleti ile Ruslar karşı karşıya gelmişlerdir.

Rus ve Osmanlı imparatorluklarının ilişkileri, 1492-1922 yıllarına kadar süregelmiştir. Şöyle ki bir yandan Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer taraftan ise Sovyetler Birliği'nin kurulmasına kadar sürmüştür. Bu dönem Türk-Rus ilişkileri tarihinde, Osmanlı ve Rus devletlerinin topraklarını genişlettikleri oldukça karmaşık ve en uzun dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönem de iki millet arasında kültürel, ticari ve siyasi ilişkilerin yoğun şekilde gelişme gösterdiği süreçlerden biridir (İnalcık, 2018: 25). Bu dönemde Rus ve Türk devletlerinin etkileşimleri diplomatik ilişkiler ile şekillenmiştir. Bu ilişkiler, her iki milletin birbirlerinin kültürlerinden ve dillerinden birçok kelime ödünç alınmasını, kelime alışverişi yaşanmasını sağlamıştır. Osmanlı devletinin Kafkasya, Ortadoğu ve Balkanlardaki topraklarındaki etkisinin, birçok Rusça kökenli kelimenin Türk diline girmesini sağladığı söylenebilir. Buna karşılık Osmanlı'nın etkisi altında olan

topraklarda da Türk dilinden kelimeler Rusçaya girmiştir. Bu husus, her iki devletin kültürel, siyasi ve askeri etkileşimlerinin bir sonucudur.

Yukarıda ele alınan bilgiler doğrultusunda, farklı dil ailelerinden olan Rusça ve Türkçenin dil ilişkilerinin, tarihin bilinmeyen dönemlerinden günümüze kadar derin bir geçmişe dayandırıldığı görülmektedir. Tarihi süreç içerisinde her iki dilin etnik halkları arasında dil iletişimini gerekli kılan çeşitli etkileşimler yaşanmıştır. Bu etkileşimler, her iki dilin söz varlığında ve gramer yapısında izler bırakmıştır. Rusça ve Türkçenin etkileşimlerini sağlayan faktörler ise her iki halkın yakın komşuluk ilişkileri, kültürel, siyasi, askeri, ticari, dini vb. ilişkilerinin bir sonucu olarak açıklanabilir. Dolayısıyla Rusça ve Türkçenin söz varlıklarının karşılaştırmalı şekilde incelenmesi, konu itibarıyla her iki dil arasında yaşanan etkileşimin sözcüksel boyutunun ortaya konulmasını sağlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

RUSÇA VE TÜRKÇENİN SÖZ VARLIĞINDAKİ ÖDÜNÇLEMELERİN SÖZCÜKSEL VE ANLAMSAL BAĞLAMDA KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

2.1. SÖZCÜK BİLİM (LEKSİKOLOJİ)

Sözcük bilim veya bir diğer adıyla leksikoloji, kimi dilbilimcilerin geniş bir kapsamı olduğunu düşündüğü, anlam bilim (semantik) ve ad bilimi de içine kattıkları dilbilimin büyük bir dalıdır. D. Aksan bu konuda, anlam bilim ve ad bilimin, gerek konuları, yöntemleri ve bu alanlarda ortaya çıkan gelişmeler açısından ayrı ayrı ele alınmalarının daha doğru olacağını vurgulamakta ve sözcük bilimin (leksikolojinin) daha dar çerçeveli bir alan olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir (Aksan, 1979: 31).

Genel bir tanımla sözcük bilimi (leksikoloji), bir dilin söz varlığını, sözcük yapısını meydana getiren dildeki sözcüklerin anlamları ve yapıları bakımından inceleyen, kelimelerin köken yapılarını araştıran, anlam ve biçim açısından özelliklerinde oluşan değişiklikleri, gelişimleri inceleyen bir bilim dalıdır (Aksan, 1979: 31). Temelde sözcük araştırmalarını kapsayan, sözcük bilimini niteleyen leksikoloji kavramının, bazı kaynaklarda sözlük bilim terimini karşıladığı görülmektedir (Akalin, 2010: 164). Bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki; sözcüklerin kökenleri, anlamları, yapısı, kullanımları gibi konular sözcük bilimin inceleme alanına girmektedir.

Güncel Türkçe Sözlükte sözcük bilimi kavramı; bir dilin söz varlığını oluşturan unsurlar ve bu unsurların anlamlarını, yapılarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içerisindeki gelişim ve değişimlerini araştıran dil bilim dalı şeklinde tanımlanmaktadır (“TDK”, 2023). Sözcük bilimi, bir dilin kelime ve kelime hazinesini inceleyen dil bilimin bir dalıdır. Bu disiplin alanı kısaca kelimelerin incelenmesi anlamına gelmektedir.

Batı dillerinde ki biçimi “*lexicology*” olan leksikoloji (sözcük bilimi) kelimesi Yunanca “*lexicon*” (sözcükler) ve “*logia*” (öğrenme, bilim) kelimesinden türemiştir. Bu terimin M.Ö. 7. yüzyılda Mezopotamya’da kullanıldığı bilinmektedir. Zamanla sözcük bilim alanı, anlam bilim alanları da içine dahil edecek kadar büyümüştür. Bu büyüme kelime ayrıştırması demek olan anlam unsurları temelinde yapıldığı için sözcük bilim

alanı anlambilim alanının bir parçası ile kesişmiştir. Dolayısıyla sözcük bilim çerçevesinde oluşan bu farklı alan, sözcük anlam bilimi şeklinde adlandırılmıştır (Aydın, 2017: 1). Dilbilimin bir çalışma alanı olarak sözcük bilimi, sözcükleri, sözcüklerin kök ve eklerini, sözcük gruplarını kapsayan morphem (biçim) birimlerinin anlam özelliklerini, anlam değişimleri ve genişlemelerini dilin kültürel yapısıyla beraber inceleyerek açıklamaktadır (Turan, 2012: 127).

Sözcük bilimi, bir kelimenin anlamı ile ifade ettiği kavram arasındaki ilişkiyi açıklar ve anlamının farklı türlerini ayırt etmektedir. Kelimelerin kullanımları açısından sözcük bilimi, dilin kelime dağarcığıyla ilgilenmektedir. Dilin kelime dağarcığının stilistik (biçim) farklılaşmasını, konuşma stillerinin birbiriyle ilişkisini incelemektedir (Davlatova, 2021: 1-2). Fonetik ve gramerden farklı olarak, bir kelime ses (fonem) bileşimi, dilbilgisel olarak konuşmanın belirli bir bölümüne ait olması ve bir cümledeki rolü açısından değil, öncelikle anlamı açısından ele alınmaktadır. Örneğin; fonetik için bir dil birimi olan “ev” kelimesinin üç fonemden oluşması (-d, -o, -m-), gramer için belirli gramer kategorilerine (cinsiyet, sayı, durum) sahip olan ve cümlede belirli sözdizimsel işlevleri yerine getirebilen bir isim olması önemlidir. Ancak sözcük bilim için her şeyden önce önemli olan, belirli sözcüksel anlama sahip bir kelime birimi olmasıdır (“bina-yüksek katlı ev”, “dükkan-kitap evi,) (Pimenova, 2018: 7).

Sözcük bilim, bir dilin söz varlığını tüm yönleriyle bir bütün halinde ele almaktadır. Bu nedenle sözcük bilimi (leksikoloji) hem anlam bilim (semantik) hem köken bilim (etimoloji) hem de biçim bilimden (morfoloji) ayırmak mümkün olmamaktadır (Çürük, 2020: 372). Bu alanlarla sıkı bir ilişkisi bulunan leksikoloji, bir dilde ki kelimelerin yapısını, bu yapının gramatik özelliklerini, bir dildeki yabancı sözcüklerin etimolojisinin araştırılması ve bir dildeki anlamların araştırılması, kullanımı gibi açılardan bu alanlarla etkileşim halinde olduklarından bahsedilebilir.

Sözcük bilim ve sözlük bilim terimleri, Türkçe de çoğu zaman birbirleriyle karıştırılmaktadır. Bunun en büyük nedeni “*lexicology*” ve “*lexicography*” terimlerinin Türkçeye sözlük bilim veya sözcük bilim olarak çevrilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysaki *lexicology* teriminin Türkçede karşılığı sözcük bilimdir. *Lexicography* ise sözlük bilim olarak adlandırılmaktadır. *Lexikography* (sözlük bilim) kelimesi, sözlük yazma işi

şeklinde tanımlanırken, leksikoloji (sözcük bilim) kelime anlamı ve kelimelerin kullanımı üzerine yapılan araştırma olarak kabul görmektedir (Çürük, 2020: 371).

2.2. ANLAM BİLİM (SEMANTİK)

Anlam bilim (semantik) teriminin etimolojisi “*sema*” (gösterge) Yunanca kökenli “*Semaino*” (anlam aktarmak, şu veya bu anlamlara gelmek) sözcüğüne dayanmaktadır. Semantique “anlam”ın sıfatıdır, anlam ile ilgilidir. Zaman içerisinde bu kelime, anlam incelemelerini anlatmak bağlamında kullanılan bir terime dönüşmüştür (Aydın, 2017: 83).

Anlam bilim terimi, Yunanca kökenli “*Semasia*” kelimesinden türemiştir. Alman dilbilimci K. Reisig tarafından bir dilbilgisi alanı olarak düşünülerek üzerinde çalışmaları yapılan “*Semasiologie*” şeklinde adlandırılmış dilbilimin bir alanıdır. Daha sonraki yıllarda Fransa da filolojide, dilin gelişimi ve tarihle ilgilenen M. Breal tarafından kullanılmıştır. “*Essai de Semantique*” adlı eserinde “*semantik*” terimi olarak kullanımını sağlamıştır (Krongauz, 2005: 5-6). Bu terim genellikle, dilin (kelime, harf, cümle kümesi) anlamına adanmış bir bilim olarak anlaşılmaktadır. Bu terimin genel anlamı, “sözcüksel anlam bilim” olarak belirtilmektedir. Semantik, tek tek kelimelerin anlamları ile ilgilenmektedir. Bazı dilbilimciler metinlerle, cümlelerle ilgilenmektedirler. Bu da bir başka uygulama alanıdır, semantik bilimsel yaklaşımın bir parçasıdır (Abduvohidova, 2019: 235).

Sözcük anlam bilimi olarak da bilinen Semantik, 19. yüzyılın ortalarına doğru oluşmuş ve aynı yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlamıştır. Anlam bilimi, dilin doğrudan anlam yönünü ortaya çıkarmaya odaklanan bir dilbilim dalıdır. Bu bağlamda yaklaşık olarak bir fark ortaya koymak gerekirse, ses bilimin dilin dış yönüyle ilgilendiğini, dil seslerine yöneldiğini, anlam bilimin ise dilin düşünce tarafıyla, ses ile düşünce arasındaki ilişkileri incelediği söylenebilir (Aksan, 1979: 30).

Anlam bilimi (semantik), sözcüklerin anlamlarının tarihsel ve değişim gelişim sürecinin incelenmesidir. Bir dildeki sözcüklerin, kavramların anlam değişimlerinin bir analizidir. Anlam bilimin çözümleme alanına sözcüklerin doğru bir şekilde anlaşılabilir kullanılması girmektedir. Bu doğrultuda anlam bilimin temel inceleme konusu, kapsam alanını oluşturan anlamın önemi, nasıl oluştuğu, meydana gelmesinde rol oynayan temel

koşullar ile anlamın oluşumunda ve iletilmesinde doğal olarak büyük etkisi bulunan dil olgusu üzerine odaklanmıştır (Çekin ve Gören, 2013: 98).

“Gramer Terimleri Sözlüğü” adlı eserde Korkmaz’ında ifade ettiği üzere anlam bilimi; dildeki sözcükleri anlam yönünden inceleyen, sözcüklerin fonetik yapılarıyla o sözcüklerin ifade ettiği kavramlar (yani dilin düşünce yapısı) arasındaki ilişkileri inceleyen bir dilbilim dalıdır. Kendi içerisinde “*durgun veya eş zamanlı anlambilimi*” – “*gelişmeli veya art zamanlı anlambilimi*” şeklinde iki alt dala ayrılmaktadır. Tarihi değişim ve gelişimlere girmeden, dilin belli bir zaman sürecindeki durumunu inceleyen anlam bilim dalı “*eş zamanlı anlam bilimi (synchronische semantik)*” olarak adlandırılmaktadır. Burada dilin sözcükleri; anlamları kavram alanları ve kapsamaları ile eş seslilik, eş anlamlılık, çok anlamlılık gibi açılardan ele alınmaktadır. Dilin anlam ile ilgili yönlerini tarihteki gelişim ve değişim süreçleri içerisinde ele alan semantik dalı ise “*art zamanlı (diachronisch semantik)*” olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 1992: 9).

Anlam bilimi, anlam yönünden dili ele alarak inceleyen, göstergenin gösterilen bölümünü veya içeriği eşsüremlili ya da artsüremlili yönlerden analiz eden bir dilbilim dalıdır (Vardar, 2002: 18). Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere anlam biliminin odak noktası anlam kavramının incelenmesi üzerinedir. Dilbilimin diğer bütün disiplinlerinde bu alan önemli bir yer teşkil etmektedir.

2.3. DİLDE SÖZ VARLIĞI VE ÖDÜNÇLEME

Dil sürekli gelişen ve değişime uğrayan bir sistemdir. Şüphesiz bir dili oluşturan en önemli bileşenlerinden biri, o dilin söz varlığıdır. Söz varlığı bir toplumun dünya görüşünü, zihniyetini, kültürünü yansıtan önemli bir birimdir. Bir dilin değişime uğraması ait olduğu toplumdaki sosyal değişimlere paralel gerçekleşmekte ve bu değişim doğrudan dilin söz varlığı üzerinde etkili olmaktadır. Bu doğrultuda yeni konuların ya da olguların ortaya çıkmasıyla, dilin söz varlığı yeni sözcüklerle yenilenebilir veya tam tersine giderek kullanımdan düşen konu ve olgu adlarını kaybedebilir (Sedina ve Falina, 2016: 148).

Dilbilimin sözcük bilimi kapsamına giren sözvarlığı, anlam bilgisi alanlarıyla da ilişki içerisinde (Özbek, 2015: 24). Dolayısıyla söz varlığı, dilin yapısında meydana gelen anlam, ses, biçim gibi değişikliklerin ortaya konulmasında da önemlidir.

Söz varlığı, belli sınırlar içerisinde belli bir topluluğa ait olan bir dildeki bütün kelimelerin genel ifadesidir. Söz varlığı bir dilde yalnızca kelimeleri değil, o dilin atasözlerinin, deyimlerin, ikilemelerin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının tümünü içerisinde barındırmaktadır (Aksan, 2004: 7). Bu bağlamda bir dilin söz varlığı o dilin tarihine, kültürüne ışık tutmaktadır demek mümkündür. Ayrıca söz varlığı, tarihi süreç boyunca dilin yapısında meydana gelen değişimleri yansıtmakta ve bu değişimlerin hangi dillerin etkisiyle olduğunu gösteren önemli bilgiler de vermektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre söz varlığı kavramı, bir dilin içerisinde barındırdığı sözlerin tümü; vokabüler, kelime haznesi, kelime dağarcığı, sözcük kadrosu anlamlarına gelmektedir ("TDK", 2023). Söz varlığı, bireylerin karşılıklı iletişim kurma sürecinde kullandıkları kelimeler, ifadeler ve dil bilgisi gibi unsurlarını kapsamaktadır. Kişilerin duygu, düşünce ve isteklerini ifade ederken kullandıkları kelimeler, ses tonları, ifadeler ile iletişimin gerçekleşmesine ve anlamın paylaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Korkmaz söz varlığını, bir toplumun veya bir kişinin kelime haznesinde yer alan kelimelerin tümü olarak ifade etmektedir (Korkmaz, 1992: 100). Ancak söz varlığı terimini yalnızca bir kelimeler bütünü olarak tanımlamak yeterli değildir. Söz varlığı, bir dilin mensubu olduğu toplumun dünya görüşünü, zihniyetini, kültürünü yansıtan atasözleri, deyimler, ikilemeler gibi kavramları da içeriğinde barındırması açısından önemli bir araçtır.

Bir dilin temel söz varlığı, konuşulduğu toplumun maddi, manevi kültürüne ait her kavramı içerisinde barındıran bir bütündür. Bir kültürdeki maddi kavramlar, insan yaşamında temelde insan bedeni ile ilgili uzuvlar olmak üzere gitmek, gelmek, uyumak, yürümek ve gıda, yiyecek, içecek gibi daha çok beslenme ihtiyaçlarını kapsayan; tarım, hayvancılık, bitkiler ile ilgili alanlarda önemli bir yere sahiptir. Manevi kavramlar ise, bir kültürün dini ve geleneksel değerlerini yansıtan kelimeleri kapsamaktadır. Bu açıdan dili oluşturan her bir söz varlığı ögesi o toplumun sosyo-kültürel bünyesini ortaya çıkarmaktadır (Aksan, 2004: 26). Dolayısıyla söz varlığı ait olduğu dilin sosyal, kültürel özelliklerini ortaya çıkaran önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda ulusların tarih içerisinde vuku bulan kültürel, siyasi temasları dilde mutlaka yansımasını bulmaktadır demek mümkündür. Bu sebepten ötürü, diller karşılıklı yaşanan etkileşimin boyutlarını ortaya koymaya yarayan en iyi belge niteliğindedir (Daşdemir ve Efendioğlu, 2016:159).

Her dil, ait olduğu toplumun başka dillerin toplumlarıyla etkileşime girmesi sonucu o dillerden bazı kelimeler almaktadır (Aslan, 2014: 38). Bu doğrultuda her dilin bir başka dilden yeni ve farklı kelimeler alarak söz varlığını zenginleştirdiğinden bahsedilebilir. Şöyle ki, her dilde olduğu gibi konu itibarıyla Rusça ve Türkçenin de söz varlığını genişletmek için birçok yabancı dilden ödünç kelime aldıklarından bahsetmek mümkündür. Rusça ve Türkçenin farklı dönemlerde birbirleriyle veya diğerk halklarla yaşadıkları ilişkiler, bu halkların hayatlarında yeni gerçeklere yeni ad bulmayı ya da diğerk halkların dillerinde var olan adları almayı zorunlu kılmıştır (Ahundova, 2016: 2006). Bu da kelime alışverişı gerçekleşmesine zemin oluşturarak, Rus ve Türk dillerinin birbirlerinin yanı sıra, diğerk dillerden de kelime ödünç alarak söz varlıklarına yeni kelimeler eklenmesini sağlamışlardır.

Toplumların etkileşim ve iletişim aracı olan dil için ödünçleme, doğal bir süreçtir. Dolayısıyla ait olduğu topluluğun her türlü kültür, sanat ve din değişimlerinden etkilenen dil, toplumun bilinmeyen nesneleri kullanmaya başlamaları veya toplumun değişen ihtiyaçları gibi nedenlerine bağlı olarak başka dillerden kelime ödünç almaktadır (Özden, 2014: 161).

Ödünçleme kavramı, dil temaslarının bir sonucu olarak bir dilden diğerkine aktarılan yabancı dil unsuru olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda kelime, morphem, söz dizimsel yapı vb. gibi bir dilin unsurlarının diğerk bir dile geçiş süreci olarak açıklanmaktadır. Ödünçleme olgusunun incelenmesi ve bu terimin yorumlanması, ödünçlemenin nedenleri, koşulları ve alıcı dilde meydana gelen değişiklikler vb. ile ilgili sorunların incelenmesiyle karakterize edilmektedir (Kudriashova, 2015: 67-68). Bir başka görüşle ödünçleme, dilde bulunmayan kelime ve yapıların bir başka dilden alınarak, dilin kendi bünyesine aktarılması şeklinde açıklanmaktadır. Alınan unsurlar, bazen dilin ses ve şekil yapısına uyumlanması için değişikliğe uğrarken bazen de hiçbir değişiklik yapılmadan kullanım alanına dahil edilmektedir (Paylan, 2015: 124). Bunun yanı sıra ödünçleme kavramı, dilin söz varlığını arttıran yabancı dilden alınan dil unsurları olarak adlandırmaktadır. Ayrıca, sözcük alışverişı anlamına da gelmektedir (Gaznevi, 2020: 94).

Bütün diller, çok eski tarihi dönemlerden beri sözcük alışverişinde bulunmuşlardır. Buna bağlı olarak kendinde olmayan birçok kelimeyi birbirlerinden almışlardır. Bu bağlamda, yabancı dillerden kelimelerin, deyimlerin, terimlerin, kelime çevirilerinin

alınması ödünçleme (ing. Borrowing) olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda ödünç kelimenin *alıntı*, *alınma sözcük*, *alıntı sözcük*, *yabancı sözcük*, *misafir sözcük* (ing. Loan Word, borrowing) olarak adlandırılmaktadır (Eker, 2010: 175; Akt. Daşdemir ve Efendioğlu, 2016: 161). Bu bilgiler göstermektedir ki, kadim dönemlerden bu yana diller birbirlerini etkilemektedirler. En erken tarihi dönemlerden beri farklı diller arasında gerçekleşen kelime alışverişinin bu anlamda doğal bir olgu olduğunu söylemek mümkündür.

Ödünçleme kavramı, anlam olarak geçici süreliğine alınan ve ihtiyaç bitiminde geri iadesi yapılan şeydir. Ancak bu anlamda kullanım kapsamına giren dil unsurlarının geri iade edilme gibi bir durumu bulunmamaktadır. Dolayısıyla öge hangi dilden alınmış olursa olsun, aktarıldığı dilde benimsenecektir. Bunun yanında terimin tam olarak anlamı karşılamadığı ve bazı açılardan eksik kaldığı öngörülmektedir. Bundan ötürü Paylan, *ödünçleme* kavramı için '*alıntı*, *verinti*, *kopyalama*' gibi isimlerin de kullanıldığını belirtmektedir. Bilhassa ödünçleme teriminin kullanımının daha çok kabul görmesiyle, bu terim daha çok dillendirilmektedir (Paylan, 2015: 124). Bu doğrultuda *ödünçleme* ve *alıntılama* kavramlarının aynı anlamı karşıladıkları anlaşılmaktadır.

Bazı dilbilimciler dilde *alıntılama* kavramını (loanword, borrowing) şu şekilde ifade etmektedirler: Alıntı kelime, esasında alıcı dilin söz varlığının bir parçası değildir. Karşı dile uyum sağlayarak, alındığı dilin söz varlığının bir bölümü haline getirilen sözlüksel unsurdur. Örneğin; Eski İngilizce'de domuz "(*pork*)" kelimesi yoktu ancak Orta İngilizce'nin son dönemlerinde bu kelime Fransızcadan ödünç alınmıştır. Buna karşılık Fransızca 'da biftek "(*bifteck*)" kelimesinin İngilizceden ödünç alınmış bir kelime olduğundan bahsedilebilir (Campbell, 2013: 56-57).

Alıntı kelimelerin herhangi bir dile girişlerinin birçok farklı sebebi olabilmektedir. Bu bağlamda alıntı kelimelerin alıcı dile giriş sebepleri; dildeki alfabe değişikliği, sıklıkla coğrafya değiştirilmesi, dilin türetme yapısının noksanlığı, dil bilinci eksikliği, gelişmemişlik, sosyal hayattaki derin değişiklikler, din ve medeniyet eksenli değişimler, özentî, kişilerin beğenilme arzusu, bilimsel ve teknolojik yenilikler gibi bazı özel durumlar olarak sıralanabilmektedir (Buran, 2001: 79-162-163; Akt. Durmuş, 2004: 2). Bunun yanında ödünçlemenin gerçekleşmesine temel oluşturan nedenler arasında; farklı

dilleri konuşan milletler arasındaki kültürel, siyasi, ekonomik temaslar olduğundan bahsedilebilir (Gaznevi, 2020: 103).

2.4. TÜRKÇEDEN RUSÇAYA GEÇEN ÖDÜNÇ KELİMELERİN ANALİZİ

Farklı diller arasındaki sözcüksel etkileşimler ulusal dillerin söz varlığı tarihinde önemli bir yere sahiptir. Dil etkileşimlerinde sözcük ödünçlemeleri sorunu, Rus dilinin varlığı boyunca çeşitli tarihi aşamalarından bahsettiğimiz bu dilin gelişiminde de önemli bir yere sahiptir (Kasumova, Ergenekon ve Çobanoğlu, 2016: 121-122). Ruslar ve Türkler arasındaki tarihi ilişkilere bakıldığında, yüzyıllardır irtibat halinde olan bu milletler arasındaki dil etkileşimlerinin boyutunu ve seyrini Rusçadaki Türkçe kökenli kelimelerin ortaya koyduğundan bahsedilebilir (Karaman, 2009: 1379). Bu önemle çalışmanın bu kısmında, Rusçadaki Türkçe ödünçlemeler sorunu üzerinde durulmaktadır.

Rusçanın söz varlığının gelişiminde, Türk milletleri ve diğer doğu halklarıyla yaşanan ilişkiler neticesinde Rus diline aktarılan ödünç kelimeler önemli bir yer tutmaktadır. Konu bağlamında Rusçanın söz varlığı incelendiğinde yüzlerce Türkçe kökenli kelime yer aldığı görülmektedir. Bu hususta karşılıklı olarak Rusça ve Türkçenin söz varlığındaki ödünçlemeler üzerine yapılan çalışmalardan bahsetmek önem arz etmektedir.

Rusçaya geçen Türkçe unsurlar üzerine ilk çalışmaların 1850'lerde yapıldığı bilinmektedir. Bu anlamda Karaağaç'ında belirttiği üzere, konu üzerine yapılmış çalışmaların sayılamayacak kadar fazla olduğu görülmektedir. Bu hususta Türk- Rus dillerinin incelenmesinde birçok yabancı ve Rus bilim insanının temel çalışmaları dikkat çekicidir (Karaağaç, 2021: 24).

Dobrodomov'un 'Rusçadaki Türkçe Kelimelerin Araştırılması ile İlgili Bazı Sorular' adlı çalışmasında, Rusçanın söz varlığındaki Türkçe kökenli kelimeler (Türkizmler) üzerine ilk incelemelerin 18. yüzyılda başladığı belirtilmektedir. Ancak Rusça kelimelerin Doğu dillerinin kelimeleri ile karşılaştırılmasına yönelik yapılan ilk deneme çalışmalarının 1769 yılına dayandığı ifade edilmektedir. Bu tarihlerde, Rus dilinde Doğu dillerinin sözcüklerine benzeyen kelimelerin listesi Vasily Tuzov'un "Поденьщина" (Podenşina-Gündelik İş) adlı hiciv dergisinde yayımlanmıştır (Dobrodomov, t.y.).

Moskova Üniversitesi'ndeki "Rus Edebiyatı Sevenler Derneği" 1812 yılında Rusçanın diğer dillerle etkileşimine ilişkin rekabetçi bir araştırma çalışması ortaya koymuştur. Bu çalışma ile Tatar dillerinin (genel olarak Türk dillerinin) Rusçanın kelime haznesine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Ne yazık ki bu çalışma gerçekleştirilememiştir. O dönemde Rus dilinin Türk dillerinden aldığı ödünç kelimeler sorunu, sınırlı materyaller çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bu hususta 1854 yılında I. Srevnezsky'nin editörlüğünde yayımlanan 'Karşılaştırmalı Açıklayıcı Sözlük ve Dilbilgisi Materyalleri' adlı çalışmada Rus konuşma dilindeki Türkçe kelimelerle ilgili birçok ilginç gözlem yer almaktadır (Dobrodomov, t.y.).

"Rusya'da Türk Dili Çalışmalarının Tarihi" adlı monografisinde Rus dilindeki Türkizm (Türkçe kelimeler) çalışmalarının tarihini detaylı olarak açıklayan Türkolog A. N. Kononov'un çalışmaları önem arz etmektedir. Rus dilinin söz varlığındaki Türkçe unsurlar üzerine dilbilimsel incelemeler yapan N. A. Baskakov, N. K. Dmitriev, I. G. Dobrodomov, A. D. Efendieva, R. A. Yunaleeva, V.I. Ababev, F. E. Korş, V. D. Arakin, G. B. Aslanov, P.M. Melioransky gibi dil bilimcilerin çalışmaları, benzer alanda çalışan araştırmacılara kaynaklık etmesi bakımından dikkate değerdir. Eski Rus dilinin Türk dillerinden ödünç aldığı kelimelere yönelik en derin sorular Kors ve Melioransky tarafından ele alınmıştır (Buribayeva, 2012: 19).

Önce Rusların, sonrasında Güney İslavlarının dilleri üzerine başlayan bu çalışmaları derli toplu bir biçimde Abdullah Skaljc ve E. N. Şipova'nın eserlerinde bulmak mümkündür. Bunlardan önce M. Fasmer'in hazırlamış olduğu 'Rusçanın Etimolojik Sözlüğü' adlı çalışmasında Rus dilinden Türk diline geçen 1700 Türkçe kökenli kelime yer almaktadır. Yanı sıra Rus araştırmacı Şuhov'un iki eserinde 2500 Türkçe kökenli kelime yer aldığı R. T. Mendekinova tarafından ifade edilmektedir. A. G. Spirkin, İ. Akçurin ve R. S. Karpinskaya tarafından hazırlanan 'Yabancı Kelimeler Sözlüğü' adlı çalışmada 304 Türkçe kökenli kelime olduğu ortaya koyulmuştur (Karaağaç, 2021: 24-25).

1958 de Sözlükbilim kitabının üçüncü sayısında yer verilen N. K. Dimitriev'in 'Rus Sözlüğündeki Türkçe Unsurlar Üzerine' adlı çalışması oldukça dikkat çekicidir. Aynı zamanda bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışma, D. N. Uşakov'un editörlüğünü yaptığı 'Açıklamalı Rus Dili Sözlüğü' ne Türkolojik açıdan bir yorumdur.

Bunun yanı sıra Dimitriev'in bu çalışması, Fasmer'in 'Rusçanın Etimolojik Sözlüğü' adlı çalışmasına birçok düzeltme içermektedir (Dobrodomov, t.y.).

Rus Türkolog, dil bilimci Baskakov'un 'Russkie Familii Turkskogo Proishojdeniya' adlı çalışmasında tarihsel ve etimolojik analizlerine yer verdiği 300 Türk kökenli Rus soyadı yer almaktadır (Baskakov, 1979: 3). G. Karaağaç'ın 'Türkçe'nin Komşu Dillere Verdiği Giyim Kuşam Kültürüyle İlgili Kelimeler' adlı çalışmasında, Türkçeden Rusçaya geçen giyim kuşam alanlarından 280 kelime saptandığı görülmektedir (Karaağaç, 1998: 385). Güllüdağ ise bu hususta, Türkçeden Rusçaya 2500 kelime geçtiğini belirtmektedir (Güllüdağ, 2009: 237).

Son dönemlerde Rusçadaki Türkçe kelimeler üzerine hazırlanmış bir çalışma da R. A. Yunaleyeva'nın 'Rus Klasiklerinde Türkçe Sözcükler' adlı Türkçe kelimeler sözlüğüdür. Yunaleyeva, eserde bütün yazarların çalışmaları için ayrı kelime listeleri hazırlamıştır. Bunu takiben bazı yazarların Rus klasiklerinde kullandıkları Türkçe kelimelerin sayısal verileri şu şekilde örneklenmektedir: A. S. Puşkin 332, L. N. Tolstoy 256, F. M. Dostoyevski 236, İ. S. Turgenyev 283, M. Y. Lermontov 240, N. V. Gogol 302, A. P. Çehov 315, İ. A. Gonçarov 254, N. S. Leskov 347, A. N. Ostrovsky 290 olmak üzere saptanmıştır (Kartalcık, 2008: 212-213-214). Çalışmanın amacını aşacağından dolayı Türkçe kelimelerin tek tek yazarların hangi eserlerinde geçtiği incelenmemiştir. Rusça ve Türkçe arasındaki etkileşimin boyutunu ortaya koyması açısından yukarıdaki bilgiler doğrultusunda yalnızca sayısal verilere yer verilmektedir.

Doğu Slavları ve Türk boyları Kiev Rusyası kurulmadan çok önce yakın komşuluk ilişkisi içerisindeydiler. Kononov, bu bağlar ve ilişkiler neticesinde Türkçe ile yaşanan etkileşimin Rus dilinin söz varlığında etnik köken, kültürel, mimari ve dekor, günlük ev eşyalarının kullanımı, günlük yaşam şekli, çay, gelenekler gibi alanlarda önemli izler bıraktığını vurgulamaktadır. Bunun yanında çoğunluğu Türkçe kaynaklı olmak üzere Rus kroniklerinde, 'İgor Destanı'nda ve diğer seküler eserlerde, özellikle at yetiştiriciliği ve küçükbaş hayvan isimleri, şahincilik (kuşçuluk) terimleri, soy isimler ve lakaplar, coğrafi isimler, yer adları vs. gibi muhafaza edilen çok sayıda Türkçe kökenli ödünçlemeler yer aldığını belirtmektedir (Kononov, 1972: 12). Buna göre Rusça ve Türkçe arasında hayatın birçok alanıyla ilgili kelime alışverişi yaşandığı anlaşılmaktadır.

Bugün Rus dilinde tam teşekküllü yüzlerce Türkçe kökenli kelime olduğu bilinmektedir. Bu kelimeler yaşamın her alanını kapsamaktadır. Rusçadaki Türkçe ödünçlemeler üzerine derli toplu bir sözlük hazırlayan E. N. Şipova'nın 'Slovar Turkizmov v Russkom Yazıke' adlı eseri bu hususta dikkate değer bir çalışmadır. Şipova'nın bu eseri, Rus ve yabancı yazarlar tarafından Rus dilindeki Türkçe kelimeler üzerine yapılmış çok sayıda çalışmadan derlenmiştir. Sözlükbilim tarihinde, alanındaki ilk çalışma olma niteliği taşımaktadır. Türkçe kelimelerin etimolojisini ve Rus dilinde ortaya çıkış tarihlerini ortaya koymaktadır. Sözlük, yaklaşık olarak 2000 Türkçe kökenli kelime içermektedir. Sözlükteki Türkçe kökenli kelimelerin yarısının bölgesel, yerel ve konuşma diline ait kelime dağarcığı etrafında belirlenmiştir (Şipova, 1976a: 6). Türk dili, Rusçanın yazı dilinin yanı sıra halk ağzı olarak bilinen konuşma dilinde de kalıcı etkiler bırakmıştır.

Şipova'nın sözlüğündeki kelimelerin çoğunluğu Türkçenin lehçeleri üzerinden derlenmiştir. Günümüze kadar en fazla sayıda Türkçe kelimeyi özümsemiş ve korumuş olan tek diyalekt sözlüğüdür. Bu kelimelerin küçük bir kısmı arkaizmdir (Eski kelimeler), geri kalan çoğunluğu ise modern Rus dilinin bir parçasıdır. Bunun yanı sıra dini, hukuki ve günlük birçok ödünç kelime Rus diline Türk toplulukları vasıtasıyla Arap, Moğol, İran dillerinden geçmesine rağmen, bazı dilbilimciler bunların Türkizm (Türkçe kelime) olduklarını kabul etmektedirler (Şipova, 1976a: 3-4). Şipova'nın detaylı olarak derlemiş olduğu bu eseri, bahse konu çalışmaya kaynaklık etmesi bakımından önem arz etmektedir.

2.4.1. Rusçanın Söz Varlığındaki Türkçe Kökenli Kelimelerin Sınıflandırılması

Aralarında herhangi bir kökensel bağ bulunmayan Rus ve Türk dillerinin etkileşimlerinin en somut örneği, her iki dilin söz varlıklarında yer alan ödünç kelimelerdir. Bu bağlamda etkileşimin gerçekleşme boyutunu ödünç kelimelerin ortaya koyduğu söylenebilir. Çalışmanın bu kısmında, E. N. Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç gibi araştırmalarıyla bu konuya öncülük etmiş üç dil bilimcinin sözlük çalışmalarında ortak kullandıkları Türkçeden Rusçaya geçen ödünç kelimeler sentezlenmektedir. Bu manada, aşağıdaki çizelgede, Türkçeden Rusçaya geçen kelimeler kullanım alanları esasına dayandırılarak alfabetik sıra ile sınıflandırılıp incelenmektedir. Kelimelerin Rusça yazılışı köşeli parantez içerisinde Türkçe karşılıkları ile sözlüklerdeki açıklamalı

anlamları, varsa cilt numaraları ile sayfa numaraları birlikte verilmektedir. Elde edilen veriler neticesinde Türkçenin Rus dili üzerindeki söz varlığı düzeyindeki etkisinin sözcüksel boyutu ortaya koyulacaktır.

Tablo 2.1. Siyasi – Askeri – Yönetim Alanında Kelimeler

Siyasi – Askeri – Yönetim Alanında Kelimeler
1. Ага [Aga,]: Büyük, yaşlı; efendi, ağabey; kıdemli kişi, asilzade. (Fasmer 1, 1986: 60; Karaağaç, 1998: 10; Şipova, 1976: 23). 2. Аксакал [Aksakal]: Yaşlı adam; başçavuş, muhtar; köyün veya mahallenin ihtiyar heyetinde olan kimse (Fasmer 1, 1986: 66; Karaağaç, 2021: 17; Şipova, 1976: 26). 3. Аманат [Amanat]: Rehin, esir; borç; emanet (Fasmer 1, 1986: 75; Karaağaç, 2021: 280; Şipova, 1976: 33). 4. Атаман [Ataman]: Rus Kazaklarının başı, lider; seçilmiş, ustabaşı; başkan ele başı (Fasmer 1, 1986: 95; Karaağaç, 2021: 51; Şipova, 1976: 41). 5. Барыш [Barış]: Uzlaşma; barış, anlaşma (Fasmer 1, 1986: 129; Karaağaç, 2021: 80; Şipova, 1976: 63). 6. Баскак [Baskak]: Rusya’da Tatar boyunduruğu döneminde hanın otoritesinin temsilcisi; Altın Orda da vergi tahsildarı; vali (Fasmer 1, 1986: 131; Karaağaç, 2021: 82; Şipova, 1976: 64). 7. Басма [Basma]: Eski Tatar hanlarının tasviri; Büyükelçinin-Tatar hanlarının mührü (Fasmer 1, 1986: 131; Karaağaç, 2021: 83; Şipova, 1976: 65). 8. Басурман, бусурман [Basurman, busurman]: Bir Müslümanın ve genel olarak bir yabancıнын kabaca adı; yağmacı, çapulcu (Fasmer 1, 1986: 132; Karaağaç, 2021: 82; Şipova, 1976: 66). 9. Башибузык [Başibuzuk]: Türk ordusunda düzensiz asker; sürekli olmayan asker (Fasmer 1, 1986: 138; Karaağaç, 2021: 85; Şipova, 1976: 71). 10. Бей, бек, бер, бий [Bey, bek, beg, biy]: Eski Türklerde küçük feodal beylerin veya büyük memurların unvanı; prenslik, soyluluk unvanı (Fasmer 1, 1986: 141; Karaağaç, 2021: 105; Şipova, 1976: 74).

11. **Боярин, боярыня, барин, бариня, Баяр [Boyarin, boyarinya, barin, barinya, bayar]:** Zengin, asilzade, soylu, efendi; varlıklı (Fasmer 1, 1986: 203; Karaağaç, 2021: 90; Şipova, 1976: 87).
12. **Быль, быля [Bıl, bılya]:** Soylu, asil; yüksek mevkideki; yüksek unvan sahibi kimse (Fasmer 1, 1986: 259; Karaağaç, 2021: 127; Şipova, 1976: 106).
13. **Визирь [Vizir]:** Vezir; yüksek rütbelilerin, devlet danışmanlarının unvanı (Fasmer 1, 1986: 113; Karaağaç, 2021: 890; Şipova, 1976: 109).
14. **Дарага, даруга, дорага, дорога [Daraga, daruga, doraga, doroga]:** Tatar yöneticisi; polis; belediye memuru (Fasmer 1, 1986: 484; Karaağaç, 2021: 227; Şipova, 1976: 118).
15. **Дефтер, Девте(ё)р [Deftyer, Devte(ye)r]:** Hesap defteri; hanın vergi beyannamesi (Fasmer 1, 1986: 509; Karaağaç, 2021: 231; Şipova, 1976: 120).
16. **Делибаш [Delibaş]:** Türk paşasının muhafızı; Türklerin atlı savaşçısı; cesur asker; atlı asker, akıncı (Fasmer 1, 1986: 496; Karaağaç, 2021: 233; Şipova, 1976: 119).
17. **Диван [Divan]:** Yüce meclis; hizmet odası (Fasmer 1, 1986: 512; Karaağaç, 2021: 249; Şipova, 1976: 124).
18. **Ералаш [Yeralaş]:** Karışıklık; düzensizlik (Fasmer 2, 1986: 22; Karaağaç, 2021: 36; Şipova, 1976: 133).
19. **Есаул, ясаул [Yesaul, yasaul]:** Kazak birliklerinde subay rütbesi; rütbece atamandan sonra gelen kişi; amir, teşrifatçı (Fasmer 2, 1986: 27-28; Karaağaç, 2021: 912; Şipova, 1976: 135).
20. **Кабала [Kabala]:** Eski Rus hukukunda yazılı bir sözleşme, borç makbuzu; esaret; kölelik, kulluk; köleleşme (Fasmer 2, 1986: 148; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 145).
21. **Каган [Kagan]:** Türk devletinin başı; hükümdar; kağan (Fasmer 2, 1986: 155; Karaağaç, 2021: 414; Şipova, 1976: 148).
22. **Кадй, Кадий [Kadi, kadiiy]:** Doğu ülkelerinde Müslüman bölge mahkemelerinin hakimi; kadı (Fasmer 2, 1986: 156; Karaağaç, 2021: 412; Şipova, 1976: 149).
23. **Казна [Kazna]:** Hazine (Fasmer 2, 1986: 160; Karaağaç, 2021: 474; Şipova, 1976: 150).

- 24. Карабча, карабчун [Karabça, karabçun]:** Rüşvet almak, rüşvet vermek; hırsız (Fasmer 2, 1986: 190; Karaağaç, 2021: 448; Şipova, 1976: 163).
- 25. Киличей [Kiliçey]:** Büyükelçi (Fasmer 2, 1986: 232; Karaağaç, 2021: 478; Şipova, 1976: 181).
- 26. Лым [Lım]:** Fiyat; faiz, artış; vergi (Fasmer 2, 1986: 541; Karaağaç, 2021: 25; Şipova, 1976: 224).
- 27. Наиб [Naib]:** Kafkasya'da vali; yardımcı, yerine geçen (Fasmer 3, 1986: 39; Karaağaç, 2021: 632; Şipova, 1976: 243).
- 28. Нукер [Nuker]:** Bir lordun, yöneticinin, prensin emrindeki koruma askeri; özel koruma; yardımcı, uşak (Fasmer 3, 1986: 89; Karaağaç, 2021: 644; Şipova, 1976: 247).
- 29. Орда [Orda]:** Eski Rusya'daki Tatar ordusu; Altın orda; ordu (Fasmer 3, 1986: 150; Karaağaç, 2021: 652; Şipova, 1976: 250).
- 30. Паша [Paşa]:** Paşa (Fasmer 3, 1986: 223; Karaağaç, 2021: 677; Şipova, 1976: 258).
- 31. Пашалык [Paşalık]:** Paşa tarafından yönetilen idari bölge (Fasmer 3, 1986: 223; Karaağaç, 2021: 677; Şipova, 1976: 258).
- 20. Редиф [Redif]:** Türklerde gönüllü asker; yedek birlik; süresiz asker (Fasmer, 1986: 458; Karaağaç, 2021: 704; Şipova, 1976: 264).
- 21. Санджак, санчак [Sandjak, sançak]:** Sancak, bayrak; idari bölge; valilik (Fasmer 3, 1986: 558; Karaağaç, 2021: 726; Şipova, 1976: 277).
- 22. Сераскир [Seraskir]:** Türklerin başkomutanı; savaş bakanı (Fasmer 3, 1986: 603; Karaağaç, 2021: 744-745; Şipova, 1976: 283).
- 23. Султан [Sultan]:** Doğu ülkelerinde hükümdar (Fasmer 3, 1986: 551; Karaağaç, 2021: 771; Şipova, 1976: 291).
- 24. Табор [Tabor]:** Askeri kamp; tabur (Fasmer 4, 1986: 6-7; Karaağaç, 2021: 803; Şipova, 1976: 298).
- 25. Тамга [Tamga]:** Gümrük vergisi; damga, mühür (Fasmer 4, 1986: 18; Karaağaç, 2021: 224; Şipova, 1976: 305).
- 26. Тархан [Tarhan]:** Yüksek mevki sahibi; soylu, asilzade; vergiden muaf (Fasmer 4, 1986: 25; Karaağaç, 2021: 817; Şipova, 1976: 310).

- 27. Фирман [Firman]:** Padişahın fermanı; emir, kağan buyruğu; kararname, ferman (Fasmer 4, 1986: 196; Karaağaç, 2021: 298; Şipova, 1976: 356).
- 28. Хаган [Hagan]:** Hükümdar, hakan, kağan (Fasmer 4, 1986: 215; Karaağaç, 2021: 341; Şipova, 1976: 358).
- 29. Чага [Čaga]:** Köle, esir, kul (Fasmer 4, 1986: 309; Karaağaç, 2021: 164; Şipova, 1976: 369).
- 30. Эмир [Emir]:** Müslüman ülkelerde yönetici prens; emirlik; emir (Fasmer 4, 1986: 518; Karaağaç, 2021: 280; Şipova, 1976: 428).
- 31. Янычар [Yeniçar]:** Sultan'ın ayrıcalıklı piyadeleri; yeniçeriler (Fasmer 4, 1986: 558; Karaağaç, 2021: 924; Şipova, 1976: 437).
- 32. Ярлык [Yarlık]:** Moğol-Tatar hanlıklarında, hanın yazılı fermanı, beyanı; emir, kağan buyruğu (Fasmer 4, 1986: 561; Karaağaç, 2021: 910-911; Şipova, 1976: 438).
- 33. Ярык [Yarık]:** Askeri zırh (Fasmer 4, 1986: 563; Karaağaç, 2021: 910; Şipova, 1976: 440).
- 34. Ясак [Yasak]:** Vergi toplayıcısı; yabancılardan alınan haraç; emir, kanun; devlet vergisi (Fasmer 4, 1986: 564; Karaağaç, 2021: 912; Şipova, 1976: 441).

Tablo 2.2. Ticari – Ekonomik Alanda Kelimeler

Ticari – Ekonomik Alanda Kelimeler	
1. Абаз, абас [Abaz, abas]:	Gümüş para. Şah Abbas'ın bastırdığı para; bakır para (Fasmer 1, 1986: 55; Karaağaç, 2021: 2; Şipova, 1976:23).
2. Алтын [Altın]:	Altın para; altın (Fasmer 1, 1986: 72; Karaağaç, 2021: 28; Şipova, 1976: 30).
3. Базар [Bazar]:	Alışveriş alanı; çarşı, pazar (Fasmer 1, 1986: 105; Karaağaç, 2021: 680; Şipova, 1976: 47).
4. Бакалда [Bakalda]:	Sebze, meyve satıcısı, bakkal; bakkaliye, küçük ihtiyaç malzemeleri satan yer (Fasmer 1, 1986: 109; Karaağaç, 2021: 71; Şipova, 1976: 50).

5. **Балчук [Balçuk]:** Balık pazarı; balık tüccarı, balıkçı (Fasmer 1, 1986: 118; Karaağaç, 1998: 74; Şipova, 1976: 58).
6. **Деньга, деньги [Denga, dengi]:** Gümüş para; sikke; para, kuruş (Fasmer 1, 1986: 499; Karaağaç, 2021: 835; Şipova, 1976: 119).
7. **Духан [Duhan]:** Şarap satan küçük dükkan, meyhane; ticari dükkan, atölye (Fasmer 1, 1986: 558; Karaağaç, 2021: 266; Şipova, 1976: 130).
8. **Магазин [Magazin]:** Ticari tesis; büyük dükkan (Fasmer 2, 1986: 554; Karaağaç, 2021: 576; Şipova, 1976: 225).
9. **Магарыч [Magarıç]:** Ödeme, maliyet; gider, harcama, rüşvet (Fasmer 2, 1986: 555; Karaağaç, 2021: 576; Şipova, 1976: 225).
10. **Ногата [Nogata]:** Nakit para; gümüş veya altın para (Fasmer 3, 1986: 79; Karaağaç, 2021: 633; Şipova, 1976: 246).
11. **Пай [Pay]:** Alınan veya katkıda bulunan şeyin bir kısmı; pay (Fasmer 3, 1986: 187; Karaağaç, 2021: 680; Şipova, 1976: 255).
12. **Пуло, пульё, пул, пула [Pulo, pulyo, pul, pula]:** Doğu kökenli bir küçük bakır para; Tatar parası, kopik (Fasmer 3, 1986: 405; Karaağaç, 2021: 698-699; Şipova, 1976: 262).
13. **Сатовка, сатоха [Satovka, satoha]:** Pazar yeri; alış- satış, satın alma (Fasmer 3, 1986: 565; Karaağaç, 2021: 734; Şipova, 1976: 281).
14. **Сайгат [Saygat]:** Ganimet; armağan, hediye, ödül (Fasmer , 1986: 545; Karaağaç, 2021: 734; Şipova, 1976: 271).
15. **Тенька [Tenka]:** Asya'da kullanılan eski bir gümüş para; kopek (Fasmer 4, 1986: 43; Karaağaç, 2021: 835; Şipova, 1976: 318).
16. **Харчи [Harçi]:** Harcama, gider, masraf; para harcamak; yiyecek, yemek (Fasmer 4, 1986: 225; Karaağaç, 2021: 350; Şipova, 1976: 363).

Tablo 2.3. Sosyal – Kültürel Alanda Kelimeler

Sosyal – Kültürel Alanda Kelimeler
1. Абатур [Abatur]: Cesur, kahraman; bahadır; batur (Fasmer 1, 1986: 56; Karaağaç, 2021: 67; Şipova, 1976: 23). 2. Авдан-сыры [Avdan-sırı]: Çuvaş bayramı; Çuvaş bayramında sunulan “horoz sırası” (Fasmer 1, 1986: 59; Karaağaç, 2021: 53; Şipova, 1976: 23). 3. Айдар [Aydar]: Erkek çocuklarının başın ön kısmında kesilmeden bırakılan bir tutam saç; örgü; perçem (Fasmer 1, 1986: 64; Karaağaç, 2021: 56; Şipova, 1976: 25). 4. Акын [Akın]: Kazak, Kırız ve başka Türk milletlerinde halk şair ve şarkıcısı (Fasmer 1, 1986: 67; Karaağaç, 2021: 16; Şipova, 1976: 26). 5. Алабор [Alabor]: Düzenleme, tertip, nizam; idare etmek, çevirmek, döndürmek (Fasmer 1, 1986: 67; Karaağaç, 2021: 20; Şipova, 1976: 27). 6. Алып [Alır]: Soyguncu, dolandırıcı; aldatıcı hilekar; yağmacı, çapulcu (Fasmer 1, 1986: 73; Karaağaç, 2021: 25; Şipova, 1976: 31). 7. Ата, атай [Ata, atay]: Ata, yaşlı ihtiyar; büyükbaba, baba, amca; yaşlı Tatar erkekler için saygı sözü (Fasmer 1, 1986: 95; Karaağaç, 2021: 50; Şipova, 1976: 40). 8. Ашуг [Aşug]: Halk şairi veya şarkıcısı; aşık (Fasmer 1, 1986: 98; Karaağaç, 2021: 48; Şipova, 1976: 42). 9. Баба, Бабай [Baba, babay]: Baba, büyükbaba; Türklerde bir büyüğe verilen onurlu bir hitaptır (Fasmer 1, 1986: 99; Karaağaç, 2021: 60; Şipova, 1976: 43). 10. Бабайка [Babayka]: Yaşlı kadın, büyükanne; nene (Fasmer 1, 1986: 100; Karaağaç, 2021: 61; Şipova, 1976: 43). 11. Байрам [Bayram]: Müslüman kutsal günü; bayram (Fasmer 1, 1986: 108; Karaağaç, 2021: 93; Şipova, 1976: 49). 12. Бакшиш [Bakşiş]: Hediye; bahşiş (Fasmer 1, 1986: 111; Karaağaç, 2021: 69; Şipova, 1976: 63). 13. Баранта [Baranta]: Soyguncu baskını; küçük ve büyük baş hayvanları olan varlıklı, zengin (Fasmer 1, 1986: 124; Karaağaç, 2021: 80; Şipova, 1976: 59).

- 14. Батрак [Batrak]:** Mevsimlik işçi; ırgat; kiralık işçi (Fasmer 1, 1986: 134; Karaağaç, 2021: 89; Şipova, 1976: 67).
- 15. Бичера [Biçera]:** Fakir, çaresiz, muhtaç kimse; zavallı, yoksul (Fasmer 1, 1986: 169; Karaağaç, 2021: 110; Şipova, 1976: 82).
- 16. Бурлак, бурлака [Burlak, burlaka]:** Çalışmak için gurbete giden işçi; ırgat, çalışan (Fasmer 1, 1986: 245; Karaağaç, 2021:141; Şipova, 1976: 97).
- 17. Вакуфа [Vakufa]:** Vakıf; cami malikanesi (Fasmer 1, 1986: 268; Karaağaç, 2021: 884; Şipova, 1976: 107).
- 18. Гарем [Garem]:** Bir Müslüman'ın eşleri; Müslüman evinin kadın bölümü; evin kutsal bölmesi; yasak (Fasmer 1, 1986: 393; Karaağaç, 2021: 351; Şipova, 1976: 114).
- 19. Гарип [Garip]:** Yabancı (Fasmer 1, 1986: 393; Karaağaç, 2021: 311; Şipova, 1976: 115).
- 20. Дервиш [Derviş]:** Derviş (Fasmer 1, 1986: 500; Karaağaç, 2021: 239; Şipova, 1976: 120).
- 21. Джигит [Djigit]:** Cesur, atılgan binici; yiğit süvari, usta binici (Fasmer 2, 1986: 510; Karaağaç, 2021: 928; Şipova, 1976: 122).
- 22. Калабалы [Kalabalı]:** Dedikodu; büyük insan topluluğu; karışıklık, kargaşa (Fasmer 2, 1986: 163; Karaağaç, 2021: 420; Şipova, 1976: 152).
- 23. Калика [Kalika]:** Yaşlı, gezgin; yoksul, dilenci (Fasmer 2, 1986: 167; Karaağaç, 2021: 424; Şipova, 1976: 155).
- 24. Калым [Kalım]:** Başlık parası, düğün hediyesi, çeyiz (Fasmer 2, 1986: 171; Karaağaç, 2021: 425; Şipova, 1976: 155).
- 25. Караван [Karavan]:** Kervan (Fasmer 2, 1986: 190; Karaağaç, 2021: 87; Şipova, 1976: 162).
- 26. Карамазый [Karamazıy]:** Zenci; kara, kara marzık, esmer (Fasmer 2, 1986: 192; Karaağaç, 2021: 446; Şipova, 1976:165).
- 27. Качкга [Kaçaga]:** Bir avcı çetesi; baskın; yağma, eşkıya, haydut (Fasmer 2, 1986: 213; Karaağaç, 2021: 410; Şipova, 1976: 174).
- 28. Кочевать [Koçevat]:** Göçmek, göçebe hayat yaşamak; göçebe hayat tarzı, kabile (Fasmer 2, 1986: 357; Karaağaç, 2021: 325; Şipova, 1976: 198).

- 29. Наурыз [Nauruz]:** Nevruz bayramı; yeni yılın ilk günü kutlaması (Fasmer 3, 1986: 49; Karaağaç, 2021: 640; Şipova, 1976: 245).
- 30. Руслан, Еруслан [Ruslan, Yeruslan]:** Halk türkülerinin ve şarkılarının kahramanı (Fasmer 3, 1986: 520; Karaağaç, 2021: 42-709; Şipova, 1976: 266).
- 31. Саба [Saba]:** Çift sürülmeden önce kutlanan bir Tatar halk bayramı; bahar bayramı (Fasmer 3, 1986: 541; Karaağaç, 2021: 711; Şipova, 1976: 267).
- 32. Сабантуй [Sabantuy]:** Tatarlar ve Başkurt'lar arasında kutlanan hasat bayramı; bahar bayramı (Fasmer 3, 1986: 541; Karaağaç, 2021: 711; Şipova, 1976: 267).
- 33. Тамыр [Tamır]:** Dost, arkadaş, eş (Fasmer 4, 1986: 18; Karaağaç, 2021: 224; Şipova, 1976: 307).
- 34. Товарищ [Tovariş]:** Yoldaş, arkadaş (Fasmer 4, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 932; Şipova, 1976: 322).
- 35. Той [Toy]:** Asya halklarının bir şöleni; tören, festival; bayram (Fasmer 4, 1986: 116; Karaağaç, 2021: 856; Şipova, 1976: 323).
- 36. Тоярвма [Toyarımka]:** Düğün; dünür, Çuvaşlarda profesyonel dünür (Fasmer 4, 1986: 91; Karaağaç, 2021: 267; Şipova, 1976: 328).
- 37. Халык, халых [Halık, halıh]:** Halk, insanlar; halk kalabalığı; insan kalabalığı (Fasmer 4, 1986: 219; Karaağaç, 2021: 343; Şipova, 1976: 360).
- 38. Углан [Ugлан]:** Oğlan, genç adam; delikanlı, yiğit (Fasmer 4, 1986: 145; Karaağaç, 2021: 649; Şipova, 1976: 342).
- 39. Улубагръ [Ulubagr]:** Ulu bayram; büyük bayram; Müslüman bayramı (Fasmer 4, 1986: 160; Karaağaç, 2021: 875; Şipova, 1976: 346).
- 40. Упыр [Upir]:** Kan emici mitolojik bir varlık; vampir; cadı; obur (Fasmer 4, 1986: 165; Karaağaç, 2021: 646; Şipova, 1976: 347).
- 41. Янший [Yahşii]:** Düşüp kalkmak, dostluk etmek (Fasmer 4, 1986: 553; Karaağaç, 2021: 898; Şipova, 1976: 434).
- 42. Яга, баба яга [Yaga, baba yaga]:** Kötü kadın; cadı, öcü; huysuz kötü yaşlı kadın (Fasmer 4, 1986: 543; Karaağaç, 2021: 920; Şipova, 1976: 43).

Tablo 2.4. Din – İnanç Alanında Kelimeler

Din – İnanç Alanında Kelimeler
1. Абыз [Abız]: Molla; Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen kişi (Fasmer 1, 1986: 58; Karaağaç, 2021: 339; Şipova, 1976: 23). 2. Албастый [Albastıy]: Kötü ruh, kabus; şeytan, gudubet (Fasmer 1, 1986: 59; Karaağaç, 2021: 23; Şipova, 1976: 29). 3. Алым [Alım]: Alim, bilgin kişi; bilim adamı (Fasmer 1, 1986: 73; Karaağaç, 2021: 26; Şipova, 1976: 31). 4. Ахун [Ahun]: Müslüman din adamı; ilahiyatçı, bilgin, molla (Fasmer 1, 1986: 98; Karaağaç, 2021: 15; Şipova, 1976: 42). 5. Балбал [Balbal]: Mezar taşı; anıt (Fasmer 1, 1986: 186; Karaağaç, 2021: 73; Şipova, 1976: 55). 6. Бурхан [Burhan]: Moğollar arasında bir put; iyi ruh, tanrı (Fasmer 1, 1986: 249; Karaağaç, 2021: 141; Şipova, 1976: 101). 7. Гяур [Gyaur]: İnançsız, gayrimüslim; ateşperest (Fasmer 1, 1986: 480; Karaağaç, 2021: 311; Şipova, 1976: 117). 8. Имам [İmam]: İmam (Fasmer 2, 1986: 128; Karaağaç, 2021: 391; Şipova, 1976: 142). 9. Ишан [İşan]: Müslüman bir din adamı; inançlı, dindar (Fasmer 2, 1986: 146; Karaağaç, 2021: 401; Şipova, 1976: 144). 10. Кам [Kam]: Şaman; kam töreni düzenlemek (Fasmer 2, 1986: 172; Karaağaç, 2021: 428; Şipova, 1976: 156). 11. Кереметь [Keremet]: Özel bir ruh; put tapınağı; mucize, keramet (Fasmer 2, 1986: 224; Karaağaç, 2021: 485; Şipova, 1976: 179). 12. Мажары [Majarı]: Mezarlık (Fasmer 2, 1986: 557; Karaağaç, 2021: 606; Şipova, 1976: 226). 13. Мазарки [Mazarki]: Tatar veya yabancı mezarlığı (Fasmer 2, 1986: 557; Karaağaç, 2021: 606; Şipova, 1976: 226). 14. Мусульман [Musulman]: Müslüman (Fasmer 3, 1986: 17; Karaağaç, 2021: 628; Şipova, 1976: 229). 15. Муфтий [Muftiy]: Müslümanların din işleri sorumlusu; müftü (Fasmer 3, 1986: 18; Karaağaç, 2021: 18; Şipova, 1976: 239).

- 16. Мүэдзин [Muedzin]:** Ezan okuyan; müezzîn (Fasmer 3, 1986: 21; Karaağaç, 2021: 623; Şipova, 1976: 241).
- 17. Намаз [Namaz]:** Namaz (Fasmer 3, 1986: 41; Karaağaç, 2021: 634; Şipova, 1976: 243).
- 18. Рамазан [Ramazan]:** Razaman; Müslümanların oruç tuttuğu ay (Fasmer 3, 1986: 440; Karaağaç, 2021: 703; Şipova, 1976: 263).
- 19. Сайтан [Saytan]:** Şeytan; kötü ruh (Fasmer 4, 1986: 395; Karaağaç, 2021: 792; Şipova, 1976: 271).
- 20. Сеит [Seiyt]:** Hz. Muhammed'in soyundan olan; Sultan'ın çevresindeki soylu (Fasmer 3, 1986: 591; Karaağaç, 2021: 749; Şipova, 1976: 282).
- 21. Шайтан [Şaytan]:** Şeytan (Fasmer 4, 1986: 395; Karaağaç, 2021: 792; Şipova, 1976: 406).
- 22. Шаман [Şaman]:** Şaman (Fasmer 4, 1986: 401; Karaağaç, 2021: 783; Şipova, 1976: 410).
- 23. Шейх, Шейк [Şeyh, Şeyk]:** Şeyh; yüksek mertebedeki molla Fasmer 4, 1986: 422; Karaağaç, 2021: 792; Şipova, 1976: 416).

Tablo 2.5. Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında Kelimeler

Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında Kelimeler	
1. Аба [Aba]:	Kalın ipten gevşek dokunmuş çuha; kaba, yünlü kumaş; kaban (Fasmer 1, 1986: 55; Karaağaç, 2021: 1; Şipova, 1976: 23).
2. Адрыс [Adryas]:	Yarı ipek kumaş; desenli ipek dokuma (Fasmer 1, 1986: 62; Karaağaç, 2021: 273; Şipova, 1976: 24).
3. Азямь, озям [Azyam, ozyam]:	Uzun kollu erkek giysisi (Fasmer 1, 1986: 64; Karaağaç, 2021: 4; Şipova, 1976: 24).
4. Аладжа (алача), [Aladja, (alaça)]:	İpek yarı çizgili Türk kumaşı; alacalı ipek kumaş (Fasmer 1, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 20; Şipova, 1976: 27).
5. Алам [Alam]:	Elbiseye tutturulan bir süs; kukuleta; kapüşon; kumaş parçası; küçük bayrak (Fasmer 1, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 24; Şipova, 1976: 27).
6. Алтабас [Altabas]:	Altın işlemeli kumaş (Fasmer 1, 1986: 72; Karaağaç, 2021: 28; Şipova, 1976: 0).

7. **Андарак, андрак [Andarak, andrak]:** Etekli iç giyim giysisi; köylü gömleği (Fasmer 1, 1986: 78; Karaağaç, 2021: 283; Şipova, 1976: 34).
8. **Архалук, Архалуг, аркалык, архалух, ахалук [Arhaluk, arhalug, arkalık, arhaluh, ahaluk]:** Elbisenin altına giyilen kapitone, iç giyim elbisesi (Fasmer 1, 1986: 86-90; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 37-39).
9. **Бадана [Badana]:** Zırh gömleği; örme zırh (Fasmer 1, 1986: 103; Karaağaç, 2021: 63; Şipova, 1976: 43).
10. **Базилики, белеза, белезек, бел(ь)чуг, бизилики, безилики, блязик, базилика [Baziliki, beleza, belezek, bel(ç)ug, biziliki, beziliki, blyazik, bazilika]:** Bilezik; Tatar bileziği; gümüş veya altın plakadan bükülmüş bilezik (Fasmer 1, 1986: 106-147-150-164-180; Karaağaç, 2021: 112; Şipova, 1976: 47-76).
11. **Балахон [Balahon]:** Geniş erkek üst giysisi; cüppe; elbise üstüne giyilen bol giysi (Fasmer 1, 1986: 114; Karaağaç, 2021: 121; Şipova, 1976: 55).
12. **Байбарак, байбер(е)ёк, бамбер(е)ёк, банберек [Baybarak, bayber(e)ok, bamber(e)ok, banbererek]:** Yoğun ipek ve brokar kumaş; simli ve kalın ipek kumaş (Fasmer 1, 1986: 107; Karaağaç, 2021: 133; Şipova, 1976: 48).
13. **Бахилы [Bahılı]:** Huş ağacı kabuğundan dokunmuş ayakkabı; kalın deri çorap gibi av botu, ayakkabı (Fasmer 1, 1986: 136; Karaağaç, 2021: 67; Şipova, 1976: 68).
14. **Бахта пахта, бафта [Bahta, pahta, bafta]:** Tatarca pamuk; kuş tüyü, Buhara ve Hive'de üretilmiş kumaş (Fasmer 1, 1986: 137; Karaağaç, 2021: 73; Şipova, 1976: 69).
15. **Башлык [Başlık]:** Uzun kulaklı kumaş başlık; başlık (Fasmer 1, 1986: 139; Karaağaç, 2021: 87; Şipova, 1976: 71).
16. **Башмак [Başmak]:** Ayakkabı; ökçesiz ve alçak ayakkabı; postal (Fasmer 1, 1986: 139; Karaağaç, 2021: 87; Şipova, 1976: 72).
17. **Бешлейка [Beşleyka]:** Kızların saç örgülerine dokunan, kurdeleler üzerinde madeni para ve düğmelerden oluşan süs (Fasmer 1, 1986: 163; Karaağaç, 2021: 103; Şipova, 1976: 79).

18. **Бешмет [Beşmet]:** Pamuklu yarım ceket; bazı Doğu halkları ve Kazaklar tarafından giysilerin altına giyilir; yarım kaftan (Fasmer 1, 1986: 163; Karaağaç, 2021: 116; Şipova, 1976: 79).
19. **Бизилика, бизилики [Bizilika, biziliki]:** Kazak kadınları tarafından takılan, altın, gümüş veya kalaydan yapılmış halkalı bilezikler (Fasmer 1, 1986: 164; Karaağaç, 2021: 112; Şipova, 1976: 79).
20. **Блязик [Blyazik]:** Bilezik, bileklik (Fasmer 1, 1986: 180; Karaağaç, 2021: 112; Şipova, 1976: 82).
21. **Бунчук [Buñçuk]:** Boncuk; gerdanlık (Fasmer 1, 1986: 242; Karaağaç, 2021: 121-122; Şipova, 1976: 93).
22. **Бурка [Burka]:** Tatar kadınlarının örtüsü; deri şapka, keçe (Fasmer 1, 1986: 245; Karaağaç, 2021: 132-133; Şipova, 1976: 97).
23. **Бурметь [Burmet]:** Bir tür pamuklu kumaş; kaba pamuklu kumaş; basmanın düşük kalitelisi (Fasmer 1, 1986: 246; Karaağaç, 2021: 123; Şipova, 1976: 98).
24. **Бурнус [Burnus]:** Kapüşonlu, yoğun yünlü kumaştan bir pelerin; hafif ve uzun giysi; bornoz (Fasmer 1, 1986: 247; Karaağaç, 2021: 123; Şipova, 1976: 98).
25. **Бус, бусанец [Bus, busenets]:** Boncuk (Fasmer 1, 1986: 250; Karaağaç, 2021: 142; Şipova, 1976: 101).
26. **Бязь [Byaz]:** Pamuklu buhara kumaşı; keten bezi; patiska kumaş (Fasmer 1, 1986: 261; Karaağaç, 2021: 107; Şipova, 1976: 107).
27. **Войлок [Voylok]:** Koyun yününden keçe; evde kullanılmak üzere gelişi güzel dokunmuş keçe, çuha (Fasmer 1, 1986: 335; Karaağaç, 2021: 290; Şipova, 1976: 110).
28. **Вьюк [Vyuk]:** Bohça, paket; yük (Fasmer 1, 1986: 373, 1986; Karaağaç, 2021: 937).
29. **Габа [Gaba]:** Kaba yünlü kumaş, aba ile aynı (Fasmer 1, 1986: 378; Karaağaç, 2021: 406; Şipova, 1976: 112).
30. **Гайтан [Gaytan]:** Kaytan saçak, örgü; örülmüş ip veya şerit (Fasmer 1, 1986: 384; Karaağaç, 2021: 470; Şipova, 1976: 114).
31. **Даба [Daba]:** Çin kağıt bezi; pamuklu dokuma, pazen (Fasmer 1, 1986: 480; Karaağaç, 2021: 218; Şipova, 1976: 117).

- 32. Дарага, дорога, даруга, дараги, дороги, [Daraga, doroga, daruga, daragi, dorogi]:** Renkli çizgili ipek kumaş; sıkı dokunmuş dalgalı ipek kumaş (Fasmer 1, 1986: 484; Karaağaç, 2021: 226; Şipova, 1976: 118).
- 33. Джурапки [Djurapki]:** Renkli yün çorap; çorap (Fasmer 1, 1986: 511; Karaağaç, 2021: 210; Şipova, 1976: 124).
- 34. Долман [Doloman]:** Süvari üniforması; asker elbisesi (Fasmer 1, 1986: 525; Karaağaç, 2021: 254; Şipova, 1976: 125).
- 35. Емурлук [Emurluk]:** Yağmurluk; şapka (Fasmer 2, 1986: 19; Karaağaç, 2021: 897; Şipova, 1976: 132).
- 36. Зимбиль [Zimbi]:** Hasırdan örülmüş saplı torba; meyve taşıma sepeti (Fasmer 2, 1986: 97; Karaağaç, 2021: 947; Şipova, 1976: 139).
- 37. Зипун [Zipun]:** Eskimiş köylü kaftanı; kısa kollu ceket; iş giysisi (Fasmer 2, 1986: 98; Karaağaç, 2021: 951; Şipova, 1976: 139).
- 38. Изарбат, зарбав [İzarbat, zarbav]:** Altın dokuma kumaş; sırmalı kumaş (Fasmer 2, 1986: 80; Karaağaç, 2021: 948; Şipova, 1976: 140).
- 39. Исерга [İserga]:** Küpe; kulp (Fasmer 3, 1986: 611; Karaağaç, 2021: 45; Şipova, 1976: 143).
- 40. Ичегти, ичитки, ичиги [İçekti, içitki, içigi]:** Çizme içine giyilen ince deri veya kumaş; yumuşak tabanlı topuksuz hafif ayakkabı (Fasmer 2, 1986: 145; Karaağaç, 2021: 206; Şipova, 1976: 143).
- 41. Кабан [Kaban]:** İşlenmemiş büyük bir parça; malzeme yığını ;dokurcun (Fasmer 2, 1986: 149; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 146).
- 42. Казакин [Kazakin]:** Dik yakalı ve uzun kollu ceket; kaftan (Fasmer 2, 1986: 158; Karaağaç, 2021: 471; Şipova, 1976: 149).
- 43. Кайма [Kayma]:** Dikiş, nakış, süs (Fasmer 2, 1986: 162; Karaağaç, 2021: 468; Şipova, 1976: 162).
- 44. Калпак [Kalpak]:** Şapka, başlık; yüksek şapka (Fasmer 2, 1986: 252-297; Karaağaç, 2021: 426-427-434; Şipova, 1976: 155).
- 45. Калита [Kalita]:** Çuval, asılı cep, torba ; çanta, torba, azık (Fasmer 2, 1986: 168; Karaağaç, 2021: 427; Şipova, 1976: 155).
- 46. Камка [Kamka]:** Renkli, desenli bir ipek kumaş türü; işlemeli ipek kumaş (Fasmer 2, 1986: 174-175; Karaağaç, 2021: 430; Şipova, 1976: 156).

- 47. Кап Капка [Kap, Kapka]:** Çuval, torba; cep (Fasmer 2, 1986: 183; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 160).
- 48. Каптура [Kaptura]:** Baş örtüsü, başlık (Fasmer 2, 1986: 187; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 162).
- 49. Каптурга [Kapturga]:** Mermi ve silah kovanı; deri kese (Fasmer 2, 1986: 188; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 162).
- 50. Каптырь [Kaptır]:** Bir tür örtü, derin bir çuval; kese, torba (Fasmer 2, 1986: 188; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 162).
- 51. Капшук [Kapşuk]:** Küçük örtü veya kılıf; kese, torba (Fasmer 2, 1986: 189; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 162).
- 52. Караковый, калакуль, каракульча [Karakovių, karakul, karakulça]:** Karakula, siyah; siyah kuzu derisinden yapılmış kürk: karakul koyunlarının derisinden kürk (Fasmer 2, 1986: 191-192; Karaağaç, 2021: 445; Şipova, 1976: 165).
- 53. Карман [Karman]:** Küçük şeyler ve para koymak için giysilere dikilen kese; cep (Fasmer 2, 1986: 201; Karaağaç, 2021: 451; Şipova, 1976: 170).
- 54. Кафтан [Kaftan]:** Kaftan; uzun etekli giysi (Fasmer 2, 1986: 212; Karaağaç, 2021: 415; Şipova, 1976: 173).
- 55. Келим, Килим [Kelim, Kilim]:** Kilim; halı (Fasmer 2, 1986: 232; Karaağaç, 2021: 510; Şipova, 1976: 177).
- 56. Киндюк, киндяк [Kindyuk, kindyak]:** Renkli kağıt baskılı kumaş; renkli, pamuklu dokuma (Fasmer 2, 1986: 234; Karaağaç, 2021: 326; Şipova, 1976: 181).
- 57. Коты [Kotı]:** Bir tür yarım çizme, bot; kısa konçlu kese veya telatinden yapılmış çizme (Fasmer 2, 1986: 354; Karaağaç, 2021: 458; Şipova, 1976: 197).
- 58. Малахай [Malahay]:** Dört kulaklı bir kürk şapkası; kulaklıklı kürk şapka (Fasmer 3, 1986: 562; Karaağaç, 2021: 582; Şipova, 1976: 228).
- 59. Мата [Mata]:** Pamuklu veya keten kumaş; hasır; minder (Fasmer 3, 1986: 580; Karaağaç, 2021: 604; Şipova, 1976: 231).
- 60. Мешать, мешин [Meşat, meşin]:** Malların üzerine sarılan deri veya post; kürk kalıntıları; işlenmiş koyun derisi (Fasmer 2, 1986: 615; Karaağaç, 2021: 604; Şipova, 1976: 234).

- 61. Миткал [Mitkal]:** Bez; ince pamuklu kumaş (Fasmer 3, 1986: 629; Karaağaç, 2021: 622; Şipova, 1976: 235).
- 62. Мухояр [Muhoyar]:** İpek veya yün karışımı eski bir kağıt kumaş; keçi kılından yapılmış kumaş (Fasmer 3, 1986: 19; Karaağaç, 2021: 617; Şipova, 1976: 240).
- 63. Нашмак [Naşmak]:** Kadın başlığı; çemberli, renkli işlemeli bir kurdele; yaşmak, üzeri işlemeli baş örtüsü (Fasmer 3, 1986: 52; Karaağaç, 2021: 914; Şipova, 1976: 245).
- 64. Обьярь [Obyar]:** Altın ve gümüş nakışlı ipek kumaş; parlak, ışıklı, aydın desenli ipek kumaş (Fasmer 3, 1986: 111; Karaağaç, 2021: 2; Şipova, 1976: 248).
- 65. Ордынка [Ordıнка]:** Kazak koyun derisi; post (Fasmer 3, 1986: 250; Karaağaç, 2021: 653; Şipova, 1976: 150).
- 66. Папуч [Papuç]:** Bir çeşit Türk ayakkabısı; pabuç; terlik (Fasmer 3, 1986: 203; Karaağaç, 2021: 667; Şipova, 1976: 256).
- 67. Парча [Parça]:** İpek tabanlı, altın veya gümüş ipliklerle dokunmuş bir kumaş; sırma kumaş, simli kumaş (Fasmer 3, 1986: 210; Karaağaç, 2021: 674; Şipova, 1976: 257).
- 68. Порт [Port]:** Paçavra, kaba kumaş; pamuk ve keten kaba iplik veya kanvas (Fasmer, 1986: 334; Karaağaç, 2021: 691; Şipova, 1976: 260).
- 69. Постолы [Postolı]:** Yumuşak deriden sandalet; postal (Fasmer 3, 1986: 341; Karaağaç, 2021: 697; Şipova, 1976: 261).
- 70. Сулок, сулог [Sulok, sulog]:** Havlu; bez parçası (Fasmer 3, 1986: 801; Karaağaç, 2021: 896; Şipova, 1976: 290).
- 71. Тагар [Tagar]:** Arşından daha küçük yuvarlak hasır örgü, kadife paspas (Fasmer 1, 1986: 9; Karaağaç, 2021: 219; Şipova, 1976: 301).
- 72. Такья [Takyä]:** Desenli bir Tatar şapkası; başlık; kadın şapkası (Fasmer 4, 1986: 13; Karaağaç, 2021: 808; Şipova, 1976: 303).
- 73. Талагай [Talagay]:** Kadın üst gömleği; kemersiz, iliksiz palto (Fasmer 4, 1986: 14; Karaağaç, 2021: 809; Şipova, 1976: 303).
- 74. Тасма [Tasma]:** Örülmüş veya dokunmuş dar örgü; kemer; şerit, kayış (Fasmer 4, 1986: 26; Karaağaç, 2021: 819; Şipova, 1976: 311).

75. **Тафта [Tafta]:** İpekli kumaş (Fasmer 4, 1986: 29; Karaağaç, 2021: 804; Şipova, 1976: 312).
76. **Тафтуй, тахтуй [Taftuy, tahtuy]:** Torba, çuval; kılıf (Fasmer 4, 1986: 29; Karaağaç, 2021: 807; Şipova, 1976: 312).
77. **Тагиляи [Tegilyay]:** Dik yakalı ve kısa kollu kaftan (Fasmer 4, 1986: 35; Karaağaç, 2021: 827; Şipova, 1976: 315).
78. **Тун [Tun]:** Keçi kılından ceket, Tatar yarım paltosu (Fasmer 4, 1986: 120; Karaağaç, 2021: 264; Şipova, 1976: 301).
79. **Тюрик, тюряк [Tyurik, tyuryak]:** Kağıt torba; bohça; çanta (Fasmer 4, 1986: 137; Karaağaç, 2021: 268; Şipova, 1976: 340).
80. **Тюфяк [Tyufyak]:** Yatak olarak kullanılan içi kıl vb. ile doldurulmuş şilte; minder, yatak (Fasmer 4, 1986: 138; Karaağaç, 2021: 260; Şipova, 1976: 341).
81. **Фата [Fata]:** Beyaz bir kadın duvağı, başlık; kadınların başlarını örttüğü büyük ipek şal; önlük (Fasmer 4, 1986: 187; Karaağaç, 2021: 308; Şipova, 1976: 354).
82. **Фес [Fes]:** Fes; püsküllü silindir şapka (Fasmer 4, 1986: 191; Karaağaç, 2021: 299; Şipova, 1976: 356).
83. **Харал [Haral]:** Büyük çuval; eyer çantası, torba (Fasmer 4, 1986: 223; Karaağaç, 2021: 349; Şipova, 1976: 362).
84. **Чадра [Çadra]:** Müslüman kadınlar için bir örtü; çarşaf (Fasmer 4, 1986: 311; Karaağaç, 2021: 163; Şipova, 1976: 371).
85. **Чакчуры, Чамчуры [Çakçurı, çamçurı]:** Kadın ayakkabısı (Fasmer 4, 1986: 312; Karaağaç, 2021: 168; Şipova, 1976: 374).
86. **Чалма [Çalma]:** Sarık; türban, sarık, çalma (Fasmer 4, 1986: 313; Karaağaç, 2021: 171; Şipova, 1976: 374).
87. **Чанча [Çança]:** Koyun derisinden yapılan ipek kumaş; ipekli dokuma, ipek giysi (Fasmer 4, 1986: 314; Karaağaç, 2021: 172; Şipova, 1976: 376).
88. **Чапан, чепан [Çapan, çeran]:** Çapan kumaş, uzun giysi; bornoz (Fasmer 4, 1986: 315; Karaağaç, 2021: 175; Şipova, 1976: 386).
89. **Чарки, чары, черики, чирик, чарики [Çarki, çarı, çeriki, çirik, çariki]:** Ayakkabı; çarık; büyük ve kaba ayakkabı (Fasmer 4, 1986: 316-343-365; Karaağaç, 2021: 178; Şipova, 1976: 377-394).

- 90. Чедыги [Çedıgi]:** Kadın ayakkabısı; yumuşak deri veya bezden çizme (Fasmer 4, 1986: 323; Karaağaç, 2021: 184; Şipova, 1976: 380).
- 91. Чекмень [Çekmen]:** Üst giysi; kaftan, yelek; kısa yarım ceket (Fasmer 4, 1986: 325; Karaağaç, 2021: 187; Şipova, 1976: 382).
- 92. Чобот [Çobot]:** Ağaç kabuklarının örülmesiyle elde edilen bir tür ayakkabı; pabuç (Fasmer 4, 1986: 370; Karaağaç, 2021: 163; Şipova, 1976: 396).
- 93. Чулок [Çulok]:** Ayakkabıların altına giyilen örme; çuldan dolama çorap (Fasmer 4, 1986: 380; Karaağaç, 2021: 215; Şipova, 1976: 401).
- 94. Чуха [Çuha]:** Düşük kollu, uzun etekli, geniş üst giysi; kaftan (Fasmer 4, 1986: 388; Karaağaç, 2021: 214; Şipova, 1976: 404).
- 95. Шаль [Şal]:** Şal; örme veya dokuma kumaş (Fasmer 4, 1986: 401; Karaağaç, 2021: 782; Şipova, 1976: 409).
- 96. Шальвары, Шаровары [Şalvarı, şarovarı]:** Geniş doğu pantolonu (Fasmer 4, 1986: 410; Karaağaç, 2021: 783; Şipova, 1976: 410).
- 97. Ябага [Yabaga]:** Bozkır koyununun yünü; ilkbaharda kırkılan koyun yünü, kabarık yün (Fasmer 4, 1986: 538; Karaağaç, 2021: 905; Şipova, 1976: 432).
- 98. Яга [Yaga]:** Bir seyahat ceket; kuzu veya karaca kürkü (Fasmer 4, 1986: 542; Karaağaç, 2021: 895; Şipova, 1976: 432).
- 99. Японча, Япанча [Ypança, Ypança]:** Pelerin, uzun tüylü bir örtü; üst giyim, yağmurluk, palto (Fasmer 4, 1986: 558; Karaağaç, 2021: 906; Şipova, 1976: 437).
- 100. Ястык [Yastık]:** Havyar torbası; içinde balık yumurtasının bulunduğu kese (Fasmer 4, 1986: 567; Karaağaç, 2021: 913; Şipova, 1976: 442).

Tablo 2.6. Bitki – Sebze – Meyve Adları Alanında Kelimeler

Bitki – Sebze – Meyve Adları Alanında Kelimeler
1. Аир [Air]: Tatar beşparmak otu; eğir otu; süsen otu; kökü tıpta kullanılan mavi çiçekli bir bitki (Fasmer 1, 1986: 64; Karaağaç, 2021: 58; Şipova, 1976: 24). 2. Айва [Ayva]: Ayva meyvesi; ayva ağacı (Fasmer 1, 1986: 64; Karaağaç, 2021: 58; Şipova, 1976: 24). 3. Алыча [Alıça]: Yabani erik; küçük erik, çakal eriği (Fasmer 1, 1986: 74; Karaağaç, 2021: 25; Şipova, 1976: 32). 4. Арбуз [Arbuz]: Karpuz (Fasmer 1, 1986: 83; Karaağaç, 2021: 452; Şipova, 1976: 35). 5. Ардыш [Ardış]: Kırmızı sedir, ardıç, çalı ardıç (Fasmer 1, 1986: 85; Karaağaç, 2021: 38; Şipova, 1976: 37). 6. Армуд [Armud]: Armut (Fasmer 1, 1986: 87; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 37). 7. Бадма [Badma]: Badem (Fasmer 1, 1986: 103; Karaağaç, 2021: 63; Şipova, 1976: 45). 8. Бадран [Badran]: Herasleum bitkisi; Akantus otu; zehir otu (Fasmer 1, 1986: 103; Karaağaç, 2021: 74; Şipova, 1976: 45). 9. Бадьян [Badyan]: Anason bitkisi (Fasmer 1, 1986: 104; Karaağaç, 2021: 64; Şipova, 1976: 46). 10. Бодран [Bodran]: Gövdesi çiğ yenen pancar; lahana (Fasmer 1, 1986: 184; Karaağaç, 2021: 74; Şipova, 1976: 84). 11. Балдран, балдырьян, бедренец [Baldran, baldıryan, bedrenets]: Sibirya borş otu; zehir otu; acı bir bitki (Fasmer 1, 1986: 103-115-142; Karaağaç, 2021: 74; Şipova, 1976: 57). 12. Буркун [Burkun]: Sarı orak biçimli yonca; kuraklığa dayanıklı iyi bir yem otu; bir tür pelin otu (Fasmer 1, 1986: 245; Karaağaç, 2021: 145; Şipova, 1976: 97). 13. Бурчак [Burçak]: İri taneli, kara benekli bezelye; nohut (Fasmer 1, 1986: 249; Karaağaç, 2021: 140; Şipova, 1976: 101). 14. Бурундук [Burunduk]: Sincap bitkisi; yonca (Fasmer 1, 1986: 248; Karaağaç, 2021: 932; Şipova, 1976: 101).

15. **Вишня [Vişnya]:** Vişne (Fasmer 1, 1986: 325; Karaağaç, 2021: 892; Şipova, 1976:109).
16. **Гарбуз [Garbuz]:** Karpuz (Fasmer 1, 1986: 83; Karaağaç, 2021: 452; Şipova, 1976: 114).
17. **Дурман [Durman]:** Patlıcangiller familyasından sersemletici etkisi bulunan bir bitki; boru çiçeği (Fasmer 1, 1986: 555; Karaağaç, 2021: 238; Şipova, 1976: 129).
18. **Жасмин [Jasmin]:** Yasemin çiçeği (Fasmer 2, 1986: 36; Karaağaç, 2021: 912; Şipova, 1976: 136).
19. **Зетин, Зитин [Zetin, Zitin]:** Zeytin; zeytin ağacı (Fasmer 2, 1986: 96; Karaağaç, 2021: 950; Şipova, 1976: 139).
20. **Зинзивей, зинзивей, зензевель [Zinzivyooy, zinzivey, zenzevel]:** Zencefil (Fasmer 2, 1986: 94-97; Karaağaç, 2021: 948; Şipova, 1976: 139).
21. **Изюм [İzyum]:** Üzüm; kuru üzüm (Fasmer 2, 1986: 124; Karaağaç, 2021: 883; Şipova, 1976: 141).
22. **Инжир [İnjir]:** İncir ağacı, incir (Fasmer , 12986: 133; Karaağaç, 2021: 394; Şipova, 1976: 142).
23. **Кабак I [Kabak]:** Su kabağı; kabak (Fasmer 2, 1986: 148; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 145).
24. **Кабан II [Kaban II]:** Ot yığını; küme, yığın (Fasmer 2, 1986: 149; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 146).
25. **Калба [Kalba]:** Yabani soğan cinsi; ayı sarımsağı; soğanlı ve kokulu bitkiler; dağ soğanı; yaban sarımsağı (Fasmer 2, 1986: 165; Karaağaç, 2021: 422; Şipova, 1976: 154).
26. **Камыш [Kamış]:** Bir bataklık veya su bitkisi, kamış; saz, hasır otu; bir çeşit baharat (Fasmer 2, 1986: 176; Karaağaç, 2021: 430; Şipova, 1976:157).
27. **Кандык [Kandık]:** Kökleri yiyecek olarak kullanılan bir tayga bitkisi; kantaron otu; kedi otu, köpek dişi (Fasmer 2, 1986: 180; Karaağaç, 2021: 433; Şipova, 1976:159).
28. **Карагач, карагич [Karaağaç, karagiç]:** Karaağaç (Fasmer 2, 1986: 191; Karaağaç, 2021: 442; Şipova, 1976: 164).

- 29. Караган [Karagan]:** Altınbaşak; alçak bir yaban akasyası (Fasmer 2, 1986: 190; Karaağaç, 2021: 444; Şipova, 1976: 164).
- 30. Кавун [Kaun]:** Kavun (Fasmer 2, 1986: 154; Karaağaç, 2021: 463; Şipova, 1976: 148).
- 31. Кебека, кебёка [Kebeka, kebyoka]:** Kabak (Fasmer 2, 1986: 220; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 177).
- 32. Кендыр [Kendir]:** Lifli bir bitki; kenevir (Fasmer 2, 1986: 222; Karaağaç, 2021: 421; Şipova, 1976: 178).
- 33. Курага [Kuraga]:** Çekirdeksiz kurutulmuş kayısı; meyve kurusu; kak (Fasmer 2, 1986: 422; Karaağaç, 2021: 418; Şipova, 1976: 209).
- 34. Лимон [Limon]:** Limon (Fasmer 2, 1986: 497; Karaağaç, 2021: 572; Şipova, 1976: 222).
- 35. Мушмула [Muşmula]:** Kızılcık ağacı; muşmula (Fasmer 3, 1986: 21; Karaağaç, 2021: 621; Şipova, 1976: 240).
- 36. Нохот [Nohot]:** Nohut; bezelye (Fasmer 3, 1986: 86; Karaağaç, 2021: 643; Şipova, 1976: 246).
- 37. Осина [Osina]:** Kavak ağacı; telli kavak, titrete kavak (Fasmer 3, 1986: 159; Karaağaç, 2021: 34; Şipova, 1976: 251).
- 38. Пенька [Penka]:** Ban otu; kenevir (Fasmer 1, 1986: 233; Karaağaç, 2021: 78; Şipova, 1976: 258).
- 39. Прынч [Prinç]:** Pirinç (Fasmer 3, 1986: 391; Karaağaç, 2021: 693; Şipova, 1976: 261).
- 40. Сабза [Sabza]:** Sebze; yeşillik; bir üzüm türü (Fasmer 3, 1986: 541; Karaağaç, 2021: 738; Şipova, 1976: 268).
- 41. Сарана [Sarana]:** Kırmızı zambak soğanı; yaban zambağı (Fasmer 3, 1986: 560; Karaağaç, 2021: 730; Şipova, 1976: 279).
- 42. Таболга [Tabolga]:** Gül familyasından çalı formunda bir bitki; erkek sakalı (Fasmer 4, 1986: 8; Karaağaç, 2021: 802; Şipova, 1976: 300).
- 43. Тайга [Tayga]:** İğne yapraklı orman (Fasmer 4, 1986: 11; Karaağaç, 2021: 824; Şipova, 1976: 302).
- 44. Тут [Tut]:** Dut ağacı; dut (Fasmer 4, 1986: 126; Karaağaç, 2021: 264; Şipova, 1976: 337).

- 45. Урюк [Uryuk]:** Yabani kayısı; kurutulmuş erik (Fasmer 3, 1986: 155; Karaağaç, 2021: 285; Şipova, 1976: 351).
- 46. Фисташка [Fistaşka]:** Antep fıstığı; fıstık (Fasmer 4, 1986: 197; Karaağaç, 2021: 302; Şipova, 1976: 356).
- 47. Фундук [Funduk]:** Fındık (Fasmer 4, 1986: 210; Karaağaç, 2021: 300; Şipova, 1976: 357).
- 48. Хашиш, Гашиш [Haşiş, Gaşiş]:** Hint kenevirinden elde edilen bir bitki; haşhaş; yeşillik, çimen (Fasmer 4, 1986: 227; Karaağaç, 2021: 354; Şipova, 1976: 364).
- 49. Чавдар [Çavdar]:** Çavdar, arpa (Fasmer 4, 1986: 309; Karaağaç, 2021: 182; Şipova, 1976: 369).
- 50. Чаган, Чакан [Çagan, çakan]:** Kamış bitkisi; pelin otu, yavşagan, tavuşagan, yavşa, yavşan (Fasmer 4, 1986: 310; Karaağaç, 2021: 164; Şipova, 1976: 372).
- 51. Чалтык [Çaltık]:** Çeltik, pirinç (Fasmer 4, 1986: 313; Karaağaç, 2021: 189; Şipova, 1976: 374).
- 52. Чемара, чепенник [Çemara, çemennik]:** Çimen (Fasmer 4, 1986: 330; Karaağaç, 2021: 203; Şipova, 1976: 385).
- 53. Чилига [Çiliga]:** Sarı akasya; bozkır bitkisi (Fasmer 4, 1986: 361; Karaağaç, 2021: 170; Şipova, 1976: 391).
- 54. Шептала [Şeptala]:** Şeftali; kuru şeftali veya kayısı (Fasmer 4, 1986: 428; Karaağaç, 2021: 788; Şipova, 1976: 417).
- 55. Ясмин [Yasmin]:** Yasemin (Fasmer 4, 1986: 565; Karaağaç, 2021: 912; Şipova, 1976: 442).

Tablo 2.7. Hayvan Adları Alanında Kelimeler

Hayvan Adları Alanında Kelimeler	
1. Аё, Аёв, Аю [Ayo, ayov, ayu]:	Ayı (Fasmer 1, 1986: 62; Karaağaç, 2021: 56; Şipova, 1976: 24).
2. Акжилан, Акзилан [Akjilan,Akzilan]:	Boynuzlu beyaz renkli yılan; şahmeran; ejderha (Fasmer 1, 1986: 65; Karaağaç, 2021: 927; Şipova, 1976: 26).
3. Аклён [Akley]:	Yaban ördeği; bataklık, çamurcuk (Fasmer 1, 1986: 66; Karaağaç, 2021: 17; Şipova, 1976: 26).
4. Ангич [Angiç]:	Sibirya'nın doğu kıyılarında bulunan bir denizci ördeği türü (Fasmer 1, 1986: 78; Karaağaç, 2021: 33; Şipova, 1976: 33).
5. Аргалей [Argaley]:	Moğolistan'da bir yabancı koyun türü; yaban koyunu; dağ koyunu (Fasmer 1, 1986: 84; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 35).
6. Аргамак [Argamak]:	Asya'ya özgü pahalı bir at; yorga at; dalyan at (Fasmer 1, 1986: 84; Karaağaç, 2021: 38; Şipova, 1976: 35).
7. Аргаж [Argaj]:	Renkli bir balık; bir somon veya alabalık türü (Fasmer 1, 1986: 84; Karaağaç, 2021: 38; Şipova, 1976: 36).
8. Бабр [Babr]:	Kaplan, leopar; aslan, pars; kunduz kürk hayvanı (Fasmer 1, 1986: 100; Karaağaç, 2021: 94; Şipova, 1976: 43).
9. Байбак, бабак [Baybak, babak]:	Bozkır, dağ sığırcısı; köstebek (Fasmer 1, 1986: 107; Karaağaç, 2021: 91; Şipova, 1976: 48).
10. Байгуш [Bayguş]:	Baykuş (Fasmer 1, 1986: 107; Karaağaç, 2021: 92; Şipova, 1976: 49).
11. Бакла, Бакля, баклешка [Bakla, baklıya, bakleşka]:	Belaya nehri, Ufa ve kollarında küçük bir balık türü; balık sürüsü; bakla balığı (Fasmer 1, 1986: 110; Karaağaç, 2021: 72; Şipova, 1976: 51).
12. Баклан [Baklan]:	Deniz kuzgunu; martı; karabatak; bir kaz türü (Fasmer 1, 1986: 110; Karaağaç, 2021: 72; Şipova, 1976: 52).
13. Балабан [Balaban]:	Büyük bir şahin türü; iri doğan (Fasmer 1, 1986: 111; Karaağaç, 2021: 73; Şipova, 1976: 53).
14. Баламут [Balamut]:	Palamut balığı (Fasmer 1, 1986: 113; Karaağaç, 2021: 670; Şipova, 1976: 54).

- 15. Балык [Balık]:** Balığın tuzlanmış ve kurutulmuş kısmı; balık (Fasmer 1, 1986: 119; Karaağaç, 2021: 75; Şipova, 1976: 58).
- 16. Бар(а), Булка, Барбун, Барбуля, Барабуля, Барбуня, Барбуня [Bar(a), bulka, barbun, barbulya, barabulya, barabunya, barbunya]:** Karadeniz sultanka balığı; pembe renkli ve benekli barbun balığı; kefal (Fasmer 1, 1986: 125; Karaağaç, 2021: 79; Şipova, 1976: 59).
- 17. Баран [Baran]:** Erkek koyun, koç (Fasmer 1, 1986: 123; Karaağaç, 2021: 79; Şipova, 1976: 59).
- 18. Барка [Barka]:** Koyun ;iri koyun; şişman koyun veya kuzu (Fasmer 1, 1986: 127; Karaağaç, 2021: 78; Şipova, 1976: 63).
- 19. Барс [Bars]:** Pars kaplanı; sırtlan (Fasmer 1, 1986: 128; Karaağaç, 2021: 676; Şipova, 1976: 62).
- 20. Барсук [Barsuk]:** Porsuk (Fasmer 1, 1986: 128; Karaağaç, 2021: 696; Şipova, 1976: 62).
- 21. Бахмат [Bahmat]:** Kısa boylu güçlü bir at; Tatar atı (Fasmer 1, 1986: 136; Karaağaç, 2021: 69; Şipova, 1976: 68).
- 22. Башмак [Başmak]:** Bir yaşında buzağı (Fasmer 1, 1986: 139; Karaağaç, 2021: 87; Şipova, 1976: 72).
- 23. Беркут [Berkut]:** Kartalgillerden büyük bir yırtıcı kuş; altın kartal; iri kartal (Fasmer 1, 1986: 157; Karaağaç, 2021: 145; Şipova, 1976: 78).
- 24. Бий [Biy]:** Zehirli örümcek, tarantula (Fasmer 1, 1986: 141; Karaağaç, 2021: 147; Şipova, 1976: 80).
- 25. Битюг, битюк [Bityug, bityuk]:** Güçlü at; iri ve sağlam at (Fasmer 1, 1986: 169; Karaağaç, 2021: 116; Şipova, 1976: 82).
- 26. Бузе(и)вок, бузивок [Buze(i)vok, buzivok]:** Bir yaşında buzağı; dana (Fasmer 1, 1986: 232; Karaağaç, 2021: 144; Şipova, 1976: 91).
- 27. Буланий [Bulanıy]:** Deve tüyü renginde bir at; bir geyik türü; açık m boz renkli at (Fasmer 1, 1986: 238; Karaağaç, 2021: 136; Şipova, 1976: 91).
- 28. Бульбуль [Bulbul]:** Bülbül (Fasmer 1, 1986: 405; Karaağaç, 2021: 145; Şipova, 1976: 93).
- 29. Бұра [Bura]:** Dişi deve; erkek deve yavrusu (Fasmer 1, 1986: 242; Karaağaç, 2021: 135; Şipova, 1976: 94).

- 30. Бурундук I [Burunduk I]:** Sincapgillerden benekli kürklü bir hayvan; güzel ve renkli derisi olan bir sincap türü (Fasmer 1, 1986: 248; Karaağaç, 2021: 142; Şipova, 1976: 100).
- 31. Бусел, Бусель, Бусол [Busel, Busul, Busol]:** Leylek; balıkçıl (Fasmer 1, 1986: 251; Karaağaç, 2021: 66; Şipova, 1976: 102).
- 32. Бушла [Buşla]:** Ardea Cineraria kuşu; balıkçıl bir kuş; leylek (Fasmer 1, 1986: 257; Karaağaç, 2021: 66; Şipova, 1976: 105).
- 33. Бык [Bık]:** Erkek inek; boğa, öküz (Fasmer 1, 1986: 258; Karaağaç, 2021: 119; Şipova, 1976: 106).
- 34. Гуран [Guran]:** Üç yaşında bir buzağı; erkek ceylan; yaban tekesi (Fasmer 1, 1986: 476; Karaağaç, 2021: 557; Şipova, 1976: 116).
- 35. Даган [Dagan]:** İki yaşındaki tay; bir ile iki yaş arasında olan tay (Fasmer 1, 1986: 481; Karaağaç, 2021: 218; Şipova, 1976: 118).
- 36. Девянуш, девякуш [Devyanuş, devyakuş]:** Devekuşu (Fasmer 1, 1986: 492; Karaağaç, 2021: 241; Şipova, 1976: 119).
- 37. Донгус [Dongus]:** Domuz; aptal, ahmak; sığır eşek (Fasmer 1, 1986: 529; Karaağaç, 2021: 257; Şipova, 1976: 126).
- 38. Дунан [Dunan]:** Üç yaşında bir Kırgız koçu; üç yaşında koyun (Fasmer, 1986: 553; Karaağaç, 2021: 269; Şipova, 1976: 129).
- 39. Ишак [İşak]:** Eşek (Fasmer 1, 1986: 146; Karaağaç, 2021: 288; Şipova, 1976: 143).
- 40. Казарка, казара [Kazarka, kazara]:** Küçük yaban kazı (Fasmer 2, 1986: 159; Karaağaç, 2021: 471; Şipova, 1976: 150).
- 41. Камса, Хамса [Kamsa, Hamsa]:** Hamsi (Fasmer 2, 1986: 175; Karaağaç, 2021: 345; Şipova, 1976: 157).
- 42. Караган [Karagan]:** Bozkır tilkisi (Fasmer 2, 1986: 190; Karaağaç, 2021: 444; Şipova, 1976: 164).
- 43. Карагуш [Karaguş]:** Küçük bir kartal türü; kartal, şahin (Fasmer 2, 1986: 191; Karaağaç, 2021: 446; Şipova, 1976: 164).
- 44. Каракуль [Karakul]:** Siyah kıvrıkcık yünlü bir koyun cinsi; kara koyun (Fasmer 2, 1986: 192; Karaağaç, 2021: 445; Şipova, 1976: 165).

- 45. Карангич [Karangiç]:** Kırlangıç (Fasmer 2, 1986: 192; Karaağaç, 2021: 501; Şipova, 1976: 165).
- 46. Карась, карасырт [Karas, karasirt]:** Kefal balığı; sırtı koyu renkli küçük kefal veya sazan (Fasmer 2, 1986: 193; Karaağaç, 2021: 448; Şipova, 1976: 167).
- 47. Карбыш [Karbiş]:** Cırtlak sıçan (Fasmer 2, 1986: 195; Karaağaç, 2021: 448; Şipova, 1976: 168).
- 48. Карга [Karga]:** Karga (Fasmer 2, 1986: 196; Karaağaç, 2021: 449; Şipova, 1976: 169).
- 49. Карчая [Karçeya]:** Şahin, doğan (Fasmer 2, 1986: 205; Karaağaç, 2021: 449; Şipova, 1976: 171).
- 50. Катер [Kater]:** Katır (Fasmer 2, 1986: 210; Karaağaç, 2021: 459; Şipova, 1976: 171).
- 51. Каурый [Kaurıy]:** Boz at; açık doru at; kır at (Fasmer 2, 1986: 211; Karaağaç, 2021: 497; Şipova, 1976: 173).
- 52. Качкар, Кочкар [Kaçkar, Koçkar]:** Koç (Fasmer 2, 1986: 359; Karaağaç, 2021: 515; Şipova, 1976: 175).
- 53. Кашкалдак [Kaşkaldak]:** Bir tür yaban ördeği (Fasmer 2, 1986: 215; Karaağaç, 2021: 457; Şipova, 1976: 175).
- 54. Кукушка [Kukuşka]:** Guguk kuşu; orman kuşu (Fasmer 1, 1986: 407; Karaağaç, 2021: 330; Şipova, 1976: 204).
- 55. Лошадь [Loşad]:** Alçak at, küçük at (Fasmer 2, 1986: 525; Karaağaç, 2021: 22; Şipova, 1976: 223).
- 56. Леклек [Leklek]:** Leylek (Fasmer 2, 1986: 478; Karaağaç, 2021: 571; Şipova, 1976: 221).
- 57. Лефар [Lefar]:** Lüfer (Fasmer 2, 1986: 489; Karaağaç, 2021: 574; Şipova, 1976: 222).
- 58. Малич [Maliç]:** Bir Kırım koyunu cinsi (Fasmer 2, 1986: 563; Karaağaç, 2021: 582; Şipova, 1976: 228).
- 59. Мальхан [Malhan]:** Koyun; koç (Fasmer 2, 1986: 564; Karaağaç, 2021: 582; Şipova, 1976: 228).

- 60. Марал [Maral]:** Sibirya ve Orta Asya'da yaşayan bir tür geyik; maral (Fasmer 2, 1986: 571; Karaağaç, 2021: 585; Şipova, 1976: 230).
- 61. Нарр [Narr]:** Tek hörgüçlü deve (Fasmer 2, 1986: 243; Karaağaç, 2021: 635; Şipova, 1976: 43).
- 62. Огер [Oger]:** Aygır, erkek at (Fasmer 3, 1986: 17; Karaağaç, 2021: 56; Şipova, 1976: 248).
- 63. Обезьяна [Obezyana]:** Maymun (Fasmer 3, 1986: 98; Karaağaç, 2021: 3; Şipova, 1976: 247).
- 64. Сазан [Sazan]:** Sazan balığı (Fasmer 3, 1986: 545; Karaağaç, 2021: 738; Şipova, 1976: 270).
- 65. Сайга [Sayga]:** Bir bozkır hayvanı, yaban keçisi; antilop (Fasmer 3, 1986: 545; Karaağaç, 2021: 736; Şipova, 1976: 271).
- 66. Саксаул [Saksaul]:** Vahşi ördek türü; saksaul ördeği; saksaul çalısı (Fasmer 3, 1986: 547; Karaağaç, 2021: 720; Şipova, 1976: 273).
- 67. Табарга, табарган [Tabarga, tabargan]:** Dağ sıçanı; yer tavşanı; misk geyiği (Fasmer 4, 1986: 6; Karaağaç, 2021: 802; Şipova, 1976: 298).
- 68. Товар [Tovar]:** Davar, sığır; mal mülk; bir ticaret nesnesi (Fasmer 4, 1986: 67; Karaağaç, 2021: 228; Şipova, 1976: 321).
- 69. Чанкирая, чанкирый [Çankıraya, çankıriy]:** Beyaz, gri, tüylü bir at türü; demir kır, boz at (Fasmer 4, 1986: 314; Karaağaç, 2021: 168; Şipova, 1976: 375).
- 70. Чакалка [Çakalka]:** Çakal (Fasmer 4, 1986: 324; Karaağaç, 2021: 165; Şipova, 1976: 372).
- 71. Чалок [Çalok]:** Henüz bir yaşına girmemiş tilki; tüyleri henüz kumrallaşmamış tilki eniği (Fasmer, 1986: 313; Karaağaç, 2021: 168; Şipova, 1976: 374).
- 72. Чирок [Çirok]:** Grimsi, mavi kanatlı bir ördek türü; serçe (Fasmer 4, 1986: 358; Karaağaç, 2021: 158; Şipova, 1976: 395).
- 73. Чомга [Çomga]:** Deniz batağanı; su kuşu (Fasmer 4, 1986: 372; Karaağaç, 2021: 216; Şipova, 1976: 396).
- 74. Шакал [Şakal]:** Çakal (Fasmer 4, 1986: 395; Karaağaç, 2021: 165; Şipova, 1976: 406).

Tablo 2.8. Yer – Mekân – Coğrafya Alanda Kelimeler

Yer – Mekân – Coğrafya Alanda Kelimeler	
1. Алань[Alan]:	Çayır, mera, otlak; orak, açık alan; ormandaki açık yer (Fasmer 1, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 22; Şipova, 1976: 28).
2. Алап [Alap]:	Sel yatağı; bataklıklarla, sazlıklarla dolu taşkınlık yatağı; ırmak yatağı (Fasmer 1, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 22; Şipova, 1976: 28).
3. Аран, арай [Aran, aray]:	Çayır, alçak yer; otlak, sulak yer; bataklık (Fasmer 1, 1986: 82; Karaağaç, 2021: 37; Şipova, 1976: 34).
4. Арык [Arık]:	Sulama kanalı, tarlaları sulamak için kazılan küçük hendek (Fasmer 1, 1986: 92; Karaağaç, 2021: 38; Şipova, 1976: 40).
5. Аул [Aul]:	Kafkasya'nın dağlık bölgelerinde bir yerleşim yeri; köy, oba, mezra (Fasmer 1, 1986: 96; Karaağaç, 2021: 11; Şipova, 1976: 41).
6. Баерак [Baerak]:	Dağ, tepe, yamaç; küçük yokuş (Fasmer 1, 1986: 104; Karaağaç, 2021: 91; Şipova, 1976: 46).
7. Баз [Baz]:	Sığır avlusu; ahır, ağıl; hayvanlar için çitle çevrilmiş yer; arka avlu, bahçe (Fasmer 1, 1986: 105; Karaağaç, 2021: 93; Şipova, 1976: 46).
8. Байдан, буян [Baydan, buyan]:	Çorak arazi, meydan; açık alan, geniş yer; Pazar yeri (Fasmer 1, 1986: 257; Karaağaç, 2021: 605; Şipova, 1976: 49).
9. Балка [Balka]:	Uzun ve geniş dağ geçidi; sarp, ormanlık dağlar; dere, çay, oluk, çukur (Fasmer 1, 1986: 115; Karaağaç, 2021: 136; Şipova, 1976: 57).
10. Балкан [Balkan]:	Ormanlık, yayla eteği, sarp; vadi; yayla eteği (Fasmer 1, 1986: 115; Karaağaç, 2021: 75; Şipova, 1976: 57).
11. Балчуг [Balçug]:	Islak zemin, sıvı çamur; bataklık; nemli kil toprak (Fasmer 1, 1986: 118; Karaağaç, 2021: 74; Şipova, 1976: 58).
12. Бархан [Barhan]:	Çöllerde ve bozkırlarda oluşan kumlu örtü, kumullar; kum tepesi (Fasmer 1, 1986: 129; Karaağaç, 2021: 81; Şipova, 1976: 63).
13. Бахча [Bahça]:	Kavun, karpuz ekilen tarla; sebze, meyve, çiçek ekilen bahçe (Fasmer 1, 1986: 111; Karaağaç, 2021: 68; Şipova, 1976: 70).
14. Баштан [Baştan]:	Bostan; bağ, bahçe, sebze bahçesi (Fasmer 1, 1986: 139; Karaağaç, 2021: 124; Şipova, 1976: 73).

15. **Бурун [Burun]:** Kıyı ve su altı kayaları üzerine köpüren, kıyıya çarpan dalgalar; dağ eteği, kaya çıkıntısı; dalga kıran (Fasmer 1, 1986: 248; Karaağaç, 2021: 142; Şipova, 1976: 99).
16. **Дайга [Dayga]:** Nehirlerin tepelerindeki dağlar; tayga; kayalık dağ; orman, dağ, bayır (Fasmer 1, 1986: 482; Karaağaç, 2021: 824; Şipova, 1976: 118).
17. **Елань, Алань, Ялань [Elan, Alan, Yalan]:** Çayır, otlak; ormandaki açık yer; çukur ve otlu yer (Fasmer 2, 1986: 13; Karaağaç, 2021: 22; Şipova, 1976: 131).
18. **Ерик [Yerik]:** Küçük bir nehir kanalı; yarık (Fasmer 2, 1986: 24; Karaağaç, 2021: 910; Şipova, 1976: 134).
19. **Лиман [Liman]:** Liman, kıyı; körfez; Çayağzı (Fasmer 2, 1986: 497; Karaağaç, 2021: 572; Şipova, 1976: 222).
20. **Майдан [Maydan]:** Meydan (Fasmer 2, 1986: 559; Karaağaç, 2021: 605; Şipova, 1976: 226).
21. **Сага [Saga]:** Saha; açık yer; dere ağzı; çökek (Fasmer 3, 1986: 543; Karaağaç, 2021: 715; Şipova, 1976: 269).
22. **Чиганак [Çiganak]:** Bataklıktaki tümsekler arasındaki oyuklar; kurumuş gölet; göl, gölet (Fasmer 4, 1986: 359; Karaağaç, 2021: 166; Şipova, 1976: 389).
23. **Урама [Urema]:** Irmak kıyısındaki orman; dere kıyısındaki fundalık (Fasmer 4, 1986: 167; Karaağaç, 2021: 284; Şipova, 1976: 349).
24. **Урман [Urman]:** Orman (Fasmer 4, 1986: 168; Karaağaç, 2021: 654; Şipova, 1976: 350).
25. **Чагир [Çagir]:** Çayır, mera (Fasmer 4, 1986: 310; Karaağaç, 2021: 184; Şipova, 1976: 370).
26. **Юрт [Yurt]:** Tatar beyliğinin toprakları, mülkiyeti; yurt, ev; otlak, arazi, toprak yurt (Fasmer 4, 1986: 534; Karaağaç, 2021: 936; Şipova, 1976: 430).
27. **Яйла [Yayla]:** Yayla; ağaçsız düz arazi (Fasmer 4, 1986: 552; Karaağaç, 2021: 918; Şipova, 1976: 434).
28. **Яр [Yar]:** Uçurum; sarp yer; yalçın kaya; dere; diklik, sarplık (Fasmer 4 1986: 559; Karaağaç, 2021: 907; Şipova, 1976: 438).
29. **Ярок [Yarok]:** Dik kenarlı oluk, dağ geçidi; yarık; su birikintisi (Fasmer 4, 1986: 561; Şipova, 1976: 439).

Tablo 2.9. Araç / Gereç – Alet / Materyal – Eşya Alanında Kelimeler

Araç / Gereç – Alet / Materyal – Eşya Alanında Kelimeler
1. Апаика [Apaika]: Kazak kamçısı (Fasmer 1, 1986: 80; Karaağaç, 2021: 3; Şipova, 1976: 34). 2. Араба, арба [Araba, arba]: Araba; at arabası (Fasmer 1, 1986: 83; Karaağaç, 2021: 36; Şipova, 1976: 34). 3. Аргал [Argal]: Yakacak olarak kullanılan kuru sığır gübresi (Fasmer 1, 1986: 84; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 35). 4. Аргиш, аргыш [Argış, argış]: Geyik arabası; vagon (Fasmer 1, 1986: 84; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 36). 5. Аркалык [Arkalık]: Atları yakalamak için ucunda halka olan ip; sırt kolanı (Fasmer 1, 1986: 86; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 37). 6. Аркань [Arkan]: Kalın ip, halat; at kılından yapılmış ip; yular (Fasmer 1, 1986: 86; Karaağaç, 2021: 40; Şipova, 1976: 37). 7. Баган, багана [Bagan, bagana]: Bir duvardaki ahşap destek, sırık; çadırın direği (Fasmer 1, 1986: 101; Karaağaç, 2021: 65; Şipova, 1976: 44). 8. Бадья [Badya]: Kap, büyük kova; leğen; fıçı (Fasmer 1, 1986: 104; Karaağaç, 2021: 64; Şipova, 1976: 45). 9. Базлук [Bazluk]: Balıkçıların buzda yürümek için ayaklarının altına taktıkları bir tür at nalı veya çivili alet; çivili pabuç; at nalı (Fasmer 1, 1986: 106; Karaağaç, 2021: 144; Şipova, 1976: 47). 10. Бакан [Bakan]: Odun boyası; kırmızı lake (Fasmer 1, 1986: 109; Karaağaç, 2021: 70; Şipova, 1976: 51). 11. Баклага, Баклажка [Baklaga, baklaja]: Bir su kabı; kap; kova, matara (Fasmer 1, 1986: 110; Karaağaç, 2021: 72; Şipova, 1976: 51) 12. Балда [Balda]: Balta; bir sopanın kalın ucu; bir kılıç kabzası; kalın uçlu sopa; topuz (Fasmer 1, 1986: 114; Karaağaç, 2021: 73; Şipova, 1976: 56). 13. Балдак [Baldak]: Büyük bardak, kadeh (Fasmer 1, 1986: 114; Karaağaç, 2021: 74; Şipova, 1976: 56). 14. Балодка [Balodka]: Küçük çekici; bir Asya baltası; demirci çekici (Fasmer 1, 1986: 114; Karaağaç, 2021: 76; Şipova, 1976: 56).

15. **Балта [Balta]:** Uzun saplı bir balta (Fasmer 1, 1986: 118; Karaağaç, 2021: 76; Şipova, 1976: 57).
16. **Бараван [Baravan]:** Vurmalı bir müzik aleti; davul (Fasmer 1, 1986: 122; Karaağaç, 2021: 78; Şipova, 1976: 58).
17. **Бардак [Bardak]:** Kil veya camdan yapılmış ağzı geniş bir bardak; su bardağı; testi, saksı; tulum, kırba (Fasmer 1, 1986: 126; Karaağaç, 2021: 79; Şipova, 1976: 61).
18. **Басалык [Basalık]:** Demir uçlu ok; başaklı ok (Fasmer 1, 1986: 130; Karaağaç, 2021: 85; Şipova, 1976: 64).
19. **Бастрок, бастрык, бастрик [Bastrok, bastrık, bastrik]:** Arabayı çekmek için kullanılan bir direk; sırık; kaldıraç (Fasmer 1, 1986: 132; Karaağaç, 2021: 84; Şipova, 1976: 66).
20. **Белеза [Beleza]:** Bir tür kürek (Fasmer 1, 1986: 147; Karaağaç, 2021: 97; Şipova, 1976: 76).
21. **Бирка [Birka]:** Üzeri sayı veya ölçü işaretleriyle çentiklenmiş sopa; tablet; tavla oyununda zar; iki bir (Fasmer 1, 1986: 167; Karaağaç, 2021: 115; Şipova, 1976: 80).
22. **Битюг [Bityug]:** Güçlü, kuvvetli bir levye (Fasmer 1, 1986: 169; Karaağaç, 2021: 116; Şipova, 1976: 169).
23. **Бүздыхан [Buzdihan]:** Çivilerle süslü değnek, sopa; değnek; baston; ucu çivili sopa (Fasmer 1, 1986: 232; Karaağaç, 2021: 129; Şipova, 1976: 90).
24. **Бүрюк [Burdyuk]:** Hayvan derisinden yapılmış bir torba; su veya şarap için deri kırba (Fasmer 1, 1986: 244; Karaağaç, 2021: 140; Şipova, 1976: 96).
25. **Бурндук [Burunduk]:** Deve dizgini; burun deliklerinden geçirilip tasma bağlanan ince çubuk; sandalye, tabure, bank (Fasmer 1, 1986: 248; Karaağaç, 2021: 142; Şipova, 1976: 101).
26. **Бутор [Butor]:** Gereksiz eşya, hurda; mal; pılıpıtı (Fasmer 1, 1986: 253; Karaağaç, 2021: 143; Şipova, 1976: 104).
27. **Десть [Dest]:** Kağıt destesi; demet; deste (Fasmer 1, 1986: 507; Karaağaç, 2021: 240; Şipova, 1976: 120).
28. **Диван [Divan]:** Kanepe; sedir, seki (Fasmer 1, 1986: 512; Karaağaç, 2021: 249; Şipova, 1976: 124).

- 29. Дуда, дудка [Duda, dudka]:** Kayıştan yapılan halk müzik aleti; düdük; düdük çalmak (Fasmer 1, 1986: 550; Karaağaç, 2021: 265; Şipova, 1976: 128).
- 30. Зепь [Zep]:** Çuval, kese; torba (Fasmer 2, 1986: 95; Karaağaç, 2021: 154; Şipova, 1976: 138).
- 31. Зурна [Zurna]:** Zurna (Fasmer 2, 1986: 108; Karaağaç, 2021: 956; Şipova, 1976: 139).
- 32. Кaban [Kaban]:** Yontulmuş kayadan yapılmış bir yaban domuzu figürü; dokurcun, yığın, küme; herhangi bir işlenmiş madde yığını (Fasmer 2, 1986: 149; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 146).
- 33. Каблук [Kabluk]:** Topuk altına, ayakkabı tabanına çivilenmiş deri ya da tahta; ayakkabı ökçesi (Fasmer 2, 1986: 151; Karaağaç, 2021: 439; Şipova, 1976: 147).
- 34. Казан [Kazan]:** Yemek pişirmek için kullanılan büyük kazan; tencere (Fasmer 2, 1986: 159; Karaağaç, 2021: 472; Şipova, 1976: 150).
- 35. Казы [Kazı]:** Kazları çağırmak için kullanılan bir teneke (Fasmer 2, 1986: 161; Karaağaç, 2021: 473; Şipova, 1976: 151).
- 36. Кайдалы [Kaydalı]:** Zincir, pranga; kelepçe (Fasmer 2, 1986: 161; Karaağaç, 2021: 468; Şipova, 1976: 152).
- 37. Калга [Kalga]:** Balta ile kabaca oyulmuş ev yapımı ahşap kap; içi oyulmuş kap; çanak, tabak; ağaç kase (Fasmer 2, 1986: 170; Karaağaç, 2021: 456; Şipova, 1976: 154).
- 38. Калып [Kalıp]:** Mermi dökmek için kullanılan kalıp; dökmece kalıbı; döküm kerçesi (Fasmer 2, 1986: 171; Karaağaç, 2021: 425; Şipova, 1976: 156).
- 39. Калъян [Kalyan]:** Doğu halklarında bir sigara içme aleti; nargile (Fasmer 2, 1986: 171; Karaağaç, 2021: 428; Şipova, 1976: 156).
- 40. Камча, канчуг [Kamça, kançug]:** Kırbaç; kamçı (Fasmer 2, 1986: 176; Karaağaç, 2021: 429; Şipova, 1976: 156).
- 41. Кандалий [Kandalıy]:** Demir pranga; kelepçe (Fasmer 2, 1986: 178; Karaağaç, 2021: 468; Şipova, 1976: 158).
- 42. Кандиль, кандило [Kandil, kandilo]:** Lamba; kandil (Fasmer 2, 1986: 179; Karaağaç, 2021: 432; Şipova, 1976: 159).

- 43. Кантар [Kantar]:** Bir ölçüm aleti, kantar (Fasmer 2, 1986: 181; Karaağaç, 2021: 433; Şipova, 1976: 159).
- 44. Кап [Kap]:** Kap (Fasmer 2, 1986: 183; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 160).
- 45. Капан, капкан [Kapan, kapkan]:** Kapan, tuzak; kuş kapanı (Fasmer 2, 1986: 183-186; Karaağaç, 2021: 436; Şipova, 1976: 160).
- 46. Капторга [Kaptorga]:** Tutturucu, metal toka; büyük torba çuval (Fasmer 2, 1986: 187; Karaağaç, 2021: 440; Şipova, 1976: 162).
- 47. Карбач [Karpuç]:** Kırbaç; kamçı (Fasmer 2, 1986: 195; Karaağaç, 2021: 498; Şipova, 1976: 168).
- 48. Карга [Karga]:** Bir kütüğe çakılan sivri uçlu destek demiri (Fasmer 2, 1986: 196; Karaağaç, 2021: 449; Şipova, 1976: 169).
- 49. Кармак [Karmak]:** Oltalı bir balık tutma aleti; çengel, olta, balık iğnesi (Fasmer 2, 1986: 201; Karaağaç, 2021: 451; Şipova, 1976: 170).
- 50. Катран [Katran]:** Katran (Fasmer 2, 1986: 211; Karaağaç, 2021: 460; Şipova, 1976: 172).
- 51. Кашик, Ковшик [Koşık, Kovşık]:** Bir kaşık veya kepçe; tahta kaşık (Fasmer 2, 1986: 215; Karaağaç, 2021: 456; Şipova, 1976: 175).
- 52. Каюк [Kayuk]:** Tekne, kayık (Fasmer 2, 1986: 215; Karaağaç, 2021: 466; Şipova, 1976: 176).
- 53. Келеп [Kelep]:** Değnekli baston, çekiçli sopa; sırık (Fasmer 2, 1986: 211; Karaağaç, 2021: 479; Şipova, 1976: 177).
- 54. Кентар [Kentar]:** Kantar (Fasmer 2, 1986: 181; Karaağaç, 2021: 433; Şipova, 1976: 159).
- 55. Кинжал [Kinjal]:** Hançer (Fasmer 2, 1986: 234; Karaağaç, 2021: 346; Şipova, 1976: 181).
- 56. Ковчег [Kovçeg]:** Bir şey saklamak için kutu; kap; sandık (Fasmer 2, 1986: 272; Karaağaç, 2021: 437; Şipova, 1976: 189).
- 57. Колчан [Kolçan]:** Ok çantası; kılıf; sadak, okluk, kalkan (Fasmer 2, 1986: 298; Karaağaç, 2021: 519; Şipova, 1976: 193).

- 58. Корчага [Korçaga]:** Çeşitli ev ihtiyaçları için kullanılan büyük, genellikle kilkap; deri veya kıldan yapılmış sıvı kap (Fasmer 2, 1986: 341; Karaağaç, 2021: 498; Şipova, 1976: 195).
- 59. Лагун [Lagun]:** Leğen; su taşımak için varil; fıçı (Fasmer 2, 1986: 446; Karaağaç, 2021: 569; Şipova, 1976: 218).
- 60. Лохань [Lohan]:** Bulaşık, çamaşır yıkamak için metal veya kilden leğen (Fasmer 2, 1986: 524; Karaağaç, 2021: 569; Şipova, 1976: 222).
- 61. Мажара, Маджара, можара [Majara, Madjara, mojara]:** Öküz arabası; dört tekerlekli büyük yük arabası (Fasmer 2, 1986: 557; Karaağaç, 2021: 575; Şipova, 1976: 226).
- 62. Макара [Makara]:** Makara; çile, yumak; çengel (Fasmer 2, 1986: 561; Karaağaç, 2021: 580; Şipova, 1976: 227).
- 63. Мусат [Musat]:** Bıçak ucu için çelik bileyici; çakmak (Fasmer, 1986: 15; Karaağaç, 2021: 588; Şipova, 1976: 238).
- 64. Наждак [Najdak]:** Zımpara; topuz; gürz; balta (Fasmer 3, 1986: 38; Karaağaç, 2021: 631; Şipova, 1976: 242).
- 65. Укрюк [Ukryuk]:** Atları yakalamak için ucunda bir koşum veya halka bulunan sırık (Fasmer 4, 1986: 157; Karaağaç, 2021: 873; Şipova, 1976: 344).
- 66. Очаг [Oçag]:** Ateş yakmaya veya tutmaya yarayan yer; ocak, fırın (Fasmer 3, 1986: 177; Karaağaç, 2021: 647; Şipova, 1976: 253).
- 67. Палаш [Palaş]:** Kısa, geniş kılıç (Fasmer 3, 1986: 191; Karaağaç, 2021: 669; Şipova, 1976: 256).
- 68. Рундук [Runduk]:** Yastık; sandık; oturak (Fasmer 3, 1986: 217; Karaağaç, 2021: 656; Şipova, 1976: 265).
- 69. Саадак [Saadak]:** Kirişli bir yay; okluk (Fasmer 3, 1986: 540; Karaağaç, 2021: 714; Şipova, 1976: 266).
- 70. Сандак [Sandal]:** Gemi; sandal; sahil teknesi (Fasmer 3, 1986: 556; Karaağaç, 2021: 727; Şipova, 1976: 276).
- 71. Сундук [Sunduk]:** Eşyaları saklamaya yarayan kilitli büyük kutu; sandık (Fasmer 3, 1986: 803; Karaağaç, 2021: 727; Şipova, 1976: 292).
- 72. Табор [Tabor]:** Çadır; kamp (Fasmer 4, 1986: 6; Karaağaç, 2021: 803; Şipova, 1976: 298).

- 73. Таран [Tagan]:** Altında ateş yakılan bir Kazan sehпасı; üç ayaklı kazan sehпасı (Fasmer 4, 1986: 9; Karaağaç, 2021: 804; Şipova, 1976: 300).
- 74. Таз [Taz]:** Tas; geniş ve sığ bir kap (Fasmer 4, 1986: 10; Karaağaç, 2021: 819; Şipova, 1976: 301).
- 75. Тай [Tay]:** Balya; buğday çuvalı; kano; ağaç içi oyularak yapılan sandal (Fasmer 4, 1986: 10; Karaağaç, 2021: 824; Şipova, 1976: 301).
- 76. Тамбур [Tambur]:** Tacikistan, Özbekistan yörelerinde mandolin tipi bir müzik aleti; dambura; telli saz (Fasmer 4, 1986: 17; Karaağaç, 2021: 811; Şipova, 1976: 305).
- 77. Тарабан [Taraban]:** Davul (Fasmer 4, 1986: 20; Karaağaç, 2021: 226; Şipova, 1976: 308).
- 78. Тарантас [Tarantas]:** Fayton; yol arabası (Fasmer 4, 1986: 21; Karaağaç, 2021: 296; Şipova, 1976: 309).
- 79. Тальян [Talyan]:** Denizin dibine indirilen ve balık çıktığında dört direktan kaldırılan ağ; balık avlama ağ ve sopası (Fasmer 4, 1986: 17; Karaağaç, 2021: 223; Şipova, 1976: 305).
- 80. Темляк [Temlyak]:** Silahın kabzasındaki fırçalı halka; kılıcı rahat kullanmak için kabza üzerine yapılan düğüm; demir (Fasmer 4, 1986: 40; Karaağaç, 2021: 834; Şipova, 1976: 318).
- 81. Терези, тѐрезы, тереза [Terezi, tyorezi, tereza]:** Terazі; kantar (Fasmer 4, 1986: 46; Karaağaç, 2021: 837; Şipova, 1976: 319).
- 82. Тояг, тояга [Toyag, toyaga]:** Sopa, asa, çubuk; değnek, çomak (Fasmer 4, 1986: 91; Karaağaç, 2021: 229; Şipova, 1976: 328).
- 83. Тулумбас [Tulumbas]:** Büyük bir Türk davulu; timbal çeşidi, tef (Fasmer 4, 1986: 118; Karaağaç, 2021: 228; Şipova, 1976: 332).
- 84. Улык [Uluk]:** Tırmık çubukları; tırmık koşumu; hayvanın arabaya koşulduğu sırık (Fasmer 4, 1986: 160; Karaağaç, 2021: 874; Şipova, 1976: 346).
- 85. Утюг [Utyug]:** Ütü (Fasmer 4, 1986: 177; Karaağaç, 2021: 882; Şipova, 1976: 352)
- 86. Учан [Uçan]:** Tekne (Fasmer 4, 1986: 179; Karaağaç, 2021: 871; Şipova, 1976: 353).

- 87. Учуг [Uçug]:** Nehir üzerinde balık tutmak için etrafı çitle örölmüş set (Fasmer 4, 1986: 180; Karaağaç, 2021: 871; Şipova, 1976: 353).
- 88. Фитиль [Fitol]:** Lambaları yakmak için kullanılan keten veya lüleden yapılmış şerit (Fasmer 4, 1986: 197; Karaağaç, 2021: 306; Şipova, 1976: 357).
- 89. Ханджер [Hanjer]:** Hançer (Fasmer 4, 1986: 221; Karaağaç, 2021: 346; Şipova, 1976: 361).
- 90. Хомут [Homut]:** Kelepçe; atı arabaya koşan silindir biçimli kayış (Fasme 4r, 1986: 259; Karaağaç, 2021: 345; Şipova, 1976: 365).
- 91. Чанак [Çanak]:** Ahşap bir kase; bir tür ağaç kase; kilden yapılmış kase (Fasmer 4, 1986: 314; Karaağaç, 2021: 173; Şipova, 1976: 374).
- 92. Чека [Çeka]:** Bir tıkaç; çivi (Fasmer 4, 1986: 324; Karaağaç, 2021: 186; Şipova, 1976: 380).
- 93. Чекан [Çekan]:** Uzun saplı bilenmiş balta; savaş baltası; topuz; çekiç; sikke basma makinesi (Fasmer 4, 1986: 324; Karaağaç, 2021: 166; Şipova, 1976: 381).
- 94. Чекуша [Çekuşa]:** Çekiç; tokmak (Fasmer 4, 1986: 326; Karaağaç, 2021: 186; Şipova, 1976: 382).
- 95. Чембур [Çembur]:** Bir atı çekmek için takılan kemer; çılbrı, dizgin (Fasmer 4, 1986: 331; Karaağaç, 2021: 198; Şipova, 1976: 384).
- 96. Чемодан [Çemodan]:** Valiz, bavul; giysi saklanan yer, bohça (Fasmer 4, 1986: 332; Karaağaç, 2021: 172; Şipova, 1976: 387).
- 97. Чизгини [Çizgini]:** Dizgin, tasma; yular (Fasmer 4, 1986: 360; Karaağaç, 2021: 251; Şipova, 1976: 390).
- 98. Чилим [Çilim]:** Tütün piposu; ağızlık (Fasmer 4, 1986: 362; Karaağaç, 2021: 198; Şipova, 1976: 392).
- 99. Чира [Çirak]:** Şamdan; meşale (Fasmer 4, 1986: 364; Karaağaç, 2021: 199; Şipova, 1976: 393).
- 100. Чугун [Çugun]:** Yemek pişirmek için demir dökme kalıp (Fasmer 4, 1986: 377; Karaağaç, 2021: 208; Şipova, 1976: 399).
- 101. Чум [Çum]:** Uzun saplı bir kepçe veya büyük saplı bir kaşık (Fasmer 4, 1986: 381; Karaağaç, 2021: 172; Şipova, 1976: 401).

102.	Шабала [Şabala]: Büyük delikli kaşık; kevgir; büyük ağaç kaşık (Fasmer 4, 1986: 391; Karaağaç, 2021: 780; Şipova, 1976: 404).
103.	Шандал [Şandal]: Şamdan (Fasmer 4, 1986: 404; Karaağaç, 2021: 784; Şipova, 1976: 410).
104.	Шар [Şar]: Boya (Fasmer 1, 1986: 406; Karaağaç, 2021: 126; Şipova, 1976: 411).
105.	Шах [Şah]: Balık ağını tutan kazık; büyük bir olta takımı (Fasmer 4, 1986: 415; Karaağaç, 2021: 780; Şipova, 1976: 415).
106.	Шайка [Şayka]: Bir veya iki kulplu çemberli kap; hamam tası (Fasmer 4, 1986: 311; Karaağaç, 2021: 788; Şipova, 1976: 406).
107.	Яндова [Yandova]: Düz bir kase (Fasmer 5, 1986: 558; Karaağaç, 2021: 905; Şipova, 1976: 437).
108.	Ярык [Yarık]: Zırh (Fasmer 4, 1986: 563; Karaağaç, 2021: 952; Şipova, 1976: 440).

Tablo 2.10. Gıda – Yemek – Yiyecek – İçecek Alanında Kelimeler

Gıda – Yemek – Yiyecek – İçecek Alanında Kelimeler	
1.	Айран [Ayran]: Ayran (Fasmer 1, 1986: 65; Karaağaç, 2021: 58; Şipova, 1976: 26).
2.	Арак, арака, араки [Arak, araka araki]: Tahıl ve pirinçten yapılan votka; rakı (Fasmer 1, 1986: 82; Karaağaç, 2021:36; Şipova, 1976: 34).
3.	Арьян [Aryan]: Ayran (Fasmer 1, 1986: 92; Karaağaç, 2021: 58; Şipova, 1976: 40).
4.	Ашатъ [Aşat]: Yemek, besin, gıda (Fasmer 1, 1986: 98; Karaağaç, 2021: 47; Şipova, 1976: 42).
5.	Басман [Basman]: Halk ekmeği; saray ekmeği, resmi kurumun ekmeği (Fasmer 1, 1986: 131; Karaağaç, 2021: 89; Şipova, 1976: 65).
6.	Баурсак [Boursak]: Yağda kızartılmış et ve hamur parçalarından oluşan yemek (Fasmer 1, 1986: 136; Karaağaç, 2021: 65-66; Şipova, 1976: 68).
7.	Бекмес [Bekmes]: Pekmez; elma, armut veya kavundan yapılmış katı sıvı (Fasmer 1, 1986: 146; Karaağaç, 2021: 683; Şipova, 1976: 75).

8. **Брага [Bıragı]:** Yerli bira (Fasmer 1, 1986: 205; Karaağaç, 2021: 129; Şipova, 1976: 88).
9. **Будан [Budan]:** Etli un çorbası; lapa, bulamaç (Fasmer 1, 1986: 229; Karaağaç, 2021: 136; Şipova, 1976: 89).
10. **Буза [Buza]:** Ekşi süttten veya mayalanmış darıdan, yulaftan yapılmış bir içecek (Fasmer 1, 1986: 232; Karaağaç, 2021: 129; Şipova, 1976: 90).
11. **Булгур [Bulgur]:** Bulgur; ezilmiş buğday (Fasmer 1, 1986: 238; Karaağaç, 2021: 138; Şipova, 1976: 93).
12. **Бурчак [Burçak]:** Yağda kızartılmış bir tür buğday ekmeği; bisküvi; iri taneli, kara benekli bezelye (Fasmer 1, 1986: 249; Karaağaç, 2021: 140; Şipova, 1976: 101).
13. **Гардал [Gardal]:** Hardal (Fasmer 1, 1986: 393; Karaağaç, 2021: 350; Şipova, 1976: 114).
14. **Далма [Dalma]:** Dolma (Fasmer 1, 1986: 483; Karaağaç, 2021: 256; Şipova, 1976: 118).
15. **Кабартма [Kabartma]:** Bir çeşit gözleme; ekşi hamurdan yapılan kabartma, pişi (Fasmer 2, 1986: 150; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 147).
16. **Казань, Кабав [Kazan, Kabav]:** Bir kazanda kızartılmış ufalanmış kuzu; kazan kebabı (Fasmer 1, 1986: 159; Karaağaç, 2021: 472; Şipova, 1976: 150).
17. **Казы [Kazı]:** Karın yağıyla doldurulmuş sosis; at sucuğu; kıymalı börek veya iç (Fasmer 1, 1986: 161; Karaağaç, 2021: 473; Şipova, 1976: 151).
18. **Каймак [Kaymak]:** Kaymak (Fasmer 1, 1986: 161; Karaağaç, 2021: 468; Şipova, 1976: 152).
19. **Калач [Kalaç]:** Beyaz ekmek, simit; kilit biçimli buğday ekmeği; çörek (Fasmer 2, 1986: 165; Karaağaç, 2021: 420; Şipova, 1976: 153).
20. **Калья [Kalya]:** Sebze yemeği; havuçlu, pancarlı ve etli çorba (Fasmer 2, 1986: 171; Karaağaç, 2021: 428; Şipova, 1976: 156).
21. **Катык [Katık]:** Katık; ekşiyip kesilmiş süt (Fasmer 2, 1986: 211; Karaağaç, 2021: 459; Şipova, 1976: 172).
22. **Кебаб [Kebab]:** Kebab (Fasmer 2, 1986: 147; Karaağaç, 2021: 474; Şipova, 1976: 177).

- 23. Коврига [Kovriga]:** Somun ekmek; gevrek ekmek dilimi (Fasmer 2, 1986: 272; Karaağaç, 2021: 320; Şipova, 1976: 189).
- 24. Лаваш [Lavaş]:** Lavaş, büyük pide biçiminde tatlı buğday ekmeği (Fasmer 2, 1986: 472; Karaağaç, 2021: 568; Şipova, 1976: 218).
- 25. Махан, маханина [Mahan, mahanina]:** Et; at eti; koç, koyun eti; et yemeği (Fasmer 2, 1986: 584; Karaağaç, 2021: 289; Şipova, 1976: 231).
- 26. Нардек [Nardek]:** Nar şurubu; nar şerbeti (Fasmer 3, 1986: 44; Karaağaç, 2021: 635; Şipova, 1976: 244).
- 27. Пилав [Pilav]:** Pilav (Fasmer 3, 1986: 261; Karaağaç, 2021: 692; Şipova, 1976: 260).
- 28. Рака [Raka]:** Rakı (Fasmer 3, 1986: 449; Karaağaç, 2021: 702; Şipova, 1976: 263).
- 29. Салма [Salma]:** Köfteli veya erişteli un çorbası (Fasmer 3, 1986: 550; Karaağaç, 2021: 724; Şipova, 1976: 274).
- 30. Табани [Tabani]:** Bir tür gözleme; kalın yufka (Fasmer 4, 1986: 6; Karaağaç, 2021: 801; Şipova, 1976: 298).
- 31. Тарка, тарки [Tarka, tarki]:** Ortasında çekirdeksiz kuru üzüm veya reçel bulunan bisküvi; pişi türü; katmer, hamur işi (Fasmer 4, 1986: 24; Karaağaç, 2021: 227; Şipova, 1976: 310).
- 32. Халва [Halva]:** Helva (Fasmer 4, 1986: 217; Karaağaç, 2021: 364; Şipova, 1976: 360).
- 33. Чигит [Çigit]:** Peynir; bol tuzlu lor peyniri (Fasmer 4, 1986: 359; Karaağaç, 2021: 196; Şipova, 1976: 390).
- 34. Чихирь [Çihir]:** Kırmızı Kafkasya şarabı; vodka (Fasmer 4, 1986: 368; Karaağaç, 2021: 167; Şipova, 1976: 395).
- 35. Шашлык [Şaşlık]:** Şaşlık; şiş kebab (Fasmer 4, 1986: 416; Karaağaç, 2021: 787; Şipova, 1976: 415).
- 36. Шербет [Şerbet]:** Şerbet (Fasmer 4, 1986: 429; Karaağaç, 2021: 791; Şipova, 1976: 417).
- 37. Ширтан [Şirtan]:** İşkembeden dikilmiş koyun eti; işkembeden yapılmış büyük sucuk (Fasmer 4, 1986: 442; Karaağaç, 2021: 795; Şipova, 1976: 420).

- 38. Шурпа, шорба, шерба** [Şurpa, şorba, şerba]: Genellikle pirinç ve baharatla birlikte sebzeli koyun eti çorbası; çorba, balık çorbası (Fasmer 4, 1986: 467; Karaağaç, 2021: 210; Şipova, 1976: 425).

Tablo 2.11. Renkler ile İlgili Kelimeler

Renkler ile İlgili Kelimeler
1. Алый [Алы]: Açık, parlak kırmızı, al (Fasmer 1, 1986: 73; Karaağaç, 2021: 19; Şipova, 1976: 31). 2. Капкара [Капкара]: Kapkara, simsiyah; kara, esmer (Fasmer 2, 1986: 186; Karaağaç, 2021: 441; Şipova, 1976: 161). 3. Чагравый, чегравый [Çagravıy, çegravıy]: Koyu kül rengi; boz; kahverengi (Fasmer 4, 1986: 310; Karaağaç, 2021: 167; Şipova, 1976: 370). 4. Чалый [Çalıy]: Gri veya kahverengi; bir at rengi, gri boz, kır (Fasmer 4, 1986: 313; Karaağaç, 2021: 168; Şipova, 1976: 374).

Tablo 2.12. Mimari Alanda Kelimeler

Mimari Alanda Kelimeler
1. Алачуга [Alaçuga]: Çuvaş ve Tatarlarda kazanlarda yemek pişirmek için avlunun ortasında yapılmış bina; barınak, kulübe (Fasmer 1, 1986: 69; Karaağaç, 2021: 21; Şipova, 1976: 29). 2. Амбарь [Ambar]: Tahıl, erzak, mal, eşya depolamak için kullanılan bina; ambar (Fasmer 1, 1986: 75; Karaağaç, 2021: 30; Şipova, 1976: 33). 3. Дербень [Derben]: Bir değirmende avlusu olmayan kulübe; değirmenci barınağı (Fasmer 1, 1986: 500; Karaağaç, 2021: 237; Şipova, 1976: 120). 4. Кабак [Kabak]: İçki içilen yer, meyhane; kabakla içki içilen ve satılan yer (Fasmer 2, 1986: 148; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 145). 5. Каланча [Kalança]: Gözetleme kulesi; kale (Fasmer 2, 1986: 165; Karaağaç, 2021: 423; Şipova, 1976: 153). 6. Кереметь [Kerement]: Tahkimat, savunma için yapılmış askeri yapılar; sağlamlaştırmak, güçlü ve dayanıklı hale getirmek (Fasmer 2, 1986: 224; Karaağaç, 2021: 486; Şipova, 1976: 179).

7. **Терем [Terem]:** Boyar veya soyluların evi; kule şeklinde bir konak; zengin evi; yüksek yerlere yapılan konak (Fasmer 4, 1986: 47; Karaağaç, 2021: 839; Şipova, 1976: 319).
8. **Шалаш [Şalaş]:** Direklerden, dallarla kaplı kazıklardan, samandan yapılan geçici bir bina; alaçık, temelsiz, iğreti ve döküntü yapı (Fasmer 4, 1986: 397; Karaağaç, 2021: 722; Şipova, 1976: 408).
9. **Юрта [Yurta]:** Asya'da göçebe hakların deri ve keçelerle demir direkleri kaplayarak inşa ettikleri bir konut; göçebe çadırı (Fasmer 4, 1986: 534; Karaağaç, 2021: 936; Şipova, 1976: 430).

Tablo 2.13. Lakap – Mizaç – Duygular – Görünüş ile İlgili Kelimeler

Lakap – Mizaç – Duygular – Görünüş ile İlgili Kelimeler
1. Абаз [Abaza]: Aptal, deli, anlaşılmaз konuşan (Fasmer 1, 1986: 56; Karaağaç, 2021: 2; Şipova, 1976: 23). 2. Айда [Ayda]: Bağırmaк, çağırмак, uzaklaştıрмак; haydi anlamında kullanılan ünlem (Fasmer 1, 1986: 64; Karaağaç, 2021: 359; Şipova, 1976: 25). 3. Аламанский [Alamanskiy]: Serseri; yağmacı; hırsız (Fasmer 1, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 21; Şipova, 1976: 28). 4. Алашит [Alaşit]: Mırıldanмак, bağırмак; kavga etmek, gürültü, patırtı çıkarmaк (Fasmer 1, 1986: 69; Karaağaç, 2021: 20; Şipova, 1976: 29). 5. Алым, алыма [Alım, alıma]: Alık, aptal; saf, temiz kalpli (Fasmer 1, 1986: 73; Karaağaç, 2021: 19; Şipova, 1976: 31). 6. Алыр, алырь, алыра, алыря, алырник, алыршик, алырница, алырщица [Alır, alır, alıra, alırya, alırnık, alırşık, alırnıtsa, alırşıtsa]: Dolandırıcı; sihirbaz, canbaz; hilekar, yalancı; asalak (Fasmer 1, 1986: 73; Karaağaç, 2021: 19; Şipova, 1976: 31). 7. Аман [Aman]: Türkiye ile Asya arasında kalan bölgelerde merhamet, yardım dileme anlamında kullanılan ünlem; acıma, bağışlama, savunma, yardım (Fasmer 1, 1986: 75; Karaağaç, 2021: 29; Şipova, 1976: 32).

8. **Базан [Bazan]:** Bağırarak konuşmak; palavracı; yaygaracı, bağırğan (Fasmer 1, 1986: 105; Karaağaç, 2021: 66; Şipova, 1976: 46)
9. **Баламут [Balamut]:** Geveze; zıpır; boş boğaz (Fasmer 1, 1986: 113; Karaağaç, 2021: 136; Şipova, 1976: 54).
10. **Балбан [Balban]:** Kütük; aptal, ahmak, deli (Fasmer 1, 1986: 111; Karaağaç, 2021: 73; Şipova, 1976: 55).
11. **Балбес [Balbes]:** Aptal, kötü huylu genç adam; ahmak (Fasmer 1, 1986: 114; Karaağaç, 2021: 113; Şipova, 1976: 57).
12. **Баскак [Baskak]:** Cesur, geveze veya küstah kişi; gözü pek; cüretkar, yüz­süz (Fasmer 1, 1986: 131; Karaağaç, 2021: 82; Şipova, 1976: 64).
13. **Башка [Başka]:** Akıllı kafa, zeki kafa anlamında kullanılır; akıl, zeka (Fasmer 1, 1986: 139; Karaağaç, 2021: 86; Şipova, 1976: 71).
14. **Безалаберный [Bezalaberniy]:** Düzensiz, dikkatsiz, umursamaz; tertipsiz (Fasmer 1, 1986: 144; Karaağaç, 2021: 20; Şipova, 1976: 73).
15. **Бельмес [Belmes]:** Cahil, eğitimsiz kişi; küstah; ahmak, aptal (Fasmer 1, 1986: 149; Karaağaç, 2021: 113; Şipova, 1976: 77).
16. **Бутуз, Бутыс [Butuz, Butus]:** Şişman ve kısa boylu adam; bodur (Fasmer 1, 1986: 253; Karaağaç, 2021: 118; Şipova, 1976: 104).
17. **Бутурла [Buturla]:** Geveze, yalancı; palavracı, küstah (Fasmer 1, 1986: 254; Karaağaç, 2021: 143; Şipova, 1976: 104).
18. **Гайда [Gayda]:** Gidelim! Gidelim! anlamında kullanılan ünlem; haydi, şimdi, hemen (Fasmer 1, 1986: 383; Karaağaç, 2021: 359; Şipova, 1976: 113).
19. **Донгус [Dongus]:** Aptal, ahmak, kalın kafalı; domuz (Fasmer 1, 1986: 529; Karaağaç, 2021: 257; Şipova, 1976: 126).
20. **Калык [Kalık]:** Şişman, kısa boylu adam; tombul, iri yapılı (Fasmer 2, 1986: 171; Karaağaç, 2021: 424; Şipova, 1976: 155).
21. **Кастить [Kastit]:** Kötü niyet; birini azarlamak (Fasmer 2, 1986: 208; Karaağaç, 2021: 455; Şipova, 1976: 171).
22. **Кейф [Keyif]:** Tembellik, aylaklık; keyif vermek (Fasmer 2, 1986: 221; Karaağaç, 2021: 492; Şipova, 1976: 177).
23. **Кекать [Kekat]:** Hıçkırmak; kekelemek (Fasmer 2, 1986: 221; Karaağaç, 2021: 478; Şipova, 1976: 177).

- 24. Клянча [Klyança]:** Yalvarmak, yakarmak; dilenmek, diz üstü çökmek; çok ısrar eden dilenci (Fasmer 2, 1986: 259; Karaağaç, 2021: 245; Şipova, 1976: 186).
- 25. Левенец [Levenets]:** Uzun boylu, şişman bir adam; topuz, kütük; kuvvetli güçlü adam (Fasmer 2, 1986: 472; Karaağaç, 2021: 570; Şipova, 1976: 221).
- 26. Олух [Oluh]:** Aptal, avanak, ahmak; budala (Fasmer 4, 1986: 136; Karaağaç, 2021: 25; Şipova, 1976: 249).
- 27. Талашиться [Talaşıtsya]:** Telaş etmek, itişip kakışmak; tartışmak, kavgaya etmek; koşuşturmak, gürültü etmek (Fasmer 4, 1986: 15; Karaağaç, 2021: 222; Şipova, 1976: 304).
- 28. Шалага [Şalagay]:** Beceriksiz; asalak; çapkın (Fasmer 4, 1986: 397; Karaağaç, 2021: 169; Şipova, 1976: 407).

Tablo 2.14. Ölçü Birimleri Alanında Kelimeler

Ölçü Birimleri Alanında Kelimeler
1. Агач [Ağaç]: Kırım uzunluk ölçü birimi; bir saatlik uzaklık (Fasmer 1, 1986: 60; Karaağaç, 2021: 11; Şipova, 1976: 23). 2. Аршин [Arşin]: Dirsekten parmak uçlarına kadar olan bir Tatar ölçü birimi; 0.711 metreye eşit eski uzunluk ölçüsü (Fasmer 1, 1986: 61; Karaağaç, 2021: 42; Şipova, 1976: 40). 3. Батман [Batman]: Bir ağırlık ölçüsü (Fasmer 1, 1986: 134; Karaağaç, 2021: 89; Şipova, 1976: 67). 4. Безмен [Bezmen]: 10 kg'lık bir ağırlık ölçüsü; el terazisi (Fasmer 1, 1986: 144; Karaağaç, 2021: 108; Şipova, 1976: 74). 5. Капа [Kapa]: Tahıl ölçeği; ağırlık birimi (Fasmer 2, 1986: 183; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 160). 6. Капан [Kapan]: Kafkasya'da bir ekmek ölçüsü; ölçek (Fasmer 2, 1986: 183; Karaağaç, 2021: 434; Şipova, 1976: 160). 7. Око [Oko]: Türk ağırlık birimi; üç librelilik, okka (Fasmer 3, 1986: 129; Karaağaç, 2021: 650; Şipova, 1976: 249).

Tablo 2.15. İnsan Bedeni – Doku – Organ Adları Alanında Kelimeler

İnsan Bedeni – Doku – Organ Adları Alanında Kelimeler	
1. Альчик [Alçik]:	Hayvanın arka ayağının diz ekleminden bir kemik; aşık kemiği (Fasmer 1, 1986: 74; Karaağaç, 2021: 48; Şipova, 1976: 32).
2. Баш [Baş]:	Kafa, baş, kelle (Fasmer 1, 1986: 138; Karaağaç, 2021: 84; Şipova, 1976: 70).
3. Белер [Beleg]:	Vücudun herhangi bir yerinde bulunan beyaz leke; nişan, işaret (Fasmer 1, 1986: 147; Karaağaç, 2021: 98; Şipova, 1976: 76).
4. Бубрег [Bubreg]:	Böbrek; hayvan böbreği (Fasmer 1, 1986: 226; Karaağaç, 2021:130; Şipova, 1976: 88).
5. Бутурлык [Buturhk]:	Uyluk; kalça kemiği; kaval kemiği yanlarında üç uzun plaka (Fasmer 1, 1986: 254; Karaağaç, 2021: 143; Şipova, 1976: 105).
6. Далак [Dalak]:	Dalak hastalığı, dalak (Fasmer 1, 1986: 482; Karaağaç, 2021: 222; Şipova, 1976: 118).
7. Кабарга [Kabarga]:	Kaburga (Fasmer 2, 1986: 149; Karaağaç, 2021: 408; Şipova, 1976: 146).
8. Кадык [Kadık]:	Nefes borusunun belirgin bir kısmı; gırtlak; gırtlak kıkırdağı (Fasmer 2, 1986: 157; Karaağaç, 2021: 412; Şipova, 1976: 149).
9. Калкан [Kalkan]:	Bir hayvanın başının arkasındaki yağ bezesi; boyun veya gerdandaki yağ tabakası (Fasmer 2, 1986: 169; Karaağaç, 2021: 426; Şipova, 1976: 155).
10. Камчуг [Kamçug]:	Gut hastalığı; kamçı (Fasmer 2, 1986: 176; Karaağaç, 2021: 429; Şipova, 1976: 157).

Tablo 2.16. Özel Ad – Unvan Alanında Kelimeler

Özel Ad – Unvan Alanında Kelimeler	
1. Адам [Adam]:	Yeryüzündeki ilk insan; adam; iyi insan (Fasmer 1, 1986: 62; Karaağaç, 2021: 8; Şipova, 1976: 24).
2. Алпaut [Alpaut]:	Tatar Rus soylularına verilen isim; asilzade soylu; tanınmış kişi; ünlü kişi (Fasmer 1, 1986: 72; Karaağaç, 2021: 27; Şipova, 1976: 30).

3. **Апайка [Apayka]:** Yaşlı kadınlar için saygı sözü; hitap (Fasmer 1, 1986: 80; Karaağaç, 2021: 34; Şipova, 1976: 34).
4. **Бай [Bay]:** Zengin adam; güçlü, nüfuzlu kimse (Fasmer 1, 1986: 106; Karaağaç, 2021: 90; Şipova, 1976: 48).
5. **Сан [San]:** İleri gelenlerin, soyluların unvanı; ad, unvan, paye (Fasmer 3, 1986: 555; Karaağaç, 2021: 726; Şipova, 1976: 275).
6. **Фарфор [Farfor]:** Çin imparatorunun unvanı; Çin de bir bölgenin adı (Fasmer 4, 1986: 186; Karaağaç, 2021: 293; Şipova, 1976: 354).
7. **Хан [Han]:** Bazı doğu ülkelerinde hükümdar unvanı; kağan, hakan (Fasmer 4, 1986: 221; Karaağaç, 2021: 346; Şipova, 1976: 351).

Tablo 2.17. Gök Cisimleri – Hava Olayları Alanında Kelimeler

Gök Cisimleri – Hava Olayları Alanında Kelimeler	
1.	Бора [Bora]: Yerel bir kıyı fırtınası; bora, güçlü rüzgar (Fasmer 1, 1986: 193; Karaağaç, 2021: 122; Şipova, 1976: 85).
2.	Буран [Buran]: Kar fırtınası, boran; kuvvetli kuzey rüzgarı fırtınası; tufan (Fasmer 1, 1986: 243; Karaağaç, 2021: 122; Şipova, 1976: 95).
3.	Бус, бусенёц [Bus, busenyets]: Sert havalarda en küçük yağmur; yağmurlu havalardaki şiddetli çisenti; sis, çiğ (Fasmer 1, 1986: 250; Karaağaç, 2021: 699; Şipova, 1976: 102).
4.	Пурясь [Puryas]: Kuzey rüzgarı; poyraz (Fasmer 3, 1986: 410; Karaağaç, 2021: 698; Şipova, 1976: 262).
5.	Туман [Tuman]: Sis, dumanlı; karanlık; toprak yüzeyindeki nemli buğu (Fasmer 4, 1986: 119; Karaağaç, 2021: 263; Şipova, 1976: 334).
6.	Ураган [Uragan]: Kasırga; boran, tufan (Fasmer 4, 1986: 166; Karaağaç, 2021: 876; Şipova, 1976: 348).

Tablo 2.18. Değerli Taşlar – Madenler – Minareller Alanında Kelimeler

Değerli Taşlar – Madenler – Minareller Alanında Kelimeler	
1.	Алмаз [Almaz]: Elmas (Fasmer 1, 1986: 71; Karaağaç, 2021: 279; Şipova, 1976: 30).
2.	Бирюза [Biryuza]: Mavi veya soluk yeşil renkli opak değerli bir taş; firuze taşı (Fasmer 1, 1986: 167; Karaağaç, 2021: 304; Şipova, 1976: 80).
3.	Жестъ [Jest]: Sarı bakır; kalay; bakır madeni (Fasmer 2, 1986: 51; Karaağaç, 2021: 926; Şipova, 1976: 137)
4.	Зеберзат, изумруд [Zeberzat, izumrud]: Zümrüt taşı (Fasmer 2, 1986: 123; Karaağaç, 2021: 957; Şipova, 1976: 138).
5.	Лал [Lal]: Değerli bir taş, yakut (Fasmer 2, 1986: 453; Karaağaç, 2021: 566; Şipova, 1976: 219).
6.	Нафтъ [Naft]: Minarel; sıvı, yanıcı madde; petrol (Fasmer 3, 1986: 70; Karaağaç, 2021: 639; Şipova, 1976: 246).
7.	Чамур [Çamur]: Killi toprak; çamur, balçık (Fasmer 4, 1986: 313; Karaağaç, 2021: 172; Şipova, 1976: 374).
8.	Яхонт, Яхуть [Yahont, Yahut]: Yakut (Fasmer 4, 1986: 570; Karaağaç, 2021: 900; Şipova, 1976: 443).

Tablo 2.19. Meslek Adları Alanında Kelimeler

Meslek Adları Alanında Kelimeler	
1.	Малай [Malay]: Genç hizmetçi; çocuk, oğlan uşak (Fasmer 2, 1986: 562; Karaağaç, 2021: 582; Şipova, 1976: 227).
2.	Толмач [Tolmaç]: Tercüman (Fasmer 4, 1986: 72; Karaağaç, 2021: 245; Şipova, 1976: 324).

2.5. RUSÇADAN TÜRKÇEYE GEÇEN ÖDÜNC KELİMELERİN ANALİZİ

Genel olarak Türkiye Türkçesinin söz varlığı üzerinde Rusçanın etkisine bakıldığında, bu etkinin boyutunun Türkçenin Rusça üzerindeki etkisine oranla daha kısıtlı olduğu görülmektedir (Özeren, 2014: 1096). Türkçenin Rusça üzerindeki söz

varlığı etkisinin daha fazla olması; siyasi sebepler ve göçlere bağlı olarak Sovyet coğrafyasında yaşayan Türklerin fazla olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Türk Dil kurumunun tespit ettiği verilere göre, Türkçenin yazı diline geçmiş 37 Rusça kökenli kelime bulunmaktadır (Şakar, 2015: 2333). Özeren, Çağdaş Türkçenin yazı dilinde Rusça kökenli 41 kelime yer aldığını ifade etmektedir. Türkçenin yöre ağızları incelendiğinde ise bu sayısının 265 olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar Rusça kökenli kelimelerin genel olarak doğu kolu ağızlarının ikinci alt bölümlerinde görüldüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle Kars, Ardahan, Erzurum gibi Kuzey Anadolu yöre ağızlarında Rusça kökenli kelimelerin daha çok yer aldığı görülmektedir. Ancak bunun yanı sıra diğer yörelerin ağız gruplarında da Rusça kökenli kelimeler tespit edildiğinden bahsetmek mümkündür. Türkçenin ağızlarındaki Rusça kökenli sözcüklerin çoğunlukla sosyal yaşam ile ilgili olduğu görülmektedir (Özeren, 2014: 1096).

Rusçadan ödünç alınan bölgesel kelime dağarcığı, Doğu Anadolu'da özellikle de Erzurum ve Kars'ta yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu Rusça kelimelerin çoğu günlük yaşam faaliyetlerin yanı sıra askeri alanlarla da ilgilidir. Muhtemelen bu kelimeler ilk olarak buraya kalıcı olarak yerleşen Rus gruplarıyla etkileşim sürecinde, ikinci olarak ise Rus birliklerinin bu bölgelerdeki uzun süreli varlığı sırasında yerel halk tarafından öğrenilmiştir (Bak ve Şapoval, 2020: 57). Şöyle söylenebilir ki, Türkçenin yöre ağızlarında bulunan Rusça kökenli kelimelerin günümüzde henüz kullanılıyor olması, bu etkileşimin doğrudan gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda yapılan analizler neticesinde; Kuzey Doğu Anadolu bölgesi Kars, Ardahan, Erzurum yöre ağızlarında 78 Rusça kökenli kelime olduğu saptanmıştır. Ancak bunlardan 20 kelimenin derleme yapan kişilerin fikirlerine ait olduğu düşünülerek kapsam dışında tutulmasıyla ortaya konulan Rusça kökenli kelime sayısı 58 olarak sonuçlandırılmıştır (Özeren, 2014: 1111). Buradan Ruslarla yapılan savaşlar, ticaret veya kültürel alışveriş vb. etkileşimlerin yöre ağızlarının söz varlığı üzerinde kalıcı izler bıraktığı anlaşılmaktadır.

2.5.1. Türkçenin Söz Varlığındaki Rusça Kökenli Kelimelerin Sınıflandırılması

Türkler ve Ruslar arasındaki münasebetler neticesinde Rus dili Türkçenin söz varlığını belli düzeyde etkilemiştir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, Türkçenin yazı dili ve yöre ağızlarında bulunan kelimelerin fonetik yapısında ve telaffuz şeklinde

farklılıklar meydana gelmiştir. Bazı kelimeler, Rusça okunuşuyla aynı şekilde kullanımını sürdürmektedir. Ancak bazı kelimelerin yazılış ve okunuşlarının her iki dilde de farklı olduğu görülmektedir ve aynı anlamı karşılamaktadırlar. Bu kısımda sözcüksel ve anlamsal bağlamda ele alınan Rusçadan Türkçenin söz varlığına geçen ödünç kelimeler, alfabetik sıra ile kullanım alanı esasına dayandırılarak aşağıdaki çizelgede tablolar halinde sınıflandırılmaktadır. Kelimelerin Türkçede ki kullanımları verilerek, köşeli parantez içerisinde Rusça yazılışları, ayraç parantez içerisinde Türkçe okunuşları ve karşılarında da açıklamalı olarak anlamları verilmektedir. Türk Dil Kurumu'nun verilerinin incelenmesi neticesinde elde edilen bilgiler doğrultusunda, Rusçanın Türkçenin söz varlığı üzerindeki sözcüksel etkisinin boyutu ortaya koyulmaktadır.

Tablo 2.20. Siyasi – Askeri – Yönetim Alanında Kelimeler

Siyasi – Askeri – Yönetim Alanında Kelimeler
Duma [Дума-(Duma)]: Rus parlamentosunun alt kanadı (“TDK”, 2023). Glasnost [Гласность-(Glasnost)]: Açıklık politikası (“TDK”, 2023). Pogrom [Погром-(Pogrom)]: Soykırım (“TDK”, 2023). Sovhoz [Совхоз (Savhoz)]: Sovyetler Birliği’nde devlet eliyle yönetilen tarım işletmesi (“TDK”, 2023).

Tablo 2.21. Ticari – Ekonomik Alanda Kelimeler

Ticari – Ekonomik Alanda Kelimeler
Kapik [Копейка (Kopeyka)]: Rublenin yüzde biri değerinde para birimi (“TDK”, 2023). Kolhoz [Колхоз (Kolhoz)]: Rusya’da köylülerin ortak çalıştıkları tarım işletmesi (“TDK”, 2023). Manat [Манат (Manat)]: Azerbaycan ve Türkmenistan para birimi (“TDK”, 2023). Ruble [Рубль (Ruble)]: Beyaz Rusya ve Rusya Federasyonu’nda kullanılan para birimi (“TDK”, 2023).

Tablo 2.22. Sosyal – Kültürel Alanda Kelimeler

Sosyal – Kültürel Alanda Kelimeler
Kazaska [Казачок (Kazaçok)]: Kaynağı Kafkasya olan ve hızlı oynanan bir halk dansı ve bu dansın müziği (“TDK”, 2023). Kulak [Кулак (Kulak)]: Varlıklı bir Rus köylüsü (“TDK”, 2023). Leh [Полский (Polskiy)]: Polonyalı (“TDK”, 2023). Matruşka [Матрёшка (Matryöşka)]: Özellikle orta Rusya’dan dünyaya yayılan, tahtadan yapılmış iç içe geçmiş bebek oyuncak türüdür (“TDK”, 2023).

Tablo 2.23. Din – İnanç Alanında Kelimeler

Din – İnanç Alanında Kelimeler
Bocuk [Рождество (Rojdestvo)]¹: Ortodokslarca kutlanan İsa’nın doğum yortusu (“TDK”, 2023).

Tablo 2.24. Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında Kelimeler

Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında Kelimeler
Haraşo [Хорошо (Haraşo)]: Bir tür yün örgüsü (“TDK”, 2023). Şapka [Шапка (Şapka)]: Keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık (“TDK”, 2023). Telatin [Телятина (Telyatina)]: Bir tür sağlam, yumuşak dana veya öküz derisi (“TDK”, 2023). Vatka [Вата, Ватка (Vata, Vatka)]: Giysilerde, omuzların dik durmasını sağlamak amacıyla içine konulan parça (“TDK”, 2023).

¹ Türk Dil Kurumu’nun güncel sözlüklerinde teyit edilen sözlük anlamına bakılacak olursa “Bocuk” kelimesinin Ortodoks kültürünü yansıtan bir ritüel, özel bir gece veya bir geleneğin simgesi olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de son dönemlerde Trakya bölgesinde “Bocuk Gecesi” şeklinde kutlanan bir kültürel etkinliğin olduğu düşünüldüğünde, Türk ve Balkan topluluklarının yüzyıllar boyu süren ilişkileri sebebiyle bu kelimenin balkanlardan ödünçlenerek Türkçeye geçmiş bir kelime olabileceği ihtimali üzerinde durulabilir. Yapılan araştırmalara göre “Bocuk Gecesi” Balkanlar ve Türklerin ortak kültürel mirası olarak kabul görmektedir. Bu gecede ‘bolluk, bereket ve korunma’ amacıyla bazı ritüeller yapıldığı bilinmektedir. Günümüzde oldukça popüler hale gelmiş ve festivale dönüşmüştür. Bocuk gecesi 2004 yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır. 2013 yılından günümüze kadar ise festival haline getirilmiştir. Çeşitli korku mitleri, kendine özgü giyim biçimleri ve geleneksel yiyeceklerle kutlanmaktadır (Sol, 2019: 606-607). Bir dönem Rumların bu bölgelerde yaşadığı veya göçlerle balkanlara taşınmış Türk kültürü düşünüldüğünde iki halkın iç içe yaşayarak birbirlerinin kültürlerinden önemli izler taşıdıkları söylenebilir.

Tablo 2.25. Yer – Mekân – Coğrafya Alanında Kelimeler

Yer – Mekân – Coğrafya Alanında Kelimeler
1. İzbe [Изба (İzba)]: Basık, loş, nemli, kuytu yer (“TDK”, 2023).

Tablo 2.26. Araç / Gereç – Alet / Malzeme – Eşya Alanında Kelimeler

Araç / Gereç – Alet / Malzeme – Eşya Alanında Kelimeler
1. Balalayka [Балалйка (Balalayka)]: Üç köşeli, üç teli olan Rus halk sazı (“TDK”, 2023).
2. Briçka [Бричка (Briçka)]: Üstü kapalı, kışın kızak olarak kullanılan tek atlı, yaylı hafif araba (“TDK”, 2023).
3. Kaleska [Коляска (Kalyaska)]: Dört tekerlekli, hafif bir gezinti arabası (“TDK”, 2023).
4. Kosa [Коса (kosa)]: Bir tür uzun saplı orak (“TDK”, 2023).
5. Mazot Мазут [(Mazut)]: Yakıt olarak kullanılan, ham petrolün damıtma ürünlerinden biri; motorin (“TDK”, 2023).
6. Semaver [Самовар (Samavar)]: Semaver (“TDK”, 2023).
7. Talika [Телега (Telega)]: Dört tekerlekli, üstü kapalı, yaylı bir tür at arabası (“TDK”, 2023).
8. Troyka [Тройка (Troyka)]: Rusya’da üç atla çekilen kızak veya araba (“TDK”, 2023).
9. Zanka [Сани, Санки (Sani, Sanki)]: İki atlı kızak (“TDK”, 2023).

Tablo 2.27. Gıda – Yiyecek – İçecek Alanında Kelimeler

Gıda – Yiyecek – İçecek Alanında Kelimeler
1. Kapuska [Капуста (Kapusta)]: Etle pişirilmiş bir lahana yemeği (“TDK”, 2023).
2. Piruhi [Пирог (Pirogi)]: Un, yumurta, tereyağı, tulum peyniri, et suyu ve ceviz içinden yapılan bir hamur yemeği (“TDK”, 2023).
3. Razmol [Размол (Razmol)]: İri, kepekli un (“TDK”, 2023).
4. Votka Ватка (Vatka)]: Tahıl tanelerinin damıtılmasıyla elde edilen alkollü içki (“TDK”, 2023).

Tablo 2.28. Mimari Alanda Kelimeler

Mimari Alanda Kelimeler
1. Реç [Печь (Peç)]: Rus mimarisinde odaları ısıtmak için yapılan fırın tarzı ocak (“TDK”, 2023).

Tablo 2.29. Lakap – Mizaç – Duygular – Görünüş Alanında Kelimeler

Lakap – Mizaç – Duygular – Görünüş Alanında Kelimeler
1. Moskof [Руский (Ruskiy)]²: Acımasız, zalim; Rus (“TDK”, 2023).

Tablo 2.30. Özel Ad – Unvan Alanında Kelimeler

Özel Ad – Unvan Alanında Kelimeler
1. Бояр [Боярин (Bayarin)]: Rusya’da soylulara verilen unvan (“TDK”, 2023).
2. Çar [Царь (Tsar)]: Rus imparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen unvan (“TDK”, 2023).
3. Çareviç [Царевич (Tsareviç)]: Çarın oğlu (“TDK”, 2023).

² “**Moskof**” kelimesinin Türk Dil Kurumu güncel sözlüklerinde sıfat olarak, mecazen “acımasız, zalim”, isim olarak, halk ağzında ise “Rus” anlamında kullanıldığı teyit edilmiştir. “**Rus**” kelimesi ise TDK’de “Rusya Federasyonu’nda yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Moskof” şeklinde açıklanmaktadır. Kelimenin sözlük anlamına bakılacak olursa; bu kelimenin Rusları ve Ruslarla alakalı olumsuz yönleri yansıttığı için bu şekilde kullanıldığı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Tablo 3.1. Rusçanın Söz Varlığındaki Türkçe Kökenli Kelimeler

1.	Siyasi – Askeri- Yönetim Alanında: 34
2.	Ticari – Ekonomik Alanda: 16
3.	Sosyal – Kültürel Alanda: 42
4.	Din – İnanç Alanında: 23
5.	Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında: 100
6.	Bitki – Sebze -Meyve Adları Alanında: 55
7.	Hayvan Adları Alanında: 74
8.	Yer – Mekân – Coğrafya Alanında: 29
9.	Araç/Gereç – Alet/Malzeme – Eşya Alanında: 108
10.	Gıda – Yemek – Yiyecek – İçecek – İçecek Alanında: 38
11.	Renkler ile İlgili: 4
12.	Mimari Alanda: 9
13.	Lakap – Mizaç -Duygular -Görünüş ile İlgili: 28
14.	Ölçü Birimleri Alanında: 7
15.	İnsan Bedeni – Doku – Organ Alanında: 10
16.	Özel Ad – Unvan Alanında: 7
17.	Gök Cisimleri – Hava Olayları: 6
18.	Değerli Taşlar – Madenler ile İlgili: 8
19.	Meslek Adları Alanında: 2

Tablo 3.2. Türkçenin Söz Varlığındaki Rusça Kökenli Kelimeler

1. Siyasi – Askeri- Yönetim Alanında: 4
2. Ticari – Ekonomik Alanda: 4
3. Sosyal – Kültürel Alanda: 4
4. Din – İnanç Alanında: 1
5. Tekstil – Giyim – Aksesuar Alanında: 4
6. Yer – Mekân – Coğrafya Alanında: 1
7. Araç/Gereç – Alet/Malzeme – Eşya Alanında: 9
8. Gıda – Yemek – Yiyecek – İçecek – İçecek Alanında: 4
9. Mimari Alanda: 1
10. Lakap – Mizaç -Duygular -Görünüş ile İlgili: 1
11. Özel Ad – Unvan Alanında: 3

SONUÇ

Farklı dil ailelerine ve farklı etnik kökenlere mensup olan Rus ve Türk dilleri, dünya üzerinde geniş bir coğrafyada konuşulmaktadırlar. Tarihi süreç boyunca etkileşim içerisinde olan bu diller üzerine yapılan araştırmalar; iki dil arasındaki etkileşimin incelenebilmesinin o dillerin tarihi süreçteki dil iletişimini gerekli kılan faktörlerin araştırılmasıyla mümkün olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda çalışmada Rus ve Türk dillerinin mensubu oldukları etnik halkın tarihi süreç içerisindeki ilişkileri gözden geçirilmiştir. Bu manada her iki dil arasındaki karşılıklı etkileşimlerin oldukça uzun vadeli bir geçmişe dayandığı gözlemlenmiştir.

Tarihin bazı dönemlerinde farklı dilleri konuşan Rus ve Türk halkları arasında coğrafya değişikliği, göçler, evlilikler, siyasi, askeri, kültürel, sosyal, ticari, dini, vb. sebepler, karşılıklı iletişim kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu faktörlere bağlı olarak Rusça ve Türkçe arasında karşılıklı dil etkileşimlerinin yaşandığı görülmektedir. Bu etkileşimlerin yansımaları daha çok söz varlığı üzerinde ortaya çıkmaktadır. Eski çağlardan günümüze kadar Rusça ve Türkçenin söz varlığının gelişmesinde ve zenginleşmesinde önemli rol oynayan ödünç kelimeler, her iki dil arasında pek çok alanda yaşanan etkileşimin en somut kanıtı olmuştur.

Rus ve Türk dillerinin birbirlerinin söz varlıkları üzerindeki etkisi karşılaştırıldığında, Türk dilinin Rus dili üzerindeki sözcüksel etkisi büyük oranda ortaya çıkmaktadır. Rus dilinin Türk dili üzerindeki sözcüksel etkisi buna kıyasla daha düşük oranda gözlemlenmiştir. Bu etki, daha çok Türk dilinin doğu grubu lehçeleri ve yöre ağızlarında görülmektedir. Bu durumun sebebi, Sovyet coğrafyasında Türklerin daha fazla yaşıyor oluşu ve siyasi sebeplerden dolayı kuşatma altındaki bölgelerde yaşanan askeri faaliyetler gösterilebilir. Aynı coğrafyada yaşayan, Türkçe ve Rusça konuşan bireylerin devamlı etkileşim halinde olmaları, dile maruz kalmaları her iki dil arasındaki ödünçleme alışverişi yaşanmasını sağlamıştır. Yapılan değerlendirmeler her iki dil arasındaki ödünçleme alışverişinin en yoğun “Tekstil-Giyim-Aksesuar ve Araç/Gereç-Alet/Malzeme-Eşya” alanlarında yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu husus Rus ve Türk halklarının daha çok günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılamak için bu alanlarda yoğun etkileşimde bulunduklarını göstermektedir. Bu bağlamda yapılacak söz varlığı

araştırmalarının ödünçlemelerin oranlarını arttırarak Rusça ve Türkçenin kelime haznelerine zenginlik katacağına kanaat getirilmektedir.

Sonuç olarak çalışmanın temel amacını teşkil eden E.N. Şipova'nın "*Slovar Tyurkizmov v Russkom Yazıke (Rus Dilindeki Türkçe Unsurlar Sözlüğü – Alma/Ata 1976)*", M. Fasmer'in "*Russisches Etymologisches Wörterbuch – Heidelberg 1950-1958 (Rusçanın Etimolojik Sözlüğü – Heidelberg 1950-1958)*"- G. Karaağaç'ın "*Türkçe Verintiler Sözlüğü – Ankara 2021*" adlı sözlük çalışmaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. E.N Şipova'nın birbirinden farklı Rus ve yabancı yazarlar tarafından Rusçada ki Türkçe ödünçlemeler üzerine yapılmış çok sayıda çalışmadan derlenmiş, derli toplu önemli bir eser niteliği taşıyan sözlüğünden 2000 kelime, M. Fasmer'in dört ciltten oluşan etimolojik sözlüğünden 1700 kelime, G. Karaağaç'ın Türkçe ile Rusçanın (yanı sıra yirmi farklı dilin) ilişkilerinin incelendiği, Türkçeden bu dillere taşınmış olan, ödünçlendiği dilin anlam örgüsünde kendisine yer bulmuş söz varlığı birimlerinden oluşan sözlüğünden 2500 kelime analiz edilmiştir. Bu doğrultuda üç dil bilimcinin etimolojik ve açıklayıcı sözlüklerinde ortak kullandıkları Türkçe ödünçlemeler sentezlenmiştir ve Türk Dil Kurumunun verileri analiz edilerek tespit edilen Rusça ödünçlemelerle karşılaştırılmıştır. Çalışmada Rusça ve Türkçe ödünç kelimeler, alfabetik sıraya uygun verilmiştir. Bu kelimelerin sözlüklerdeki açıklamalı anlamları tespit edilerek bu doğrultuda kullanım alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Sözcüksel ve anlamsal bağlamda analizleri yapılan kelimeler tablolar halinde gösterilmiştir. Rusçadan Türkçeye geçen ödünçlemeler 19 başlık altında, Rusçadan Türkçeye geçen kelimeler ise 11 başlık altında incelenmiştir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; E. N. Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç'ın etimolojik sözlüklerinde ortak kullandıkları Türkçeden Rusçaya geçen ödünçlemeler sentezlenerek toplam 600 ödünç kelime tespit edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda bu kelimelerle ilgili dikkat çeken bazı hususlar gözlemlenmiştir. Bazı kelimelerin anlamsal açıdan birden fazla formda kullanıldığı görülmektedir. Bazı kelimelerin ise yazılış itibarıyla aynı ancak anlamsal açıdan farklı kullanıldığı saptanmıştır. Tespit edilen kelimelerin hangi dilbilimcinin sözlüğünde kullanıldığı, varsa cilt ve sayfa numarası birlikte parantez içerisinde belirtilmiştir. Ek olarak dilbilimcilerin sözlüklerinde bu kelimelerin hangi formlarını kullandığını açıklığa kavuşturmak için dipnotlar kullanılmıştır.

Bu tez projesi, üniversitemizin Bilimsel Araştırma Proje Birimi (BAP) tarafından desteklenmiştir.

• **Bazı eş anlamlı ödünç kelimeler tespit edilmiştir:**

Басурман [Basurman] (Şipova, 1976: 66), **бусурман** [Busurman] (Fasmer 1, 1986: 132; Karaağaç, 2021: 82), **Бей, бег, бек, бий** [Bey, beg, bek, biiy]³ (Fasmer 1, 1986: 141; Karaağaç, 2021: 105), **Боярин, боярыня, барин, бариня, баяр** [Boyarin, boyarinya, barin, barinya, bayar]⁴, **Быль, быля** [Bıl, bılya]⁵ (Karaağaç, 2021: 127; Şipova, 1976: 106), **Дарага, даруга, дорага, дорога** [Daraga, daruga, doraga, doroga]⁶, **Дефтёр, девте(ё)р** [Deftyer, devte(ye)r] (Fasmer 1, 1986: 509; Karaağaç, 2021: 231; Şipova, 1976: 120), **Есаул, ясаул** [Yesaul, yasaul]⁷ (Karaağaç, 2021: 912; Şipova, 1976: 135), **Кад** (Şipova, 1976: 149), **кадий** (Fasmer 2, 1986: 156; Karaağaç, 2021: 412) [Kadi, kadiiy], **Карабча, карабчун** [Karabça, karabçun] (Fasmer 2, 1986: 190; Karaağaç, 2021: 448; Şipova, 1976: 163), **Санджак, санчак** [Sandjak, sancak]⁸ (Karaağaç, 2021: 726; Şipova, 1976: 277), **Абаз, абас** [Abaz, abas] (Fasmer 1, 1986: 55; Karaağaç, 2021: 2; Şipova, 1976: 23), **Денга, деньги** [Denga, dengi] (Fasmer 1, 1986: 499; Karaağaç, 2021: 2; Şipova, 1976: 119), **Пуло** (Karaağaç, 2021: 698-699), **пульё, пул, пула** [Pulo, pulyo, pul, pula]⁹, **Сатовка [Satovka]** (Şipova, 1976: 281), **сатоха [Satoha]** (Fasmer 3, 1986: 565; Karaağaç, 2021: 734), **Авдан-сыры** [Avdan-sırı] (Fasmer 1, 1986: 59; Karaağaç, 2021: 53; Şipova, 1976: 23), **Ата, атай** [Ata, atay] (Fasmer 1, 1986: 95; Karaağaç, 2021: 50; Şipova, 1976: 40), **Баба, бабай** [Baba, babay] (Fasmer 1, 1986: 99; Karaağaç, 2021: 60; Şipova, 1976: 43), **Бурлак** [Burlak] (Fasmer 1, 1986: 245), **бурлака** [Burlaka]¹⁰ (Şipova, 1976: 97), **Руслан, еруслан** [Ruslan, eruslan] (Fasmer 3, 1986: 520; Karaağaç, 2021: 42; Şipova, 1976: 266), **Яга** [Yaga]

³ **Бей, бек** [Bey, bek]: (Şipova, 1976: 74).

⁴ **Боярин** [Boyarin]: (Fasmer 1, 1986: 203). **Боярин, барин** [Boyarin, barin]: (Karaağaç, 2021: 90). **Боярин, боярыня, барин, бариня** [Boyarin, boyarinya, barin, barinya]: (Şipova, 1976: 87).

⁵ **Быля** [Bılya]: (Fasmer 1, 1986: 259).

⁶ **Дарага, даруга, дорога** [Daraga, daruga, doroga]: (Şipova, 1976: 118). **Даруга дорага, дорого** [Daruga, doraga, dorogo]: (Fasmer 1, 1986: 484; Karaağaç, 2021: 227).

⁷ **Есаул** [Yesaul]: (Fasmer 2, 1986: 27).

⁸ **Санчак** [Sançak]: (Fasmer, 1986: 558).

⁹ **Пуло, пульё** [Pulo, пууо]: (Fasmer 3, 1986: 405). **Пуло, пул, пула** [Pulo, pul, pula]: (Şipova, 1976: 262).

¹⁰ **Бурлак, бурлака** [Burlak, burlaka]: (Karaağaç, 2021: 141).

(Fasmer 4, 1986: 543), **баба-яга** [Baba-yaga]¹¹ (Şipova, 1976: 43), **Шейх** [Şeyh] (Fasmer 4, 1986: 422), **шейк** [Şeyk]¹², **Азямь, озям** [Azyam, ozyam] (Fasmer 1, 1986: 64; Karaağaç, 2021: 4; Şipova, 1976: 24), **Алажда, алача** [Alajda, alaça] (Fasmer 1, 1986: 68; Karaağaç, 2021: 20; Şipova, 1976: 27), **Андарак, андрак** [Andarak, andrak] (Fasmer 1, 1986: 78; Karaağaç, 2021: 283; Şipova, 1976: 34), **Архалук, архалуг, аркалык, архалух, ахалук** [Arhaluk, arhalug, arkalık, arhaluh, ahaluk]¹³ (Fasmer 1, 1986: 86-90), **Байбарак, байбер(е)ёк, бамбер(е)ёк, банберек** [Baybarak, bayber(e)ok, bamber(e)ok, banberек]¹⁴, **бахта, пахта, бафта** [Bahta, pahta, bafta]¹⁵ (Şipova, 1976: 69), **Базилики, белеза, белезек, бел(ч)уг, бизилики, безилики, блязик, базилика, безилики** [Baziliki, beleza, belezek, bel(ç)ug, biziliki, beziliki, blyazik, bazilika, beziliki]¹⁶, **Дарага, дорога, даруга** [Daraga, doroga, daruga] (Şipova, 1976: 118), **дараги, дороги** [Daragi, dorogi] (Fasmer 1, 1986: 484), **Изарбат, зарбав** [İzarbat, izarbav] (Fasmer, 1986: 80; Karaağaç, 2021: 948; Şipova, 1976: 140), **Ичетги, ичитги, ичиги** [İçegi, içitki, içigi]¹⁷ (Fasmer 2, 1986: 145; Karaağaç, 2021: 206), **Караковский, калакуль, калакульча** [Karakovıy, kalakul, kalakulça]¹⁸ (Karaağaç, 2021: 445), **Кнлим, килим** [Kelim, kilim] (Fasmer 2, 1986: 232; Karaağaç, 2021: 510; Şipova, 1976: 177), **Мешать** [Meşat] (Fasmer 2, 1986: 615; Karaağaç, 2021: 604), **мешин** [Meşin] (Şipova, 1976: 234), **Сулок, сулог** [Sulok, sulog] (Fasmer 3, 1986: 801; Karaağaç, 2021: 896; Şipova, 1976: 290), **Тафтуй, тахтуй** [Taftuy, tahtuy] (Fasmer 4, 1986: 29; Karaağaç, 2021: 806; Şipova, 1976: 312), **Тюрик, тюряк** [Tyurik, tyuryak] (Fasmer 4, 1986: 137; Karaağaç, 2021: 268; Şipova, 1976: 340), **Чакчурь** [Çakçurı] (Fasmer 4, 1986: 312; Karaağaç, 2021: 168), **чамчурь** [Çamçurı] (Şipova, 1976: 374),

¹¹ **Яга, баба-яга** [Yaga, baba-yaga]: (Karaağaç, 2021: 920).

¹² **Шейх, шейк** [Şeyh, şeyk]: (Karaağaç, 2021: 792; Şipova, 1976: 416).

¹³ **Архалук, архалуг, архалык** [Arhaluk, arhalug, arhalık]: (Şipova, 1976: 37-39). **Архалук, архалык** [Arhaluk, arkalık]: (Karaağaç, 2021: 40).

¹⁴ **Байбер(е)ёк, бамбер(е)ёк, банберек** [Bayberек, bamberek, banberек]: (Fasmer 1, 1986: 107; Karaağaç, 2021: 133). **Байбарак, байбер(е)ёк, бамбер(е)ёк** [Baybarak, bayberok, bamberok]: (Şipova, 1976: 48).

¹⁵ **Бахта** [Bahta]: (Karaağaç, 2021: 73). **Бахта, бафта** [Bahta, bafta]: (Fasmer 1, 1986: 137).

¹⁶ **Базилики, белеза, бел(ч)уг, бизилики, безлики, блязик** [Baziliki, beleza, belçug, biziliki, bezliki, blyazik]: (Fasmer 1, 1986: 106-147-150-164-180). **Белезек, базилики, блязик, белчуг, базилика, белеза** [Belezek, baziliki, blyazik, belçug, bizilika, beleza]: (Karaağaç, 2021: 112). **Базилики блязик** [Baziliki, blyazik]: (Şipova, 1976: 76-82).

¹⁷ **Ичиги** [İçigi]: (Şipova, 1976: 143).

¹⁸ **Караковский, каракуль** [Karakovıy, karakul]: (Fasmer 2, 1986: 191-192). **Каракуль, каракулча** [Karakul, karakulça]: (Şipova, 1976: 165).

ЧAPAN, чeпaн [Çapan, çepan]¹⁹ (Fasmer 4, 1986: 315; Karaağaç, 2021: 175), **Чарки, чары, черики, чирик, чарики** [Çarki, çarı, çeriki, çirik, çariki]²⁰, **Шальвары** [Şalvarı] (Şipova, 1976: 410), **шаровары** [Şarovarı]²¹ (Fasmer 4, 1986: 410), **Япанча** [Yapança] (Şipova, 1976: 437), **японча** [Yaponça]²² (Fasmer 4, 1986: 558), **Балдран** [Baldran] (Şipova, 1976: 57), **балдырьян, бедренец** [Baldran, bedrenets]²³, **Зетин, зитин** [Zetin, zitin] (Fasmer 2, 1986: 96; Karaağaç, 2021: 950; Şipova, 1976: 139), **Зинзивей, зензевель** [Zinzivoy, zenzevel] (Fasmer 2, 1986: 94-97), **зинзивей** [Zinzivey]²⁴ (Şipova, 1976: 139), **Карагач** [Karagaç] (Şipova, 1976: 164), **карагич** [Karagiç]²⁵, **Кебека** [Kebeka] (Fasmer 2, 1986: 220), **кебёка** [Kebyoka]²⁶, **Хашиш** [Haşış] (Fasmer 4, 1986: 227), **гашиш** [Gaşış]²⁷, **Чаган, чакан** [Çagan, çakan]²⁸ (Fasmer 4, 1986: 310-312; Karaağaç, 2021: 164), **Чемара** [Çemara] (Fasmer 4, 1986: 330), **чеменик** [Çemennik]²⁹ (Şipova, 1976: 385), **Аё, аёв, аю** [Ayo, ayov, ayu] (Fasmer 1, 1986: 62; Karaağaç, 2021: 56; Şipova, 1976: 24), **Акжилян, акзилян** [Akjilan, akzilan] (Fasmer 1, 1986: 65; Karaağaç, 2021: 927; Şipova, 1976: 26), **Байбак, бабак** [Bayibak, babak] (Fasmer 1, 1986: 107; Karaağaç, 2021: 91; Şipova, 1976: 48), **Бакла, бакля, баклёшка** [Bakla, baklya, bakloşka]³⁰ (Karaağaç, 2021: 72; Şipova, 1976: 51), **Бар(а)булка, Барбун, Барбуля, Барабуля, Барабуня, Барбуня** [Bar(a)bulka, barbun, barbulya, barabulya, barabunya, barbunya]³¹, **Битюг, битюк** [Bityug, bityuk] (Fasmer 1, 1986: 169; Karaağaç, 2021: 116; Şipova, 1976: 82), **Бузе(и)вок, бузивок** [Buze(i)vok, buzivok]³² (Karaağaç, 2021: 144), **Бусел бусель**

¹⁹ **Чeпaн** [Çepan]: (Şipova, 1976: 386).

²⁰ **Чарки, черики, чирик** [Çarki, çeriki, çirik]: (Fasmer, 1986: 316-343-365). **Чарки, чары, черики** [Çarki, çarı, çeriki]: (Şipova, 1976: 377-394). **Чарки, чары, черики, чирик, чарики** [Çarki, çarı, çeriki, çirik, çariki]: (Karaağaç, 2021: 178).

²¹ **Шальвары, шаровары** [Şalvarı, şarovarı] (Karaağaç, 2021: 783).

²² **Япанча, японча** [Yapança, yaponça]: (Karaağaç, 2021: 906).

²³ **Балдран, балдырьян, бедренец** [Baldran, baldıryan, bedrenets]: (Fasmer 1, 1986: 103-115-142; Karaağaç, 2021: 74).

²⁴ **Зинзивей, зензевель, зинзивей** [Zinzivoy, zenzevel, zinzivey]: (Karaağaç, 2021: 948).

²⁵ **Карагач, карагич** [Karagaç, karagiç]: (Fasmer 2, 1986: 191; Karaağaç, 2021: 442).

²⁶ **Кебека, кeбёка** [Kebeka, kebyoka]: (Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 177).

²⁷ **Хашиш, гашиш** [Haşış, gaşış]: (Karaağaç, 2021: 354; Şipova, 1976: 364)

²⁸ **Чакан** [Çakan]: (Şipova, 1976: 372).

²⁹ **Чемара, чеменик** [Çemara, çemennik]: (Karaağaç, 2021: 203).

³⁰ **Бакла, бакля** [Bakla, baklya]: (Fasmer 1, 1986: 110).

³¹ **Барбун, , Барбуня, Барабуня, Барбуля, Барабуля** [Barbun, barbunya, barabunya, barbulya, barabulya]: (Fasmer 1, 1986: 125). **Барбун, Барбуля, Барабуня, Барбуня, Бар(а)булка** [Barbun, barbunya, barabunya, barbunya, bar(a)bulka]: (Karaağaç, 2021: 79). **Бар(а)булка, барабуля, барабуня, барбуня** [Bar(a)bulka, barabulya, barabunya, barbunya]: (Şipova, 1976: 59).

³² **Бузе(и)вок** [Buze(i)vok]: (Şipova, 1976: 91) **Бузивок** [Buzivok]: (Fasmer 1, 1986: 232).

бусол [Busel, busel, busol] (Fasmer 1, 1986: 251; Karaağaç, 2021: 66; Şipova, 1976: 102), **Девянуш, девякуш** [Devyanuş, devyakuş]³³ (Karaağaç, 2021: 241), **Казарка, казара** [Kazarka, kazara]³⁴ (Karaağaç, 2021: 471), **Камса, хамса** [Kamsa, hamsa] (Fasmer 2, 1986: 175; Karaağaç, 2021: 345; Şipova, 1976: 157), **Карась, карасырт** [Karas, karasirt]³⁵ (Karaağaç, 2021: 448), **Качкар, кочкар** [Kaçkar, koçkar] (Fasmer 2, 1986: 359; Karaağaç, 2021: 515; Şipova, 1976: 175), **Табарга** [Tabarga] (Fasmer 4, 1986: 6), **табарган** [Tabargan] (Karaağaç, 2021: 802; Şipova, 1976: 298), **Чанкирая** [Çankiraya] (Şipova, 1976: 375), **чанкирый** [Çankiriy] (Fasmer 4, 1986: 314; Karaağaç, 2021: 168), **Аран, аранка** [Aran, aranka] (Şipova, 1976: 34), **арай** [Arai] ³⁶ (Fasmer 1, 1986: 82), **Байдан, буян** [Baydan, buyan]³⁷ (Karaağaç, 2021: 605), **Елань, алань, ялань** [Elan, alan, yalan]³⁸ (Karaağaç, 2021: 22), **Араба, арба** [Araba, arba]³⁹ (Karaağaç, 2021: 36; Şipova, 1976: 34), **Баган, багана** [Bagan, bagana]⁴⁰ (Fasmer 1, 1986: 101; Şipova, 1976: 44), **Баклага, баклажка** [Baklaga, baklajka]⁴¹ (Şipova, 1976: 51), **Бастрок, бастрык, Бастрик** [Bastrok, bastrik, bastrik]⁴² (Karaağaç, 2021: 84), **Дуда, дудка** [Duda, dudka]⁴³ (Karaağaç, 2021: 265; Şipova, 1976: 128), **Камча, канчуг** [Kamça, kançug]⁴⁴ (Karaağaç, 2021: 429; Şipova, 1976: 157), **Кандиль** [Kandil] (Karaağaç, 2021: 432; Şipova, 1976: 159), **кандило** [Kandilo] (Fasmer 2, 1986: 179), **Капан, капкан** [Kapan kapkan] (Fasmer 2, 1986: 183-186; Karaağaç, 2021: 436; Şipova, 1976: 160), **Кашик, ковшик** [Kaşık, kovşik] (Fasmer 2, 1986: 215; Karaağaç, 2021: 456; Şipova, 1976: 175), **Мажара, маджара, можара** [Majara, madjara, mojara]⁴⁵ (Fasmer 2, 1986: 557), **Терези, төрезы, тереза**, [Terezi, tyorezi, tereza]⁴⁶

³³ **Девянуш** [Devyanuş]: (Şipova, 1976: 119). **Девякуш** [Devyakuş]: (Fasmer, 1986: 492).

³⁴ **Казарка** [Kazarka]: (Şipova, 1976: 150). **Казара** [Kazara]: (Fasmer 2, 1986: 159).

³⁵ **Карась** [Karas]: (Fasmer 2, 1986: 193). **карасырт** [Karasirt]: (Şipova, 1976: 167).

³⁶ **Аранка, арай** [Aran, arayka]: (Karaağaç, 2021: 37).

³⁷ **Байдан** [Baydan]: (Şipova, 1976: 49). **Буян** [Buyan]: (Fasmer, 1986: 257).

³⁸ **Елань, алань** [Elan, yalan]: (Şipova, 1976:131). **Елань, ялань** [Elan, yalan]:(Fasmer 2, 1986: 13).

³⁹ **Арба** [Arba]: (Fasmer 1, 1986: 83).

⁴⁰ **Багана** [Bagana]: (Karaağaç, 2021: 65).

⁴¹ **Баклага** [Baklaga]: (Fasmer 1, 1986: 110). **Баклажка** [Baklajka]: (Karaağaç, 2021: 72).

⁴² **Бастрок, бастрык** [Bastrok, bastrik]: (Şipova, 1976: 66). **Бастрык, Бастрик** [Bastrik, bastrik]: (Fasmer 1, 1986: 132).

⁴³ **Дуда** [Duda]: (Fasmer 1, 1986: 550).

⁴⁴ **Камча** [Kamça]:(Fasmer 2, 1986: 176).

⁴⁵ **Мажара, маджара** [Majara, madjara]: (Şipova, 1976: 226) **Мажара, можара** [Majara, mojara]: (Karaağaç, 2021: 575).

⁴⁶ **Тереза** [Tereza]:(Fasmer 4, 1986: 46). **Тереза терези** [Tereza, terezi]: (Karaağaç, 2021: 837).

(Şipova, 1976: 39), **Арак, арака, араки** [Arak, araka, araki]⁴⁷, **Казань, кабав** [Kazan, kabav]⁴⁸ (Karaağaç, 2021: 472; Şipova, 1976: 150), **Махан, маханина** [Mahan, mahanina]⁴⁹ (Karaağaç, 2021: 289; Şipova, 1976: 231), **Тарка, тарки** [Tarka, tarki]⁵⁰ (Şipova, 1976: 310), **Шурпа, шорба, щерба** [Şurpa, şorba, şerba]⁵¹ (Karaağaç, 2021: 210), **Чагравый, чегравый** [Çagravıy, çegravıy]⁵² (Karaağaç, 2021: 167; Şipova, 1976: 370), **Алыр, алырь, алыра, алыря, алырник, алырщик, алырница, алырщица** [Alır, alır, alıra, alırya, alırnıç, alırşık, alırnitsa, alırşıtsa]⁵³ (Şipova, 1976: 31), **Бутуз, бутус** [Butuz, butus] (Fasmer 1, 1986: 253; Karaağaç, 2021: 118; Şipova, 1976: 104), **Бус бусенёц** [Bus, busnyets] (Fasmer 1, 1986: 250; Karaağaç, 2021: 699; Şipova, 1976: 102), **Зеберзат** [Zeberzat] (Şipova, 1976: 138), **изумруд** [İzumrud] (Fasmer 2, 1986: 123; Karaağaç, 2021: 957), **Яхонт, яхуть** [Yahont, yahut]⁵⁴ (Şipova, 1976: 443).

• **Базы eş sesli ödünç kelimeler tespit edilmiştir:**

Баскак [Baskak] (Fasmer 1, 1986: 131; Karaağaç, 2021: 82; Şipova, 1976: 64), **Басма** [basma] (Fasmer 1, 1986: 131; Karaağaç, 2021: 83; Şipova, 1976: 65), **Бакалда** [Bakalda] (Fasmer 1, 1986: 109; Karaağaç, 2021: 71; Şipova, 1976: 50), **Бурундук** [Burunduk] (Fasmer 1, 1986: 248; Karaağaç, 2021: 101; Şipova, 1976: 99-100-101), **Кабак** [Kabak] (Fasmer 2, 1986: 148; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 144-145), **Кабан** [Kaban] (Fasmer 2, 1986: 149; Karaağaç, 2021: 407; Şipova, 1976: 146), **Караган** [Karagan] (Fasmer 2, 1986: 190; Karaağaç, 2021: 444; Şipova, 1976: 164). Üç dilbilimcinin sözlüklerinden analiz edilen bu kelimelerin yazılış itibariyle aynı, anlamsal açıdan farklı olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir.

⁴⁷ **Арака, араки** [Araka, araki]: (Fasmer 1, 1986: 82). **Арак** [Arak]: (Karaağaç, 2021:36). **Арак, арака** [Arak, araki]: (Şipova, 1976: 34).

⁴⁸ **Казань** [Kazan]: (Fasmer 2, 1986: 159).

⁴⁹ **Махан** [Mahan]: (Fasmer 2, 1986: 584).

⁵⁰ **Тарка** [Tarka]: (Fasmer 4, 1986: 24; Karaağaç, 2021: 227).

⁵¹ **Шорба, щерба** [Şorba, şerba]: (Fasmer 4, 1986: 467-504). **Шурпа** [Şurpa]: (Şipova, 1976: 425).

⁵² **Чагравый** [Çagravıy]: (Fasmer 4, 1986: 310).

⁵³ **Алыр, алырь, алыра, алыря** [Alır, alır, alıra, alırya]: (Fasmer 1, 1986, s. 72). **Алырь, алыра, алыря, алырник** [Alır, alıra, alırya, alırnıç]: (Karaağaç, 2021: 19).

⁵⁴ **Яхонт** [Yahont]: (Fasmer 4, 1986: 570; Karaağaç, 2021: 900).

Yukarıda Türkçeden Rusçaya geçen ödünçlemelerden elde edilen eş anlamlı, eş sesli kelimelerin Rusçanın söz varlığına zenginlik kattığı ve dilin kavram dünyasının gelişimine katkı sağladığı neticesi çıkmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun verilerinin incelenmesi sonucu Rusçadan Türkçeye geçen toplam 36 ödünç kelime saptanmıştır. Dikkat çeken hususlardan bahsedilecek olursa⁵⁵:

- **Bazı ödünç kelimelerin ses değişimine uğradığı görülmektedir:**

Rusça da “**Savhoz**” olarak telaffuz edilen “**Совхоз**” kelimesi, Türkçe de “**Sovhoz**” olarak kullanılmaktadır. Burada kelimenin ünlü değişimine (a-o) uğradığı görülmektedir. Rusça “**Matryöşka**” olarak telaffuz edilen “**Матрёшка**” kelimesi, Türkçe de “**Matruşka**” olarak kullanılmaktadır. Türkçe’de -ë ünlüsü bulunmamaktadır. Bu yüzden Rusça kelime Türkçeye geçerken ses değişimine (-u) uğramıştır. Rusça “**Kopeyka**” olarak telaffuz edilen “**Копейка**” kelimesi, Türkçede “**Kapik**” olarak kullanılmaktadır. Burada kelimenin ünlü değişimine (o-a, e-i) ve hece düşmesine (y-a) uğradığı görülmektedir. Rusçada “**Kazaçok**” olarak telaffuz edilen “**Казачок**” kelimesi, Türkçede “**Kazaska**” olarak kullanılmaktadır. Burada kelimenin ünlü ve ünsüz değişimine (-ç-o-k, -s-k-a) uğradığı görülmektedir. Rusçada “**Telyatina**” olarak telaffuz edilen “**Телятина**” kelimesi, Türkçede “**Telatin**” olarak kullanılmaktadır. Türkçede -я ünlüsü bulunmamaktadır. Rusça kelime Türkçeye geçerken değişerek -a sesine dönüşmüştür ve kelimenin sonunda ünlü düşmesi (-a) yaşanmıştır. Rusçada “**İzba**” olarak telaffuz edilen “**Изба**” kelimesi, Türkçede “**İzbe**” olarak kullanılmaktadır. Burada kelimenin ünlü değişimine (-a, -e) uğradığı görülmektedir. Rusçada “**Briçka**” olarak telaffuz edilen “**Бричка**” kelimesi, ünlü değişimine (-i, -ı) uğrayarak Türkçeye “**Briçka**” olarak geçmiştir. Rusçada “**Kalyaska**” olarak telaffuz edilen “**Коляска**” kelimesi, Türkçede -я ünlüsü olmadığı için ses değişimine (-e) uğrayarak “**Kaleska**” olarak kullanılmıştır. Rusçada “**Mazut**” olarak telaffuz edilen “**Мазут**” kelimesi, ünlü değişimine (-u, -o) uğrayarak Türkçeye “**Mazot**” olarak geçmiştir. Rusçada “**Samavar**”

⁵⁵ Bu çalışmada yapılan analizler dilbilgisel niteliğin dışında tutulmaktadır. Ancak analizleri yapılan bazı kelimelerin ödünçlendikten sonra yapısal ve anlamsal değişime uğradıkları görülmektedir. Bu husus, ödünçlenen unsurların bazen dilin ses ve şekil yapısına uyumlanması için değişikliğe uğrarken bazen de hiçbir değişiklik yapılmadan dilin kullanım alanına dahil edilmesi ile açıklanabilir (Paylan, 2015: 124). Bu bağlamda TDK’den tespit edilen ödünç kelimelerin hangi sebeplere bağlı olarak değişiklik geçirdiklerinin daha iyi anlaşılması için kelimeler anlamsal, ses, şekil vb. başlıklar altında açıklanarak ele alınmıştır.

olarak telaffuz edilen “Самовар” kelimesi, ünlü değişimine (a-e) uğrayarak Türkçeye “Semaver” olarak geçmiştir. Rusçada “Pirogi” olarak telaffuz edilen “Пирог” kelimesi hem ünlü hem de ünsüz değişimine (u-i, g-h) uğrayarak Türkçeye “Piruhi” olarak geçmiştir. Rusçada “Vatka” olarak telaffuz edilen “Ватка” kelimesi, ünlü değişimine (a-o) uğrayarak Türkçeye “Votka” olarak geçmiştir. Rusçada “Bayarin” olarak telaffuz edilen “Баярин” kelimesi, ünlü değişimine ve hece düşmesine (a-o, -rin) uğrayarak Türkçeye “Boyar” olarak geçmiştir. Rusçada “Tsar” olarak telaffuz edilen “Царь” kelimesi, Türkçede -ц ünsüz harfi olmadığı için ses değişimine (ц-ç) uğrayarak “Чар” olarak geçmiştir. Rusçada “Tsareviç” olarak kullanılan “Царевич” kelimesi de aynı şekilde Türkçede -ц ünsüzü olmadığı için ses değişimine uğrayarak (ц-ç) Türkçeye “Çareviç” olarak geçmiştir.

- **Bazı ödünç kelimelerin şekil değişimine uğradığı görülmektedir:**

Rusçada “Polskiy” olarak telaffuz edilen “Полский” kelimesi, Türkçeye şekil değişimine uğrayarak “Leh” olarak geçmiştir. Rusçada “Telega” olarak telaffuz edilen “Телера” kelimesi, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye “Talika” olarak geçmiştir. Rusçada “Sani, sanki” olarak telaffuz edilen “Сани, санки” kelimesi, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye “Zanka” olarak geçmiştir. Rusçada “Rojdestvo” olarak telaffuz edilen “Рождество” kelimesi, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye “Bocuk” olarak geçmiştir. Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğünden tespit edilen “Bocuk” kelimesinin “Ortodokslarca kutlanan Hz. İsa’nın doğum yortusu” anlamında kullanıldığı teyit edilmiştir. Ancak kelimenin günümüzde Trakya bölgesinde “Bocuk Gecesi” olarak kutlanan eski bir Balkan geleneğini yansıttığı düşünülmektedir. “Bocuk” ritüelinin Türkler ve Rumların birlikte yaşadıkları dönemlere kadar uzandığı bilinmektedir. Geleneksel kökeni “Balkanlar, Rumlar, göçmenlik, Ortaçağ, Paganizm, Hristiyanlar” ile ilişkilendirilmektedir. “Bocuk”, korkulan bir varlık, yılın en soğuk gecesinde ortaya çıkan bir kadın veya beyazlar içerisinde dolaşan korkutucu bir yaratık şeklinde ifade edilmektedir. Rumlar inançları gereği bu geceyi domuz eti pişirerek kutlamaktadırlar. Domuz eti kokusunun bastırılması için de kabak yemekleri ve tatlıları pişirilmiştir ve sonrasında bu bir ritüele dönüşmüştür. Böylelikle “Bocuk” çeşitli hikayeler eşliğinde günümüze kadar gelmiş ve Trakya yöresinde genellikle kabak yemekleri ve tatlıları yapılarak kutlanan bir ritüel halini almıştır (Güzel ve Kurnaz, 2020: 175-176). Bu noktada TDK’ye göre Rusçadan ödünçlendiği bilinen “Bocuk” kelimesinin; tarihi süreç içerisinde

ortak coğrafyayı paylaşan Müslüman ve Ortodoks olan Türk- Balkan topluluklarının kültürel etkileşimi sonucu, Balkanlar vasıtasıyla Türkçeye geçmiş bir kelime olabileceği düşünülmektedir. Rusçada “**Ruskiy**” olarak telaffuz edilen “**Русский**” kelimesinin, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye “**Moskof**” şeklinde geçtiği görülmektedir. Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğünden tespit edilen “Moskof” kelimesinin (sıfat-mecaz anlamda) “Acımasız, zalim” ve (halk ağzında) “Rus” anlamlarında kullanıldığı saptanmıştır. M. Özeren’nin çalışmasında Rusçada “**Moskov**: Moskovalı” olarak kullanılan bu kelimenin, Erzurum halk ağzında “**Mosgof**” şekliyle “Rus düşman” anlamında kullanıldığını ifade edilmektedir. Aynı zamanda Ardahan bölgesinde yapılan araştırmalarda da Rusçada “**Moskov**: Moskovalı” olarak kullanılan bu kelimenin bölgedeki yöre ağızlarında “**Moskof**” şekliyle “Rus düşmanı” anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir (Özeren, 2014: 1107-1112). M. Daşdemir ve S. Efendioğlu’nun çalışmasında ise Rusçada “Rus (erkek)” anlamında kullanılan “**Русский [Russkiy]**” kelimesinin Kars ve Erzurum ağızlarında “Rus, Rusyalı” anlamına gelen “**Urus**” şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Daşdemir ve Efendioğlu, 2016: 167). Bu bağlamda, yapılan araştırmalarda Rusçadan ödünçlenen “**Русский [Russkiy]**” kelimesinin Türkçenin yazı dilinde ve halk ağzında şekil değişimine (**Moskof-Mosgof-Urus**) uğrayarak yakın anlamlarda kullanıldığı düşünülmektedir.

- **Bazı ödünç kelimelerin anlam değişimine uğradığı görülmektedir:**

Rusçada “**Haraşo**” olarak telaffuz edilen ve iyi, güzel anlamlarına gelen “**Хорошо**” kelimesi, Türkçeye geçerken anlam değişimine uğrayarak bir tür yün örgüsü anlamında kullanılmıştır. Rusçada “**Kulak-Кулак**” kelimesi varlıklı bir Rus köylüsü anlamına gelirken Türkçede “**Kulak**” kelimesi işitme organı anlamına gelmektedir. Bu kelimenin de Türkçeye geçerken anlam kaybı yaşadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abduvohidova, H. (2019). "Ossobennosti Semantiki". *Ekonomika i Sotsium*, 5 (60), 235-238.
- Ahmanova, O. S. (2004). *Slovar Lingvističeskiy Terminov*. Moskva: URSS.
- Akalın, Ş. H. (2009). "Türk Dili: Dünya Dili". *Türk Dili*, (687), 195-204.
- Akalın, Ş. H. (2010). "Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük". *Türk Dili*, (698), 162-169.
- Akalın, Ş., Eker, S., Cavkaytar, S., Demir, S. A. ve Macit, M. (2009). *Türk Dili-I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Akar, A. (2010). "Lehçe Oluşma Şartları ve Evreleri Bakımından Eski Türkiye Türkçesi". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (28), 15-29.
- Akay, R. (2007). "Dil Değişiminin Dilsel ve Toplumsal Nedenleri". *İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 1-9.
- Aksan, D. (1979). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin.
- Aktaş, R. (2022). "Türk-Rus İlişkileri Bağlamında Rusya'da Türkoloji'nin Tarihsel Gelişimi". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar*, 10 (31), 313-330.
- Arslantosun, B. (2021). "Language and a Spectrum of Related Dimensions". *International Journal of Educational Spectrum*, 3 (1), 80-91.
- Aslan, B. O. (2014). "Tepegöz ve Köroğlu Destanlarının Gagauz Varyantlarında Görülen Slav ve Rumence Kökenli Kelimeler". *İlmi Araştırmalar*, (21), 37-44.
- Atasoy, İ. O. ve Ercan, G. S. (2022). "Dil ve Toplum: Dillerarası Etkileşim ve İlgili Kavramlar". *Kesit Akademi Dergisi*, 8 (31), 565-586.
- Aydın, Ö. (2017). "Sözlük, Tanımı ve Türleri". *Sözcükbilim ve Sözlükçülük*, 11-16.
- Bak, H. ve Şapoval, V. V. (2020). "Regionalizmi russkogo proishojdeniya v dialekte Erzuruma". *Vestnik Moskovskogo Gorodskogo Pedagogičeskogo Universiteta. Seriya: Filologiya. Teoriya Yazıka*, 4 (40), 57-62.

- Balaev, A. (t.y.). "Russkiy Yazık: Istoriya i Obshchaya Harakteristika". *Prima vista*. <https://www.primavista.ru/rus/dictionary/lang/russian> Erişim tarihi: 22.06.2023.
- Baskakov, A. N. (1979). *Russkie Familii Turkskogo Proishojdeniya*. Moskova: Akademiya Nauk CCR Institut Yazıkoznaniya.
- Başbuğ, F. ve Başbuğ, F. (2016). "Türk-Rus İlişkilerinin Tarihi Süreçte Avrasya'daki Sosyal ve Kültürel Yansımaları", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi-Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*, 325-344.
- Berbercan, M. T. (2013). "Türk Yazı Dilinin Tarihî Dönemleri ve Orta Türkçenin Yeri Meselesi". *Tarih Okulu Dergisi*, 2014 (17), 765-783.
- Bezrukova, V. S. (2000). *Osnovi Duhovhoy Kulturi (Entsiklopedicheskiy Slovar Pedagoga)*. Yekaterinburg.
- Buribayeva, M. A. (2012). "Tyurkskoslavyanskiye yazıkovyye kontakty na perekrestke vremen i tsivilizatsi". *Vestnik Rossiyskogo Universiteta Druzhby Narodov. Seriya: Teoriya Yazıka. Semiotika. Semantika*, (2), 15-23.
- Campbell, L. (2013). *Historical Linguistics*. (Çev.: Evindar Baki). [Elektronik Sürüm]. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Çekin, A. ve Gören, M. (2013). "Dil Bilimi ve Kelime Semantiğinde Bazı Türkçe Kelimelerin Çeşitli Anlam Değişmeleri". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (4), 94-103.
- Çürük, Y. (2020). *Sözcük Bilim (Lexicology)*. Gazi Yayınevi: Doğu Üniversitesi.
- Daşdemir, M. ve Efendioğlu, S. (2016). "Kars Erzurum Ağızlarında Rusça Ödünç Kelimeler". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (55): 159-159.
- Davlatova, S. (2021). "Leksikologiya". *Aktualnoye v Filologii*, 6 (6), 1-2. <https://journal.jdpu.uz/index.php/ruslit/article/view/3889> Erişim Tarihi: 24.02.2024.
- Demir, N. (2002). "Ağız Terimi Üzerine". *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 3 (4), 105-116.

- Demir, N. (2006). *Türkiye’de Dil-Lehçe-Şive-Ağız Tartışmaları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demirbilek, S. (2005). "Yazı Dili ve Ana Çizgileriyle Dünden Bugüne Türk Yazı Dilinin Gelişimi". *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi*, (2005): 237-242.
- Demirel, M. (2020). "Türk Dilinin Geçirdiği Devreler". *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 175-197.
- Dobrodomov, İ. G. (t.y.). Hekatorye voprosı izuçeniya tyrkizmov v russkom yazıke. *Philology.ru*. <http://www.philology.ru/linguistics2/dobrodomov-67.htm> Erişim tarihi: 20.02.2024.
- Dohman, Ü. (2019). "Rusça Kaynaklar Temelinde Dil, Söz ve Söz Kültürü Kavramlarının Değerlendirilmesi". *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1 (01), 39-49.
- Durmuş, O. (2004). "Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11 (26), 1-21.
- Efremova, G. A. (2019). "K voprosu o ponyatii i problematike yazıkovıh kontaktov". *Vestnik Habarovskovo Gosudarstvennogo Universiteta Ekonomiki i Prava*, 3 (101): 152-157.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (t.y.). Türkçenin Tarihi Gelişimi. <https://turkoloji.cu.edu.tr/> Erişim tarihi: 03.07.2023.
- Fasmer, M. (1986). *Etimologičeskiy Slovar Russkogo Yazıka*. Moskova: Progress.
- Fedosova, D. (t.y.). Diyalekti Russkogo Yazıka. *Kultura.RF*. <https://www.culture.ru/materials/257645/dialekty-russkogo-yazyka>. Erişim tarihi: 01.07.2023.
- Gaznevi, E. (2020). "Lehçede Ödünçleme ve Türleri". *İDİL Sanat ve Dil Dergisi*, 9 (65), 94-105.
- Göçemen, Y. (2020). "Kilis Ağzına Özgü Bazı Kelimelerin ve Arapça Kökenleri". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 999-1032.

- Güllüdağ, N. (2009). "Artvin Ağzındaki Gürcüce Kelimeler". *1. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, 247-259.
- Gümüşer, Ö. (2018). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri*. Eskişehir: Anadolu üniversitesi.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 07.11.2023.
- Güzel, Ö. ve Kurnaz, H. A. (2020). "Türk Kültüründe Bir Miras Olarak Bocuk Gecesi Ritüeli İçeriği: Fenomenolojik Bir Araştırma". *Milli Folklor*, 16 (128), 163-178.
- Hagverdiyeva, K. H. K. (2019). "Yazıkovıye Kontaktı Kak Sredstvo Obogaşeniya Yazıkov". *Baltic Humanitarian Journal*, 8 (27), 348-352.
- İkilikyan, S. G. (2017). "Rol' russkogo yazıka v formirovanı obşçerossiskoy identiçnosti". *Yujny Federalny Universitet*, 101 (3), 14-18.
- İnalcık, H. (2018). Osmanlı – Rus İlişkileri (1492-1700). <https://www.vatankirim.net>. Erişim tarihi: 10.02.2024.
- İnce, E. (2009). "Toplumsal Bir Olgu: Dil". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (3), 161-165.
- İsaev, İ. (2016, 2 Mart). Diyalekti Russkogo Yazıka. *PostNauka*. <https://postnauka.org/faq/60031> Erişim tarihi: 19.11.2023.
- Karaağaç, G. (1998). "Türkçenin Komşu Dillere Derdiği Giyim Kuşam Kültürüyle İlgili Kelimeler". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (5), 362-387.
- Karaağaç, G. (2021). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karademir, F. (2016). "Türk Dilinin Tarihî Dönemlerini Adlandırma Sorunu". *International Journal of Turkish Literature Culture Education*, 5 (2), 545-545.
- Karaman, E. (2009). "Rusçadaki Türkçe Ödünçlemeler". *Electronic Turkish Studies*, 4 (3), 1376-1392.
- Karamanlıoğlu, A. (1972). *Türk Dili Nereden Geliyor, Nereye Gidiyor?* İstanbul: Hareket.
- Kartalcık, V. (2008). "Rus Klasiklerinde Türkçe Sözler". *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergis*, (44), 211-214.

- Kasumova, M., Ergenekon, M. ve Çobanoğlu, N. (2016). "Moskova'nın Türkçe Kökenli Yer Adları". *Karadeniz Araştırmaları*, (49), 121-130.
- Kondakov, B. V., Nazmutdinova, S. S., Çugayeva, T. N., Kavardakova, E. L., Popov, D. S., Çugaev, N. V. ve Şpak, N. E. (2015). "Russkiy yazık: İstoriya, tsivilizatsiya, kultura". *Vestnik Permskogo Federalnogo İssledovatel'skogo Tsentra*, (1), 39-64.
- Kononov, A. N. (1972). *İstoriya İzuçeniya Tyurkih Yazıkov v Rossii*. Leningrad: Nauka.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (1995). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 4*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2010). "Oğuz Türkçesinin Tarihî Gelişme Süreçleri". *Turkish Studies*, 5 (1), 1-41.
- Krongauz, M. A. (2005). *Semantika*. İzdatelskiy tsentr: Akademiya İzdateltsvo.
- Kto pridumal russkiy alfavit? (2015). <https://www.vseznaika.org/history/kto-pridumal-russkiy-alfavit/> Erişim tarihi: 23.06.2023.
- Kudriashova, S. V. (2015). "Protses zaimstvovanya kak raznovidnost yazıkovogo kontakta". *İzvestiya Rosiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta Im. A. I. Gertsena*, 4 (36), 66-75.
- Leşenko, Y. E. ve Ostapenko, T. S. (2018). "Mejyazıkoviye vzaimodeystviya i mejyazıkoviye vliyaniya kak proyavleniye yazıkovih kontaktov". *Cotsio-i Psiholingvističeskiye İssledovaniya*, (6), 26-30.
- Lomteva, T. N. ve Paharenko, S. V. (2014). "Strukturno-soderjatelniye aspektı yazıkovogo kontakta kak lingvokulturnogo fenomena". *Problemy Kulturi, Filologii, Kulturi*, 4 (46), 316-321.
- Özbek, E. (2015). "Türkiye'de" Söz varlığı" Çalışmaları ve Bunlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *Akademik Kaynak*, 3 (5), 23-38.
- Özcan, A. T. (2022). *Moğol-Rus ilişkileri (1223-1341)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özden, H. İ. (2014). "Türkiye Türkçesinde Eş Anlamlılık ve Örtmece (Tabu) Kelimelerin Eş Anlamlılık İçindeki Yeri". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014 (4), 160-165.

- Özden, M. (2019). "Türkiye Türkçesi Ana Ağız Gruplarını Belirleyen Özellikler Bakımından Batı Trakya Türk Ağızları". *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi*, 25 (97), 183-205.
- Özeren, M. (2014). "Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Rusça Sözcükler". *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (3), 1094-1120.
- Özeren, M. (2018). "Rusçanın Ağızlarındaki Türkçe Sözcükler- Kuzeydeki Vologod ve Arhangel Ağız Grupları A-B Maddeleri Örneğinde-". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (13), 221-247.
- Özkan, F. ve Musa, B. (2004). "Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi". *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 95-139.
- Özkan, M. (2005). "Tarihi Perspektiften Bilim Dili Olarak Türkçe". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 33 (33), 141-158.
- Özyetgin, A. M. (2006). "Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı". *Ankara University*, 1-28.
- Paylan, K. (2015). *Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pimenova, M. V. (2018). *Leksikologiya. Frezologiya. Leksikografya*. Vladimir.
- Pyatakov, S. (2022). Ot praslavyanskogo do sovremennogo: Evolyutsiya i osobennosti russkogo yazıka. *Ria novosti*. <https://ria.ru/20220225/yazyk-1775168995.html> Erişim tarihi: 22.06.2023.
- Rasulov, V. (2016). *Dünya Dilleri Arasında Slav Dili Olan Rusça'nın Tarihsel Gelişimi ve Dil Nitelikleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Samsonov, N. D. (1973). *Drevnerusskiy Yazık*. (Çev.: Evindar Baki). Moskva: Vıssıaya şkola.
- Saussure, F. de. (1959). *Course in General Linguistics*. (Çev.: Evindar Baki). Printed in the United States of America: New York: Philosophical Library.

- Sedina, İ. V. ve Falina, E. N. (2016). "Ustarevşaya leksika v sostave sovremennogo Russkogo yazıka". *Teoriya i Praktika Sovremennoy Nauki*, 6 (12), 148-151.
- Sol, S. (2019). "Balkanlardan Trakya'ya Taşınan Bir Ritüel: Bocuk Gecesi Örneği". *Motif Uluslararası Genç Halkbilimciler ve Türk Dünyası Kongresi*, 599-608.
- Şakar, R. (2015). "Farklı Dil Ailelerinden Olan Rusça ve Türkçenin Birbirleriyle Etkileşimi". *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 1: 2326-2336.
- Şipova, E. N. (1976). *Slovar Tyurkizmov v Russkom Yazıke*. Alma -Ata. https://vk.com/doc-26812_132047997. Erişim Tarihi: 02.11.2023.
- Taşçı, N. S. (2018). *Oğuz-Kıpçak Dil Etkileşimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tektaş, N. (2007). *Tanrı'nın Askerleri 3, Karluklar-Karahanlılar-Oğuzlar-Sabarlar-Avarlar, Hazarlar-Bulgarlar-Macarlar-Peçenekler-Kıpçaklar*. İstanbul: Çatı Yayıncılık.
- Toprak, H. (2022). *Türkçe'den Rumca'ya Geçen Verinti Sözcükler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Iğdır: Iğdır Üniversitesi.
- Tselişev, N. N. (2014). "Vozniknoveniye i razvıtiye Russkogo etnosa i Russkogo yazıka". *Uralskogo Gosudarstvennogo Agrarnogo Universiteta, Yekaterinburg*, (1), 12.
- Turan, F., Duman M. ve Erenoğlu D. (2012). *Leksikoloji ve Anlambilim" XVI-XIX. Yüzyıllar Türk dili*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Uzun, N. E. (2012). "Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri Üzerine". *Türkoloji Dergisi*, 19 (2), 115-134.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yasin, Y. (2018). "Türk Kültürünün Rus Kültürü Üzerindeki Etkileri". *Journal of Old Turkic Studies*, 2 (1), 94-109.
- Zakhvataeva, K. S. (2010). "Yazıkoviye kontaktı: Bazoviye panyatiya i ih stratifikatsiya". *Izvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta İm. A. I. Gertsena*, (126), 165-170.

Zvereva, E. N. (2009). *Osnovi Kulturnı Reçi. Teoritiçeskiy Kurs*. Moskva: İzd Tsentr EAOİ.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Evindar BAKİ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İletişim	
E posta Adresi	
Tarih	2024